

”Ord mot ord”

**- En fallstudie om barnskyddssocialarbetares tolkningar
kring utredningsprocessen av misstänkt sexuellt
utnyttjande av barn i närförhållanden**

Belinda Rif

Helsingfors universitet

Statsvetenskapliga fakulteten

Samhällspolitiska institutionen

Pro gradu-avhandling i socialt arbete

Maj 2008

Innehåll

1 Inledning.....	5
2 Centrala utgångspunkter.....	10
2.1 Begrepp och definitioner	10
2.2 Sexuellt utnyttjande som socialt problem	13
2.3 Förekomsten av sexuellt utnyttjande av barn i Finland.....	17
3 Perspektiv på sexuellt utnyttjande	19
3.1 Samhällsnivå	20
3.2 Familjenivå.....	22
3.3 Individnivå.....	25
3.4 Barnet som offer	27
4 Perspektiv på utredningsprocessen	31
4.1 Utredningsprocessens olika delar	32
4.2 Den sociala utredningen som samhälleligt ingrepp.....	42
4.3 Vad vet vi från tidigare?.....	44
5 Professionella tolkningsramar vid utredningen av barnets skyddsbehov .	47
5.1 Socialarbetaren som tolk för barnets bästa	48
5.2 Socialarbetarens ställningstagande till fortsatta åtgärder vid avslutad utredning.....	53
6 Precisering av forskningsramen	55
6.1 Syfte och frågeställningar.....	55
7 Forskningsmetodik och process	57
7.1 Fallstudie	57
7.2 Dokument och intervju.....	61
7.3 Etiska aspekter.....	63
7.4 Analysmetodik.....	65
7.5 Forskningsprocessen	68
7.6 Analysprocessen.....	71

8 Analys av barnskyddets tolkningar.....	75
8.1 Två fall	76
8.1.1 Isabellas utredningsprocess	77
8.1.2 Disas utredningsprocess	80
8.1.3 Likheter och olikheter i utredningsprocesserna.....	83
8.2 Praktiska erfarenheter och påverkande faktorer.....	85
8.2.1 Oklarheter och motstridigheter.....	86
8.2.2 Stöd och samarbete.....	92
8.2.3 Känslor och rättsskydd	95
8.3 Barnet i utredningsprocessen.....	98
8.3.1 Barnets utrymme	98
9 Reflektioner och diskussion	104
Litteratur.....	111

Figurer:

Figur 1. Modell för utredning av sexuellt utnyttjande.....	34
Figur 2. Modell över barnskyddets utrednings- och beslutsgång.....	41
Figur 3. Tidsaxel.....	66
Figur 4. Utdrag från Isabellas tidsaxel.....	75

Bilagor:

Bilaga 1. Ansökan om forskningslov.....	125
---	-----

1 Inledning

”man tror så här som sossu att man kan liksom hur ska jag säga, rädda hela världen men tyvärr så kan vi inte rädda alla (barn) och vi kan inte heller arbeta om vi inte får information från andra (myndigheter)”

(citrat från forskningsintervju)

Barnskyddets socialarbetare på socialbyråer tolkar och kommer i sitt jobb i kontakt med barns vanvård och familjers sociala problem, som kräver utredning och ingripande av samhället. Det aningen klichéartade, men nog så sanningsenliga citatet beskriver väl det svåra dilemma barnskyddsocialarbetaren råkar ut för i sitt arbete vid utredningen av barns behov till barnskydd och ställningstagare till barnets bästa då utgångspunkten för utredningen ligger i oklara bevis och osäker information (=oklara fall). Samtidigt visar citatet också hur beroende barnskyddet är av ett välfungerande samarbete med andra myndigheter. Avsikten med denna pro gradu-avhandling är att forska i barnskyddsocialarbetarnas tolkningar kring arbetet med barnet och familjen vid utredningen av misstänkt sexuellt utnyttjande av barn i närförhållanden. Arbetet tar speciell fokus på utredningen av oklara fall.

Barnskyddet har kritiserats för att ingripa för sent och göra för litet eller för tidigt och göra för mycket då barns behov till barnskydd utreds. Denna kritik har inte minst riktat sig mot barnskyddsocialarbetare då de utreder misstänkt sexuellt utnyttjande av barn. Barnskyddsocialarbetarnas för sena ingripande kan i praktiken innebära att ett sexuellt utnyttjat barn får återvända hem medan det för snabba ingripandet kan innebära omhändertagning av ett barn på grund av incestmisstanke trots otillräckliga bevis (jmf Rantalaiho 1993, 104-105). Sexuellt utnyttjande av barn är ett mångfasetterat fenomen och kan betraktas som ett socialt, barnskyddsmässigt och juridiskt problem (jmf Laitinen 2004). Via det sexuella utnyttjandet missbrukar förövaren sin maktställning och utsätter offret för en handling som får konsekvenser för offrets psykiska och fysiska välmående långt fram över. Sexuellt utnyttjande av

barn är ett känsligt och svårt ämne såväl för barnet, familjen som barnskyddssocialarbetaren och lämnar sällan någon emotionellt oberörd.

Min uppmärksamhet för förekomsten av sexuellt utnyttjande av barn väcktes för över tio år sedan då jag avlade socialhandledarexamen och diskussionen om barnprostitutionen var aktuell i massmedierna. Barnprostitutionen fick mig att fundera på sexuellt utnyttjande av barn på det mer privata fältet, det vill säga i närförhållanden där barnets nöd oftast är svårare att upptäckas av utomstående och få hjälp än om förövaren vore en utomstående för familjen obekant person. I min kandidatavhandling 2002 har jag via litteraturgenomgång studerat orsaker till förekomsten av sexuellt utnyttjande av barn inom familjen och utnyttjandets inverkan på barnet. Att jag under studierna på institutnivå och senare på universitetsnivå valt att forska i sexuellt utnyttjande av barn i närförhållanden beror också på det faktum att detta varit ett ämne som knappt behandlats under studierna.

Barnskyddets utredning av sexuellt utnyttjande av barn förutsätter samarbete mellan olika yrkesgrupper, men huvudansvaret faller ofta på socialarbetaren på grund av barnskyddslagstiftningen. Barnskyddet är den enda myndighet som tillskrivits makten att göra beslut över att barnet kan placeras utom hemmet (förutom psykiatriskt beslut över tvångsvård). En förutsättning till detta är dock att tillräckliga bevis är tillgängliga och kriterierna för beslutet uppfylls eller familjen frivilligt går med på detta. Det finländska barnskyddet har under hela 1990-talet försvårats och juridiserats (Kääriäinen 2003, 12–13). Denna juridisering syns också i de rekommendationer som Stakes (Forsknings- och utvecklingscentralen för social- och hälsovården) år 2003 givit för social- och hälsovårdsmyndigheterna att tillämpas vid utredningen av sexuellt utnyttjande av barn. I rekommendationen poängteras barnskyddets anhållan av förundersökning till polisen, förutsatt att tillräckliga bevis finns och detta inte klart skulle strida mot barnets bästa. (Taskinen 2003.) De rekommendationer som Stakes utgivit (Taskinen 2003) samt barnskyddslagen (714/2007; 683/1983) är lättast att tillämpa då det är fråga om sexuellt utnyttjande av barn där tillräckliga bevis finns. Då det handlar om att arbeta med barn där

tillräckliga bevis för eller emot händelsen saknas är det betydligt svårare för socialarbetaren att utvärdera barnets bästa.

Efter att själv ha jobbat som socialarbetare med barnfamiljer på socialbyrå har jag allt mer blivit tvungen att fästa uppmärksamhet vid hur barnets bästa förverkligas vid barnskyddets utredningar av sexuellt utnyttjande av barn i närförhållanden. Genom detta har jag skapat mig en slags förförståelse för ämnet. I förhållande till de barnskyddsanmälningar som görs till socialbyråerna utgör sexuellt utnyttjande av barn i förhållande till orsakerna till andra anmälningar endast en bråkdel. En bråkdel av fallen kommer till socialarbetarnas kännedom och även i dessa fall saknas ofta klara bevis. Detta gör att socialarbetarna relativt sällan utreder fall av sexuellt utnyttjande av barn och arbetsrutiner inte uppstår på samma sätt som vid utredandet av mer allmänna problem i familjer. Mitt intresse för förverkligandet av barnets bästa i barnskyddssocialarbetarnas utredningar i en socialbyrå kontext har nära samband med mitt eget jobb och ligger därför forskningsmässigt i mitt intresse.

Denna pro gradu-avhandling handlar om barnskyddssocialarbetarnas tolkningar och berättelser om barnet och familjen i utredningsprocessen vid misstänkt sexuellt utnyttjande av barn i närförhållanden där utgångspunkten för arbetet utgörs av oklara bevis. Misstankarna kan under utredningen förstärkas, uteslutas eller bli i kraft. De fall som ligger i mitt intresse är fall som saknat klara bevis då de kommit till socialarbetarnas utredning och hur socialarbetaren arbetat med familjen i dessa fall. Denna typ av fall kan samtidigt betraktas som ett mer eller mindre typiskt fall, eftersom majoriteten av de fall som kommer till barnskyddets utredning saknar klara bevis. I forskningen utgår jag ifrån socialarbetarnas perspektiv samt deras uppfattningar och beskrivningar över barnet i utredningen. Som grund ligger det familje- och individinriktade barnskyddet där barnet i första hand ses tillhöra ett fungerande system, sin familj men samtidigt har företrädesrätt till särskilt skydd. De frågeställningar jag utgår ifrån är:

-Hur ser barnens utredningsprocesser ut i oklara fall?

-Hur upplever socialarbetarna utredningen av oklara fall och vilka faktorer beskriver socialarbetarna att påverkar utredningen?

-Vilka tolkningsramar framför socialarbetarna om barnet?

Genom dessa frågeställningar strävar jag till att nå kunskap och förståelse för de tolkningsramar socialarbetarna utgår ifrån i sitt arbete och i sina berättelser, om viktiga faktorer i utredningsprocessen, som kan ha betydelse för barnets situation under utredningen av sexuellt utnyttjande. Barnskyddets utrednings- och beslutsprocess granskas utgående från Sundells och Egelunds (2002) modell, samt de rekommendationer Stakes 2003 givit barnskyddet att tillämpas vid utredningen av misstänkt sexuellt utnyttjande av barn (Taskinen 2003). De teorier jag främst utgår ifrån beträffande socialarbetarna vid utredningen av barnets barnskyddsbehov är Fox Hardings (1997) indelning över barnskyddspolitiska ideologier och Hurtigs (2006; 2003) tolkningsramar över socialarbetarens bemötande och insamlande av information beträffande barnet.

Barnskyddssocialarbetarnas viktigaste uppgift beträffande utredandet av sexuellt utnyttjande av barn är att utreda barnets behov till barnskyddsåtgärder. I centrum för forskningen ligger därför barns rätt att få skydd och barnskyddets verksamhet som den institution som i sista hand svarar för barnets välmående. Eventuell läkarundersökning, polisutredning, psykologisk utredning och barnskyddets utredning av barnets behov till barnskydd går sällan tidsmässigt hand i hand och socialarbetaren blir tvungen att ta ställning till barnets situation oberoende av klara bevis. Denna studie är en kvalitativ forskning med inriktningen fallstudie. Fallen (barnen) är två till sitt antal och de kommer från två olika socialbyråer. Jag har valt fallstudie eftersom syftet är att granska barnet i den barnskyddsprocess som barnet i helhet befinner sig i. Mitt forskningsmaterial består av analys av barnens dokument som innehas av socialbyråerna, samt intervjuer med de socialarbetare som ansvarar för ifrågavarande barns klientkap. Materialet har analyserats genom att tillämpa tidsaxel samt Tuomis och Sarajärvis (2006, 98) teorianknutna innehållsanalys. Som

stöd vid analysen har också fungerat Sundells och Egelunds (2002) modell över utrednings- och beslutsprocessen samt modell över utredning av sexuellt utnyttjande (figur 1).

Eftersom den nya barnskyddslagen (417/2007) officiellt trädde i kraft 1.1.2008 och de händelser barnskyddsocialarbetarna i dokumenten och i sina intervjuer reflekterar till har skett då den gamla lagen (683/1983) varit i kraft, kommer den från 1984 varande lagen att ha en central roll i forskningen vid beskrivandet av förhållandena under utredningen och vid analysen. Jag har valt att parallellt referera till de båda lagarna sålunda paragraferna kan återfinnas i båda lagarna lika. I annat fall hänvisas enbart till barnskyddslagen 683/1983. För barnskyddslagen används förkortningen BskL.

Den litteratur som används är främst finländsk, men även övrig främst nordisk litteratur förekommer. Begränsningen av litteratur motiveras med att sexuellt utnyttjande av barn är ett fenomen som är kulturbundet och sålunda påverkas av de rådande lagarna och normerna i ett samhälle. Detta i sin tur påverkar socialarbetet och socialarbetarens uppfattning om barnet och barndomen. Avhandlingen är uppbyggd på följande sätt: I kapitel två genomgås för forskningen centrala begrepp och förekomsten av sexuellt utnyttjande i Finland, i kapitel tre behandlas olika perspektiv på sexuellt utnyttjande och det sexuella utnyttjandets inverkan på barnet. I kapitel fyra tar jag upp utrednings- och beslutsmodellen som ligger som underlag för barnskyddets arbete, utredningens inverkan på de involverade parterna samt tidigare kunskap om forskning i ämnet. I kapitel fem behandlas socialarbetarens roll och tolkningsramar under utredningsprocessen. I kapitel sex görs en precisering av forskningsramen. I kapitel sju behandlas forskningsmetoden och -processen innefattande forsknings- och analysmetoderna, de etiska aspekterna, forskningsmaterialet och beskrivning av forsknings- och analysprocessen. I kapitel åtta sker analys av forskningsmaterialet utgående från frågeställningarna. Analysen inleds genom två fallbeskrivningar. I kapitel nio förs slutdiskussion över forskningen och de resultat som utgående från materialet kunnat tolkas.

2 Centrala utgångspunkter

Då socialarbetaren vid misstanke av sexuellt utnyttjande av barn utreder barnets behov till skydd och behov till eventuella barnskyddsåtgärder får vissa begrepp en mer central roll. Begreppen sexuellt utnyttjande av barn, barnets bästa samt utredning av barnets behov till barnskydd utgör en central roll i denna forskning. Begreppen är vida och definieras nedan till den del de har betydelse för forskningen. Det sist nämnda begreppet definieras endast kort, för att utförligare behandlas i kapitel 4.

2.1 Begrepp och definitioner

Berövandet av barnets sexuella frihet är ett mångfasetterat begrepp och har definierats olika av olika forskare så nationellt som internationellt. Detta gör att forskningarna inte alltid är direkt jämförbara. Berövande av barnets sexuella frihet kan ses som ett överbegrepp för flere olika fenomen, som avses beskriva kränkande av barnets sexuella integritet (Taskinen 2003, 27). I den svenskspråkiga litteraturen förekommer begrepp som *sexuella övergrepp mot barn*, *sexuell misshandel*, *sexuellt missbruk av barn*, *sexuellt utnyttjande av barn* och *incest* som beskriver berövandet av barnets sexuella frihet (Antikainen 1994, 11). Det saknas dock en internationellt accepterad definition för sexuellt utnyttjande av barn på grund av kulturen i de olika samhällena (Sundholm 1989, 7). De definitioner som används har enligt Laitinen (2004, 19) under de senaste åren minskat och stabiliserats något, även om det inte råder en klar enighet om deras innehåll och betydelser.

Stakes har år 2003 utgivit en sakkunniggrupps rekommendation (verket benämns i fortsättningen för Stakes rekommendation 2003) över hur barnmisshandel och sexuellt utnyttjande av barn borde utredas inom social- och hälsovården. Avsikten med den utgivna rekommendationen har varit att få utredningarna i hela landet enhetligare, så att inte barnets hjälp är beroende på hur socialarbetet arrangerats i

boningskommunen. I rekommendationen förstås med berövandet av barnets sexuella frihet all sådan verksamhet som kränker barnets sexuella integritet (Taskinen 2003). Med sexuellt utnyttjande avses inte en sexuell gärning som förekommer mellan två underåriga på frivillig basis där ålderskillnaden eller skillnaden i den kroppsliga eller själsliga mognaden är liten (20: 6 §, 563/1998).

Enligt Stakes rekommendation 2003 förstås med berövandet av barnets sexuella frihet: 1) fysisk misshandel, som främst riktar sig mot barnets könsorgan och erotiska områden, inkluderande stympning av könsorgan, 2) våldtäkt eller könsumgänge med eller försök därtill med ett barn under 16 år. Om barnet är i skola eller anstalt där förövaren är övervakare eller det förekommer i närförhållanden berör detta också under 18-åriga barn 3) andra gärningar, som kränker barnets sexuella integritet, så som att beröra barnets könsorgan, 4) att locka barnet till sexuellt beteende, som inte motsvarar dess ålder och utvecklingsnivå, så som att beröra en annan persons könsorgan eller annan sexuell tillfredställelse, 5) att utsätta barnet för sexuell retning, som inte motsvarar barnets ålder och utvecklingsnivå, så som att locka barnet att åskåda samlag, pornografiska filmer, tidningar eller motsvarande samt, 6) att använda barn att uppträda i osedliga publikationer, filmer, evenemang eller motsvarande samt 7) att köpa sex av ett under 18-årigt barn och att locka ett barn till prostitution. (Taskinen 2003, 21-22.) Denna uppdelning anser jag vara beskrivande eftersom den långt följer det som i den 1999 förnyade strafflagen (20 kap, 563/1998) förstås med sexualbrott riktade mot barn.

Det förekommer också variationer i definitionen av begreppet *incest*. Vissa forskare definierar incest utgående från biologiska grunder medan andra definierar utgående från sociala och psykologiska grunder då de med incest även avser relationer mellan personer som bor i samma hushåll, men inte nödvändigtvis är blodsbesläktade till exempel mellan styvdotter och styvfar (Taskinen 2003, 27; Sundholm 1989, 7). Internationellt definieras incest som könsumgänge mellan biologiskt närbesläktade personer i upp- och nedstigande led samt mellan helsyskon. Det förekommer i alla kulturer ett förbud mot detta, så kallat incest tabu oberoende av om personerna är

barn eller vuxna. (Taskinen 2003, 27.) I den finländska strafflagen återfinns begreppet samlag mellan nära släktingar då det med detta avses med incest jämförbart begrepp. Begreppet incest förekommer således inte längre i strafflagen. (563/1998 17:22 §.) I Finland har incestförbudet för vuxna personer delvis förmildrats bland annat genom att kusiner samt svåger/svågorskor tillåts gifta sig med varandra (Taskinen 1994, 11; 15). Lagstiftaren har dock i strafflagen (563/1998 20:7 §) tagit ställning till straffen för sexuellt utnyttjande av barn i närförhållanden i och med att händelsen ses som grov gärning. Andra för barnets del centrala paragrafer i strafflagens 563/1998 20 kapitel över sexualbrott är paragraferna 6 § och 8 §.

Merja Laitinen (2004) har i sin avhandling funderat en hel del över hur hon i sin forskning genom de begreppsval hon gjort skulle kunna föra de personers talan vars sexuella integritet i barndomen blivit kränkt. Laitinen har till exempel valt att använda begreppet sexuellt utnyttjande (seksuaalinen hyväksikäyttö) och att kalla forskningens personer för offer för att kunna synliggöra att förövaren varit ansvarig för händelsen och gjort sig skyldig till ett brott. (Laitinen 2004, 89.) Jag har valt beroende på sammanhanget att parallellt använda mig av ordet barn och offer för att avse forskningens barn, och den misstänkta personen benämns förövare. I fortsättningen använder jag mig av begreppet sexuellt utnyttjande för att avse sexuellt utnyttjande av barn i närförhållanden. Först hade jag tänkt använda mig av begreppet sexuella övergrepp, eftersom denna definition används i majoriteten av den forskning som gjorts i Sverige beträffande sexuellt utnyttjande av barn (till exempel Svedin 1999; Dahlström-Lannnes 1994; Centerwall 1992). Jag valde dock i likhet med Laitinen (2004) begreppet sexuellt utnyttjande och motiverar valet med att detta begrepp används i den finländska strafflagen (563/1998).

I forskningen används uttrycket incest för att avse utnyttjande mellan personer med biologiskt band. Vid analysen av dokumenten och intervjuerna används de begrepp som återfinns i dem. Med närförhållande avses i forskningen sexuellt utnyttjande där förövaren och barnet har blodsband eller så kallat socialt eller psykologiskt

föräldraskap eller släktskap. Eftersom det inte i det svenska språket är möjligt att använda ett könsneutralt pronomen för barnet använder jag mig av pronomenet hon för att uttrycka offret och för förövaren pronomenet han. Detta såvida det inte av sammanhanget framgår annat. Med barn avses i forskningen en under 18-årig person.

Genomgående i forskningen används också begreppet *utredning*. Med utredning avses den process som socialnämnden enligt barnskyddslagen (683/1983, 10 §; 417/2007, 27 §) är skyldig att starta för att insamla och sammanställa de fakta som behövs för att socialarbetaren skall kunna utvärdera och göra beslut om en underårigs behov av skydd och stöd. I den gamla barnskyddslagen (683/1983, 10 §) användes termen klarläggande av barnets bästa för att avse utredning och bedömning av barnets uppväxtförhållanden och olika barnskyddsåtgärders inverkan på barnets utveckling. Även om den gamla lagen talar om klarläggande kommer jag att använda mig av den nya barnskyddslagens term ”utredande av barnets behov av barnskydd”, eftersom jag anser denna term vara mycket mer beskrivande och anser detta inte ändra på innebörden (BskL 417/2007, 27§).

2.2 Sexuellt utnyttjande som socialt problem

Sahlin (2002, 111) definierar sociala problem som ett fenomen som omfattar tre nödvändiga element; det existerar, är skadligt och har åtminstone en potentiell lösning. Jokinen, Juhila & Pösö (1995) poängterar (på basen av Kitsuse & Spector 1973, samt Spector & Kitsuse 1987) att inga förhållanden eller inget beteende i sig självt är ett socialt problem. Omständigheterna börjar behandlas som sociala problem först då de från någon synvinkel definieras så skadliga för den berörda själv eller närstående att tolkningen över att “något borde göras” blir starkare. Då något görs åt saken stärker detta tolkningen över att det är fråga om ett allvarligt problem. (Jokinen, Juhila & Pösö 1995, 13.) Den subjektiva definitionen av ett socialt problem är kulturellt och historiskt relativ, samt relaterad till människornas uppfattning om vad de anser sig veta om ett fenomen och de risker för samhället

som det medför. Det väsentliga ligger enligt Sahlin (2002) i att förstå de processer som leder till att vissa företeelser kommer att uppfattas som sociala problem. (Sahlin 2002, 107, 113.)

Sexuellt utnyttjande av barn är förbundet till kulturella värden och inställningar samt till den samhälleliga tiden och platsen (Aho-Mustonen 2000, 11). På barnets ställning och rättigheter har inverkat den i samhället rådande synen på barndomen, föräldrarnas rättigheter och roll som uppfostrare samt den rådande synen på kön, sexualitet och könsroller. Sexuellt utnyttjande av barn har definierats relativt sent, som ett socialt problem som kräver samhällsinsatser. Det är fråga om ett osynligt problem, som inte direkt återspeglar sig på samhället, eftersom offren sällan har krafter att köra sin sak då de undertrycks av starkare. Samhället har dock genom straff- och barnskyddslagstiftningen och utvecklandet av yrkespraxisen tagit ställning till att det är fråga om ett problem. (Laitinen 2004, 24–32.)

Sexuellt utnyttjande av barn är en fråga som kan anses ha varseblivits av allmänheten 1962 i samband med barnmisshandel då Kempe (1981) tillsammans med forskarkolleger definierade begreppet "the battered-child syndrome". Detta gav barnmisshandel en mer professionell synbarhet och i och med en öppnare inställning till sexualiteten underlättades även identifieringen av sexualbrotten. (Kempe & Kempe 1981, 7.) I mitten av 1980-talet då informationen började spridas via massmedierna började dock först en allmännare diskussion om sexuellt utnyttjande i Finland. Till en början förnekades förekomsten av sexuellt utnyttjande, överdramatiserades situationen eller försök att placera sexuellt utnyttjande in i stereotypa familjer förekom. (Taskinen 1994, 7.) Kauppinen, Sariola och Taskinen (2000) anser dock att det efter detta fästs allt större uppmärksamhet vid fenomenet, vilket lett till ökad information om sexuellt utnyttjande av barn samt ökad anmälning av utnyttjande både bland yrkespersonal och bland allmänheten.

Massmedierna har haft en betydande roll i att synliggöra för allmänheten sexuellt utnyttjande av barn. De fall som oftast kommit till allmänhetens kännedom har

angått sexuellt utnyttjande där förövaren varit för barnet en obekant person eller inte bott i samma hem som barnet (jämför med USA där ett stort antal katolska präster blev avsatta från sina tjänster på grund av att ha utnyttjat barn sexuellt (Uusimaa18.2.2002)). I början av år 2008 har sexualbrott mot barn i närförhållanden aktivt rubricerats speciellt i de två kvällstidningarna samt i Helsingin Sanomat och diskussion beträffande strängare straff för förövare varit aktuell (Helsingin Sanomat 15.2.2008; Iltalehti 14.2.2008; Ilta-Sanomat 11.1.2008; Ilta-Sanomat 10.1.2008). Till en följd av detta har Ilta-Sanomat i januari aktiverats genom att det varit möjligt för medborgare att i Internet underteckna en ”vädjan för en trygg barndom” där man önskat att straffen för sexualbrott skulle vara strängare, det skulle satsas på förebyggande arbete, fallen skulle upptäckas i ett tidigt skede samt att det skulle vara lättare för offren att få hjälp (Ilta-Sanomat 22.1.2008). Vädjandet undertecknades av 111 768 medborgare och överräcktes 20.3.2008 till justitieminister Tuija Brax. (Ilta-Sanomat 22.3.2008; Ilta-Sanomat 21.3.2008)

Lagstiftningen reglerar socialnämndens skyldigheter och rättigheter att ingripa och utreda ett barns förhållanden om det misstänks ha blivit sexuellt utnyttjat. Förenta Nationernas barnkonvention är en betydelsefull konvention med de nationella lagarna jämförbar ställning vars syfte varit att förbättra barns rättsställning. Hur konventionen i praktiken tolkas och följs är dock beroende på varje enskilt land. Barnkonventionen gjordes 1989 och i Finland ratificerades den 1991. I barnkonventionen poängteras att barnets bästa bör beaktas i första hand. Med detta avses att barnets behov bör komma i främsta rum, barnet har rätt till särskilt skydd samt rätt till delaktighet i ärenden som berör henne. Begreppet *barnets bästa* kom dock till det finländska barnskyddsarbetet redan i och med 683/1983 barnskyddslag och utgör en central princip och grundpelare för all myndighetsverksamhet. All verksamhet som företas inom barnskyddet bör grunda sig på laglighet och bedömning av barnets bästa med barnets rättigheter i centrum. (BskL 683/1983; BskL 417/2007; Förenta Nationernas konvention om barnets rättigheter 1129/1991.)

I barnskyddslagen (683/1983) ingår inte en separat definition över innebörden av begreppet barnets bästa. Barnets bästa är dock barnskyddets viktigaste princip (Laiho 2007, 138). Med tanke på utredning av barnets förhållanden vid misstanke av sexuellt utnyttjande i närförhållanden innebär det att myndigheterna fäster hänsyn vid sådana faktorer som hotar att äventyra barnets trygghet i uppväxtförhållanden samt hota barnets psykiska och fysiska integritet. Barns rätt till en värdig barndom är en grundrättighet som ingår i Förenta Nationernas konvention om barnets rättigheter (1129/1991). Detta innebär att barn har rätt att förvänta sig att ingen vuxen utnyttjar dem fysiskt, psykiskt, ekonomiskt eller sexuellt för egna eller andras syften, vuxna lyssnar till barn och bemöter dem med respekt. I detta avseende är artiklarna 19 och 34 centrala. (Förenta Nationernas konvention om barns rättigheter, 1129/1991.)

Även den finländska barnskyddslagen (683/1983, 1 §, 16 §; 417/2007, 1 §, 4 §) förespråkar barnets lagliga rätt till en trygg och stimulerande uppväxtmiljö, samt till en harmonisk och mångsidig utveckling med företrädesrätt till särskilt skydd. Lagen om barnets vårdnad och umgängesrätt (361/1983, 1 §) utgår ifrån att det i första hand är barnets föräldrar som ansvarar för barnets trygghet och välmående och barnet får inte utsättas för fysisk eller psykisk åga och kränkning. Först i sista hand kommer samhällets rätt och plikt att ingripa om familjens egna resurser inte räcker till att trygga barnets välfärd, trygga utveckling, barnet riskerar att fara illa, det far illa eller det utsätts för aktiva övergrepp.

Hur barnets bästa i det praktiska barnskyddsarbetet mäts och konkretiseras är enligt Ulla-Maija Rantalaiho (1993) problematiskt. Den precisering lagstiftaren gjort för begreppet barnets bästa är öppen för vid och mångdimensionell tolkning, vilket inte underlättar socialarbetarens arbete. Situationen återhjälpas inte av att barnets bästa ofta tolkas av representanter för olika yrkesgrupper och privata personer. (Rantalaiho 1993, 104.) Den innebörd begreppen barnets bästa och barnets rättigheter ges i denna forskning baserar sig på hur den ovan definierats i lagarna.

2.3 Förekomsten av sexuellt utnyttjande av barn i Finland

Sexuellt utnyttjande av barn förekommer bland alla yrkesgrupper, i alla samhällsklasser och alla åldrar (Dahlström-Lannes 1994, 67; Sariola 1985, 48) även om internationell forskning visar att det finns något större tendens att de förekommer i lägre socialklasser samt barnskyddsfamiljer (Giddens 1994, 318). Detta kan enligt Rodger (1996) förklaras med att dessa familjer oftare är bekanta för socialmyndigheterna sedan tidigare på grund av andra sociala problem och därför uppmärksammas lättare. Största delen av sexuellt utnyttjande av barn sker i barnets hem eller näromgivning och största delen av förövarna är för barnet bekanta personer. Forskning visar att majoriteten av förövarna är män och offren flickor (Laitinen 2004, 19; Kauppinen, Sariola & Taskinen 2000, 25; Sariola 1985, 28, 34.) I denna forskning utgår jag dock inte från könspektivet. Sexuellt utnyttjande av barn som sker inom familjen och varken har vittnen eller barnet får några yttre tecken på skador har dock mycket större benägenhet att aldrig bli avslöjade (Hindberg 1999, 77).

I Finland har det gjorts två separata forskningar över misstankar om sexuellt utnyttjande av barn som kommit till social- och hälsovårdsmyndigheternas kännedom. Den första forskningen har gjorts av Centralförbundet för barnskydd gällande åren 1983-84. Social- och hälsovårdsmyndigheterna uppgav 132 bekräftade och därtill 222 misstänkta fall av sexuellt utnyttjande av under sextonåriga barn. Socialarbetare och barnskyddssocialarbetare uppgav av dessa fall 47 bekräftade och 72 misstänkta. I denna forskning framkom att 5 av de 120 förövarna var kvinnor, alla mammor i åldern 35-39 år som led av psykiska störningar. Av dessa mödrar misstänktes en ha utnyttjat sin dotter. Huvuddelen av förövarna var dock män i åldern 30-44 år. Av dessa var 48 pappor och 29 styvfäder. Av offren var 92 % flickor och 8 % pojkar. De flesta barnen hade varit i åldern 12-13 år då utnyttjandet börjat och i 14-15 då utnyttjandet framkom. Flickorna misstänktes oftast ha blivit

utnyttjade av sin biologiska far eller styvfar medan pojkarna av en manlig bekant. (Sariola 1985, 27, 30, 52.)

Den andra forskningen har gjorts av Stakes. Enligt Kauppinens, Sariolas och Taskinens (2000) forskning kom det under tidsperioden 1.5.1998 - 30.4.1999 till social- och hälsovårdsmyndigheternas kännedom 778 misstänkta fall av sexuellt utnyttjande av under sextonåriga barn, varav socialbyråerna uppgav 31 % av de misstänkta fallen. 77 % av offren var flickor och pojkarnas andel utgjorde 23 %. Jämfört med den föregående forskningen (Sariola 1985) hade pojkarnas antal som misstänkt offer ökat och merparten av de misstänkta fallen gällde småbarn. Flickorna var oftast i åldern 3-5 år, 7-8 år eller 14 år då det misstänkta utnyttjandet framkom och 3-8 år då utnyttjandet påbörjats. Pojkarnas motsvarande ålder för framkomsten var 6-10 år eller 12 år och åldern för inledandet av utnyttjandet 5-7 år eller 14 år. 96 % av de misstänkta förövarna var män varav styvfäderna utgjorde 10 % av fallen och fäderna eller en bekant man i barnets omgivning vardera en tredjedel av de misstänkta. Kvinnornas andel som förövare var 3 % så som även brödernas. Flickorna misstänktes oftast ha blivit utnyttjade av den biologiska fadern (34 %) eller en bekant (28 %), medan det för pojkarnas del var en manlig bekant (34 %) eller den biologiska fadern (21 %). Av de misstänkta fallen bodde 41 % av barnen med sina biologiska föräldrar, 33 % med enbart modern och 14 % av barnen med modern och styvfadern. (Kauppinen, Sariola & Taskinen 2000, 54-58.)

Den mest omfattande forskningen beträffande sexuellt utnyttjande av barn i Finland är den av Sariola (1990) genomförda enkätundersökningen bland 7349 grundskolelever i årskurs 9. Av forskningen framgick att 0,7 % av flickorna hade blivit utsatta för sexuellt utnyttjande, av dessa var 0,24 % far-dotter incest och 2,3 % var fall där styvfadern utnyttjat styvdottern. Det sexuella utnyttjandet hade oftast påbörjats då barnet varit i 10 - 11 års ålder, men varierade mellan allt från 5 års ålder till 15 års ålder. Fäderna hade gått längre i förhållandet än styvfäderna och flickorna hade förhållit sig mycket negativt till utnyttjandet. Medelåldern för de biologiska fäderna var 38,6 år och för styvfäderna 37,2 år. Av forskningen kom fram ett fall av

sexuellt utnyttjande mellan styvmor och styvson, där var sonen 15 år och modern 26 år. (Sariola 1990, 97–93.)

Antalet misstänkta fall av sexuellt utnyttjande av barn som anmälts till polisen har under hela 2000-talet ökat. Under tidsperioden 1986–2002 kom det till polisens kännedom i medeltal 383 anmälningar per år. (Niemi <http://www.optula.om.fi/26211.htm>, 66.) År 2003 utgjorde 47 % (744 fall) av de sexualbrott som kommit till polisens kännedom misstanke på sexuellt utnyttjande av barn och 2006 gjordes det 1043 anmälningar till polisen över misstänkt sexuellt utnyttjande av barn (Honkatukia & Kainulainen <http://www.optula.om.fi/26211.htm>, 58–59, 78). Av ovannämnda kvantitativa forskningar och till polisen gjorda anmälningar kan konstateras att det gjorts allt mer anmälningar till myndigheter beträffande misstankar av sexuellt utnyttjande av barn. På detta har avsevärt inverkat den ökade diskussionen om sexuellt utnyttjande, samt den av Stakes 2003 utgivna rekommendationen för yrkespersonal. (Taskinen 2003; Hirvelä 2007, 47.) Det är svårt att jämföra forskningarna sinsemellan eftersom de av forskarna valda begreppen delvis påverkat forskningsresultaten och statistiken över de till polisen gjorda anmälningarna delvis påverkats av förnyelsen av strafflagen.

3 Perspektiv på sexuellt utnyttjande

Sexuellt utnyttjande av barn kan inte förstås ur ett enda perspektiv utan förekomsten av problemet kan förklaras med samverkande riskfaktorer på samhälls-, familje- och individnivå. Ofta kan problemen finnas i den fysiska eller sociala miljön familjen lever i, i problem inom familjen eller i dess växelverkan med dess omgivning eller också i de enskilda familjemedlemmarnas individuella egenskaper (Furniss 1991). Jag har valt att betrakta riskfaktorerna genom att indela dem på ovan nämnt sätt och anser synsättet vara nära kopplat med Bronfenbrenners (1981) ekologiska syn över hur människan påverkas av flera samtidiga system.

I indelningarna i de olika nivåerna har jag främst gått igenom tidigare forskningar. Ansvar för utnyttjandet anser jag ligga på förövaren och detta ser jag att aldrig kan tillskrivas barnet på grund av det ojämlika makt- och beroendeförhållandet som råder mellan barnet och förövaren (jmf Laitinen 2004). För att en person skall utnyttja ett barn sexuellt måste enligt Finkelhor (1984) fyra kriterier uppfyllas. Dessa är att förövaren känner ett inre begär för att utnyttja ett barn sexuellt, förövarens inre skyddsmekanismer ger efter, den yttre kontrollen som upprätthåller barnets sociala nätverk har försämrats och förövaren har en förmåga att undertrycka barnet. (Finkelhor 1984, 54–61.) Jag anser det vara nödvändigt att ta upp dessa faktorer i denna forskning, eftersom det kan ha betydelse för hur socialarbetaren går tillväga i själva utredningen, närmar sig barnet och familjen och hurudant ansvar socialarbetaren anser sig ha i utredningen beroende på vad de anser problemet bero på och hur allvarligt de anser det vara.

3.1 Samhällsnivå

Många sociala faktorer i samhället kan befrämja individens utvecklande av en världsbild, som godkänner sexuellt utnyttjande av barn (Taskinen 1994, 22). Flera forskare (Hindberg 1997, 37; Taskinen 1994, 22; Centerwall 1992, 46; Seidel 1991, 107) anser att samhällen som befrämjar den traditionella förtryckande och patriarkaliska mansrollen samtidigt ger en rätt för den starkare att undertrycka och utnyttja svagare för att få sina behov tillfredsställda. Risken för sexuellt utnyttjande kan öka på grund av en idealiserande och accepterande inställning till våld. En brist på information om barnets utveckling och rättigheter, bristfällig sexualupplysning, upprätthållande av dubbelmoral, ekonomiskt utnyttjande av barnet till exempel barnprostitution eller barnpornografi, samt en översexuell eller sexualfientlig subkultur kan även inverka befrämjande på uppkomsten av sexuellt utnyttjande. (Taskinen 1994, 22; Taskinen 1986, 15.)

Trångboddheten har traditionellt även getts stor vikt vid förklaringen av varför sexuellt utnyttjande av barn inom familjen förekommer. Justice och Justice (1982)

anser att få familjer är så trångbodda att föräldrarna skulle vara tvungna att sova i samma säng som sina barn. Trångboddheten användes snarare som en ursäkt för att kunna sova tillsammans. (Justice & Justice 1982, 123-124.)

Enligt Svedin och Back (1996, 16) ligger det nära samband mellan en persons intresse för barnpornografi och personens handling i form av sexuellt utnyttjande av barn. Även reklam där barn uppträder nakna, till exempel blöjreklamer, kan enligt Molander (2000, 123) anses fungera i negativ bemärkelse för individer med förhöjd risk för att begå övergrepp. Enligt Kempe och Kempe (1979, 64) samt Molander (2000, 130) kommer dubbelmoralen till synes genom att samhället oroar sig mer för fäder som utnyttjar sina döttrar än för mödrar som utnyttjar sina söner. I Jorgics och Tanjancovishs (2006) forskning gällande genomgång av fem domstolsbeslut framställdes kvinnan i domstolshandlingen lättare som offer än förövare och kunde få lindrigare straff än männen.

Taskinen (1986) anser att det förekommer sexuellt utnyttjande av barn oftast i två mot varandra motstridiga subkulturer. I den översexuella subkulturen råder ett speciellt intresse för de kroppsliga och sexuella njutningarna. Detta i sin tur gör att ett sexuellt intresse för barn även väcks. I denna kultur värdesätts inte kontrollen över de egna impulserna eller andra människors rättigheter. Andra personer ses närmast som ett medel för att tillfredsställa de egna behoven och mål för utövandet av makt. Enligt Taskinen (1986) är det i Finland vanligare med en subkultur som är sexualfientlig. I denna subkultur betraktas sexualiteten som förbjuden, skamfull och straffbar. I denna subkultur är det inte tillåtet att informera om grunduppgifter om sexualitet. Det råder ett slags dubbelmoral där de grundläggande behoven offentligt nedtystas och ses som straffbara, men som utförs i smyg. I detta slag av subkultur förekommer sexuellt utnyttjande och misshandel som en följd av förnekande av de egna grundläggande naturliga behoven. (Taskinen 1986, 14–15.)

3.2 Familjenivå

Faktorer som kan öka risken för att sexuellt utnyttjande av barn i familjen uppstår kan finnas inom familjen (Taskinen 1986, 16) eller i den växelverkan familjen har med sin omgivning (Hildebrand och Christensen 1988, 85). I varje familj finns även enligt Justice och Justice (1982) en uppsättning gemensamma attityder, förutsättningar och förväntningar på det sexuella området. Justice och Justice ser familjens sexuella kultur som en sammansättning av hur mycket öppet sexuellt beteende som kan observeras i familjen, hur mycket de olika familjemedlemmarna ser varandra nakna, hur barn och föräldrar leker tillsammans och hurudan kontakt som accepteras mellan syskon, hurudant språk beträffande sexualitet som används, samt i vilken grad varje enskild familjemedlems behov över att se sin kropp som privat angelägenhet respekteras. (Justice & Justice 1982, 117-118.)

Dahlström-Lannes (1994) skiljer mellan en "normal" kärnfamilj och en slutna kärnfamilj. I den "normala" kärnfamiljen ser forskaren varje familjemedlem som en självständig individ med många kontakter och öppna gränser mot andra personer. Om sexuellt utnyttjande sker i dessa familjer får förövaren oftast flytta. I den slutna familjen är gränserna mellan vuxna och barn oklara och alla behov tillfredsställs inom familjen och allt görs tillsammans. (Dahlström-Lannes 1994, 22.)

I en familj där det förekommer störningssymptom i maktutövandet hos fadern ses fadern som tyrannisk och modern till synes underkastande och tillbakadragen. Det sexuella umgänget mellan föräldrarna är stört och modern överlåter ansvaret för sig själv, barnen och familjesituationen till fadern. Om fadern är rädd för vuxna kontakter kan han söka närhet och ömhet, samt en ersättande partner inom familjen - vanligtvis hos den äldsta dottern. Dottern övertar så att säga moderns roll i familjen. (Taskinen 1994, 24; Sundholm 1989, 29-30.) Motsatsen till denna familjeform är en familj med en auktoritär moder där fadern drar sig undan ansvaret. Modern har ett avlågset förhållningssätt till barnen, vilket hon försöker kompensera genom stränga

regler och krav på renlighet och anständighet. Sexuallivet mellan makarna fungerar dåligt. Fadern har en närmare kontakt till barnen och vid oförmåga till kontroll av sin sexualitet kan detta ta sig i uttryck i form av sexuellt utnyttjande av barnen. (Taskinen 1986, 17.)

Situationen i en oordnad familj karaktäriseras av brist på gränsdragning, moget inflytande samt brist på ansvarskänsla för barnen. I denna typ av familj förekommer ofta missbruk av alkohol, småbrottslighet och arbetslöshet. (Hindberg 1997, 38.) Dahlström-Lannes (1994, 24-25) anser att dessa föräldrar oftast flyttat tidigt ihop för att komma bort från sitt barndomshem och de lever i ett slags beroendeförhållande där de "varken kan leva med eller utan varandra". Sexuellt utnyttjande kan uppstå till exempel i samband med alkoholkonsumtion eller då modern är mentalt sjuk (Taskinen 1994, 25).

van der Weele (1999, 73) anser att som en följd av de ökade skilsmässosiffrorna växer allt större antal barn upp i nyfamiljer. Sexuellt utnyttjande av barn kan sålunda också förekomma i en dåligt fungerande nyfamilj. Eftersom en styvfar ofta kommer med i bilden då styvdottern är i puberteten och således saknar biologiska band till barnet kan ansvarskänslan för henne saknas. Styvdottern i familjen kan påminna om hustrun som ung och oberörd och makarnas förhållande kan påverkas av vetskapen om tidigare äktenskap. Styvfadern kan känna sig som en halvmedlem i familjen, varför han strävar efter att nå god kontakt med dottern. Detta kan förorsaka att rollgränserna och normerna blir oklara och sexuella närmanden sker. (Taskinen 1994, 25-26.)

Molander (2000) har kommit fram till att det även finns män som avsiktligt söker ensamförsörjarmödrar vars barn är av ett bestämt kön och är i en viss ålder för att han skall kunna utnyttja det. Äktenskap och därmed adoption kan även utgöra en möjlighet för en del män att komma nära barn. (Molander 2000, 125.) Enligt Taskinen (1994, 26) och Centerwall (1992, 38) kan förhållandet i en ensamförsörjande familj där föräldern har få kontakter med andra vuxna få

incestuösa drag vid en långt dragen stressituation. Furniss (1991, 341) ser orsaken till detta snarare ligga i att föräldern ofta är barnets enda vuxenkontakt och förebild och barn och förälder ofta kan bli mycket emotionellt fästa vid varandra. Seidel (1991, 106) anser att dessa incestförhållanden främst uppstår mellan flickor som bor med sina biologiska fäder medan Taskinen (1994, 21) anser att detta främst gäller söner som bor med sina mödrar.

Förutom riskfaktorer inom de enskilda familjerna har forskare sökt orsaker till uppkomsten av sexuellt utnyttjande inom familjen och från den växelverkan familjen har med den omgivning den lever i (Fahrman 1993, 78; Seidel 1991, 128). I en familj som antingen lever fysiskt eller psykiskt isolerat anses det finnas större benägenhet för att det uppkommer sexuellt utnyttjande (Sariola 1985, 41). Fahrman (1993) anser att detta delvis har att göra med familjens problem med gränser till omvärlden då föräldrarnas kontakter till andra vuxna utanför familjen är få eller inga och på grund av brister i sin egen socialisationsprocess har de svårt att uppfylla föräldrarollen. Känslor av otillräcklighet, osäkerhet, ångest och önskan om att de egna barnen skall tillfredsställa föräldrarnas omvårdnadsbehov, som blev otillfredsställt i deras egen barndom, kan leda till att de egna barnens socialisationsprocess blir störd. (Fahrman 1993, 78-79.)

Ofta framkommer i familjerna även problem med gränser mellan generationerna. Gränserna mellan ansvar och skyldighet, samt mellan barnets och föräldrarnas roll i familjen är oklar. Familjesituationen är uppfylld av osäkerhet, förvirring och kaos. Som ett försvar mot dessa känslor kan ett symbiotiskt incestförhållande uppstå. (Fahrman 1993, 80.) Dahlström-Lannes (1994, 30-33) anser att en dålig respekt mot varandras individualitet och integritet är en följd av brist på generationsgränser. Kommunikationen i familjen karaktäriseras av dubbelriktade budskap som gör det svårt för barnet att ta ställning till dem (Hildebrand och Christensen 1988, 129).

3.3 Individnivå

En del forskare förklarar sexuellt utnyttjande via förövarens och familjemedlemmarnas individuella egenskaper. Föräldrar som utsätter sina barn för sexuellt utnyttjande karaktäriseras enligt Fahrman (1993, 78-79) av problem med att dra gränser inom sig själv, vilket tar sig i uttryck som en bristfällig personlighetsutveckling. Enligt Dahlström-Lannes (1994, 67) är förövarna ofta personer som i sin egen barndom blivit offer för sexuellt utnyttjande. Hindberg (1999, 78) anser dock att långt ifrån alla förövare är före detta offer. I följande betraktas de individuella egenskaperna hos familjemedlemmarna, som kan medföra förhöjd risk för sexuellt utnyttjande, ur den traditionella kärnfamiljsuppställningen.

Justice och Justice (1982) indelar förövarna i fyra olika kategorier. Med den symbiotiska incestförövaren anser de förövare med stora behov av längtan efter närhet, tillhörighet och intimitet, vilka han ofta tillfredsställer genom att söka sig till dottern i familjen. Det sker ett rollbyte där förövaren förväntar sig att barnet skall tillfredsställa hans behov. Denna förövare karaktäriseras ofta av omogenhet, samt brist på förmåga att kunna tillfredsställa sina behov på ett adekvat sätt. Denna typ av förövare har få kontakter utanför familjen, är sjuk, alkoholiserad eller arbetslös. Förövare med symbiotisk personlighet kan enligt Justice och Justice (1982) karaktäriseras av en tvångsmässig inställning till sexualiteten eller han ser det sexuella utnyttjandet som ett sätt att uttrycka sin maskulinitet. (Justice & Justice 1982, 51-53.) Tillfällen att utnyttja barnet kan hos dessa förövare även befrämjas av att modern är mycket borta från hemmet (Aho-Mustonen 2000, 89). I vissa fall anser sig förövaren utföra övergreppen i barnets bästa för att lära henne eller för att hålla arvsmassan ren (Hindberg 1999, 80).

Med den psykopatiska incestförövaren anser Justice och Justice (1982) en person som saknar förmåga till att uttrycka kärlek och ömhet på rätt sätt. Han har dålig samvetskänsla, samt problem med att upprätthålla nära relationer till andra.

Förövaren använder sig av våld om nödvändigt för att nå sitt mål. Han kan välja ett heterosexuellt offer inom eller utanför familjen eller också väljer han ett offer oberoende av kön eller ålder. Genom sitt beteende skapar förövaren sig stimulans, omväxling och spänning i sitt liv och får en möjlighet att ge utlopp för aggressioner och besvikelser som han utsatts för under sin uppväxt. (Justice & Justice 1982, 72-77.) Den pedofile incestförövarens personlighetsutveckling kan anses ha stannat upp. Förövaren är känslomässigt och sexuellt omogen och han saknar förmåga till att knyta förhållanden till jämnåriga, varför han vänder sig till barn. Ofta inleds utnyttjandet av barnet då hon kommit in i puberteten, men vissa förövare föredrar hellre barn vars könsutveckling inte ännu kommit igång. (Justice & Justice 1982, 77-79.) Justice och Justice (1982) ser den övervägande delen av förövarna vara fullt ansvariga för sina handlingar då de saknar hjärnskador eller organiska fel, som skulle bidra till oförmåga att kontrollera sina handlingar. Hos den psykotiske incestförövaren kan dock det incestuösa beteendet utlösas av vaneföreställningar, hallucinationer eller förvirringstillstånd. (Justice & Justice 1982, 79.)

Största delen av den forskning, som gjorts kring de föräldrar i incestfamiljen som inte utnyttjat barnet, har gjorts beträffande mödrar. Det har visat sig att dessa mödrars egen livshistoria ofta varit mycket problemfylld (Taskinen 1986, 19; Hindberg 1999, 56), de verkar vara äldre för sin ålder, ovårdade, frigida, samt undertryckta och eventuellt misshandlade av sina män (Taskinen 1994, 27-28). Mödrarna kan även själv ha blivit utnyttjade i sin barndom (Seidel 1991, 150). Som ytterligare riskfaktor kan ses upprepade graviditeter (Justice & Justice 1982, 108). Enligt Justice och Justice (1982) bidrar mödrar med dessa egenskaper ofta indirekt till uppkomsten av sexuellt utnyttjande, men det finns också mödrar som själva deltar i utnyttjandet (Justice & Justice 1982, 84-91). Ett ofta framkommande argument bland forskarna har också varit om dessa mödrar verkligen varit omedvetna om vad som skett i familjen eller om mödrarna avsiktligt valt att inte ingripa och stå på barnets sida (Laitinen 2004; Krane 2003; Aho-Mustonen 2000). Krane (2003) har från det feministiska perspektivet forskat i mödrars upplevelser av barnskyddsocialarbetares agerande i de canadensiska förhållandena. Förutom

mödrar har Krane intervjuat familjernas kvinnliga socialarbetare. Mödrarna hade upplevt att de blivit beskyllda för att de inte varit medvetna om det pågående sexuella utnyttjandet och blivit betraktade som medbrottslingar. Barnet hade till exempel placerats plötsligt och mödrarna upplevde att de fått bristfällig information. (Krane 2003, 96-101.)

3.4 Barnet som offer

Även om de barn som blir offer för sexuellt utnyttjande kommer från mycket olika familjeförhållanden har forskare kunnat finna vissa gemensamma drag hos dem vilka kan medföra en förhöjd risk för att bli sexuellt utnyttjade (Hindberg 1999, 55). Det är viktigt att poängtera att barnet inte är ansvarigt för det skedda utan den vuxna. Det har till exempel visat sig att barn som en längre tid blivit utsatta för sexuellt utnyttjande fått liten ömhet och uppmärksamhet i sin familj som barn och det incestuösa förhållandet varit enda sättet att nå närhet (Taskinen 1994, 27). I vissa fall har barnets beteende i dess normala sexuella utveckling uppfattats av förövaren som förföriskt eller provocerande (Green 1988, 16). Enligt Sariola (1985, 52) löper utvecklingsstörda och handikappade barn större risk för att bli utnyttjade. Kauppinen, Sariola och Taskinen (2000, 19) har i sin undersökning kommit fram till att 6 % av de 778 barn som misstänktes ha blivit utnyttjade var handikappade. Dessa barn kan uppfattas av förövaren som mindre farliga då de ofta inte kan berätta om utnyttjandet eller har svårigheter att beskriva det skedda på ett förståeligt sätt. Dessa är till exempel barn med talsvårigheter, förståndshandikapp eller psykiska störningar. (Hindberg 1999, 55-56.) Även barn med hörselskador, epilepsi, synskador eller inlärningssvårigheter löper enligt Roberts och Taylor (1993, 22) större risk att bli offer.

Barn har ett naturligt behov av att bemötas med kärlek och respekt, samt få sina grundläggande fysiska och psykiska behov tillfredsställda av sina båda föräldrar för att utvecklas normalt (Hindberg 1999, 20). En stabil, trygg och kontinuerlig kontakt till åtminstone en vuxen person är en förutsättning för att de skall kunna växa upp

med tilltro till sig själva och andra (Seidel 1991, 32). För att detta skall vara möjligt måste en känslomässig anknytning utvecklas mellan barnet och modern/vårdaren och ett samspel komma till stånd där föräldrarna lär sig att uppfatta barnets signaler och svara på dem (Killén 1999, 208-209). Barn som utsätts för sexuellt utnyttjande inom familjen bemöts oftast från föräldrarna med avvisande, likgiltighet, samt brist på erkännande av och respekt för barnets behov (Laitinen 2002, 64; Killén 1999, 54). Genom att utnyttja barnet sexuellt utsätter förövaren barnet för en roll som inte motsvarar dess åldersnivå eller utvecklingsstadium, vilket oftast resulterar i att barnets sexuella och psykiska utveckling blir störd (van der Weele 1999, 72; Taskinen 1994, 19).

Åldern för då utnyttjandet inleds varierar från spädbarnsåldern till tonåren. Ofta lockas barnet till utnyttjandet av den vuxna via lek eller pressas till utnyttjandet genom belöningar, hot eller både och. Utnyttjanden som förekommer inom familjen eller i dess nätverk är enligt Killén (1999) sällan fysiskt våldsamma, förbiset att de inte leder till samlag. Offer i Laitinens (2004, t.ex. 107–108) forskning uppger dock att förövare också förnedrat och brukat våld mot dem. Från Sariolas (1985, 46) forskning framgår att hälften av de biologiska fäderna hade hotat eller idkat våld och utgjorde samtidigt den våldsammaste gruppen förövare. Utnyttjandet innebär ofta också psykisk påfrestning för barnet då offret ofta ges skulden och ansvaret för utnyttjandet och barnet mutas och hotas för att detta skall förbli en hemlighet. (Killén 1999, 50.) Fysiskt våld kan enligt Molander (2000, 140) förekomma i de fall, som barnet hotat berätta om utnyttjandet för någon utomstående. Ofta bortförklarar förövaren även utnyttjandet genom att kalla det för en normal handling (Svedin och Back 1996, 34). Enligt Hindberg (1997) har barn ett naturligt behov av att se sina föräldrar som goda och kompetenta och deras känslomässiga utveckling hotas om de inte kan känna tillit och respekt för sina föräldrar, som de ofta är totalt beroende av. (Hindberg 1997, 42.)

Söderholm och Turunen (1992, 110) anser att ju yngre barn, ju närmare släktskap, större ålderskillnad samt gravare och tidsmässigt längre utnyttjande det är fråga

om, desto allvarligare är följderna. Enligt Seidel (1991, 115) är det inte avgörande för barnet om övergreppen begås av en person som är barnets förälder än av en styvförälder, det avgörande är emellertid att förövaren står barnet nära och använder sin makt fel. Killén (1999, 51) anser att graden av psykisk skada som utnyttjandet medför har nära samband med hur maktlöst barnet upplever sig.

Det är oftast svårt att identifiera de symptom hos barnet, som tyder på att sexuellt utnyttjande skett, eftersom inget av symptomen behöver vara specifikt för detta (Sundholm 1989, 38). Symptom och beteendestörningar kan variera beroende på barnets ålder och utvecklingsnivå (Söderholm och Turunen 1992, 109). I vissa fall kan även symptomen utebli, vilket Kauppinen, Sariola och Taskinen (2000, 34) kommit fram till i 10 % av de 778 barn som misstänktes ha blivit utnyttjade. Enligt Taskinen (1994) reagerar de barn som utsatts för sexuellt utnyttjande på övergreppen via tre olika stadier. Stridsreaktioner visar att barnet fortfarande har kvar krafter att sätta sig emot utnyttjandet. Med flyktreaktioner förstås rymning hemifrån och olika psykosomatiska symptom. Ett barn som underkastar sig har gett upp hoppet om att kunna inverka på sin situation. (Taskinen 1994, 20.)

Enligt Mitnick (1985) reagerar de flesta barn i olika åldrar med depressioner på livets olika delområden. Depressionen kan ta sig i uttryck som sömnsvårigheter, skolproblem, självmordstankar och -handlingar eller rubbningar i kostintag. (Mitnick 1985, 124.) Ofta framkommande symptom är även sexuella lekar som inte hör till åldern, öppen/intensiv masturbering eller översexuellt beteende (Killén 1999, 52-53). Som en följd av den vuxnas sexuella krav på barnet kan det uppstå regressivt, självdestruktivt eller dissociativt beteende (Mitnick 1985, 122, 125). Förutom dessa symptom kan rent fysiska symptom i form av graviditet, könssjukdomar, sår, skråmor, blåmärken, spermier med mera på olika håll av barnets kropp samt kring eller i könsorgan eller ändtarm förekomma (Sundholm 1989, 38).

Finkelhor och Browne (1986, 181) anser att sexuellt utnyttjande kan förorsaka barnet traumatiska symptom med inverkan långt framöver. Följderna kan visa sig medan övergreppen pågår, de upphört eller upptäcks samt senare i livet i vuxenåldern (Laiho 2006, 75-76; Laitinen 2004 Justice & Justice 1982, 154). Med traumatisk sexualisering förstås att sexualiteten förknippas med negativa upplevelser och känslor. I vuxenåldern kan detta ge sig i uttryck som sexuella problem och kontaktsvårigheter. Personen kan uttrycka sin sexualitet till exempel genom att helt avhålla sig från sexuellt umgänge eller genom att bli prostituerad. Barn som blivit offer för sexuellt utnyttjande känner sig ofta smutsigt, utskämt och stämplat då hon kan uppfatta utnyttjandet som förödmjukande och skamligt. (Taskinen 1994, 20-21.) Detta gäller enligt Justice och Justice (1982, 180) speciellt pojkar som blivit utnyttjade av män.

Barnet kan även känna sig förrått då hon inte får trygghet av föräldrarna, utan måste tillfredställa deras behov. Som reaktion uppstår bland annat känslor som sorg, hat, depression, misstänksamhet mot andra människor eller ett starkt beroende av andra människor. (Laiho 2006, 56; Taskinen 1994, 20-21.) Enligt Finkelhor och Browne (1986) kan denna känsla riktas speciellt starkt mot den förälder som inte gjort sig skyldig till utnyttjandet. En svag självkänsla kan längre fram resultera i en känsla av rätt att bli utnyttjad av andra. Vid utnyttjanden som pågått en längre tid känner sig barnet ofta hjälplöst och oförmöget att försvara sig. Frustrationen kan speciellt starkt komma fram om barnet sökt hjälp, men inte blivit trodd. (Finkelhor & Browne 1986, 182.) Detta förstärker också Laitinens (2004) forskning där hon intervjuat vuxna personer som i barndomen blivit sexuellt utnyttjade. Dessa personer hade förväntat sig att någon skulle ha ingripit i deras situation och hjälpt dem, men ofta hade de fått leva med utnyttjandet pågående. Upptäckten förhindrades dels av att offren inte vågat berätta om det skedda, men dels också för att professionella avvisat barnet och inte varit beredda att lyssna. (Laitinen 2004, 193–201.) Peltoniemi (1988) har i sin forskning kommit fram till att en bråkdel av offren hade upplevt utnyttjandet positivt. Dessa händelser förknippades då med tillträde till den vuxnas värld. Men även i dessa fall hade utnyttjandet delvis upplevts som negativt då de insett att den

vuxna hade förfört ett oförståndigt barn. Enligt Peltoniemi (1988) kan positiva och motstridiga tankar befrämja utnyttjandet. (Peltoniemi 1988, 102-104.)

4 Perspektiv på utredningsprocessen

Det finländska barnskyddet är till sin karaktär familje- och individinriktat och utgångspunkten är att i första hand erbjuda förebyggande insatser och öppenvårdsstödåtgärder, om föräldrarnas egna resurser inte räcker till som uppfostrare. Barnet är dock barnskyddets främsta klient vars behov har företrädesrätt framom föräldrarnas om dessa står i konflikt med varandra. Hurtig (2003) räknar upp faktorer som påverkar det praktiska barnskyddsocialarbetet. Dessa är samhällets politiska, ekonomiska samt kulturella förutsättningar och den teoretiska kunskapen och praktiska erfarenheterna som påverkar hur lagstiftningen utvecklas. Förhållandena mellan lagstiftningen, teorierna, utbildningen, verksamhetsrekommendationerna och de administrativa lösningarna konkretiseras i socialarbetarens individuella arbetssätt och i varje specifikt klientfall. I sista hand är det dock varje enskild socialarbetarens personlighet som avgör vilken innebörd och tyngdpunkt de olika variablerna får i de enskilda klientsituationerna. (Hurtig 2003, 13–14.)

Barnskyddsarbetet och skyldigheten att utreda barnets förhållanden regleras i barnskyddslagen (683/1983; 417/2007). I barnskyddslagen (683/1983) saknas formella krav på utredningens längd, form eller utredningstid vilket delvis förändrats i nya barnskyddslagen (417/2007; Taskinen 2007). Den barnskyddsmässiga utredningen tillkommer till en följd av en barnskyddsanmälan, familjens eller barnets ansökan eller via socialarbetarens kontakt med familjen. Enligt 1984 års barnskyddslag (683/1983, 40 §) tillkommer myndigheter anmälningsskyldighet ifall de misstänker att ett barn far illa, medan privatpersoner har rätt till detta. Denna anmälningsrätt förekommer oförändrad i den nya barnskyddslagen för

privatpersoners del, men anmälningsplikten har ytterligare preciserats och utvidgats till att gälla flere myndigheter samt tidigt ingripande poängterats (471/2007, 27 §).

I Kauppinens, Sariolas och Taskinens (2000) forskning hade omkring hälften av de 778 anmälningarna kommit från en annan myndighet och en tredjedel av anmälningarna från föräldrarna. I 6 % av fallen var barnet själv anmälaren. Majoriteten (en tredjedel) av de misstänkta fallen gällde handling i form av förövarens smekning och berörande av offrets könsorgan. (Kauppinen, Sariola & Taskinen 2000, 27, 39.) I några sällsynta fall kan även förövaren själva anmäla sig till polisen eller berätta om det skedda för någon bekant (Taskinen 1994, 32). Molander (2000, 138) anser att det gäller för myndigheterna att ta alla anmälningar om misstänkt sexuellt utnyttjande på allvar, även vid skilsmässor, då detta i själva verket kan vara orsaken till separationen och inte ett medel för den förälder som gjort anmälningen att få ensamvårdnad över barnet. Komissarie Leif Malmberg (Borgåbladet 28.2.2008) skjuter ned myten över att brottsanmälningen av sexuellt utnyttjande skulle användas som vapen vid svåra skilsmässor och framför att inget av de ärenden som kommit till polisens förundersökning skulle ha gjorts utan grund, utan att det snarare varit fråga om föräldrarnas oro över barnet. I följande betraktas barnskyddets utrednings- och beslutsprocess.

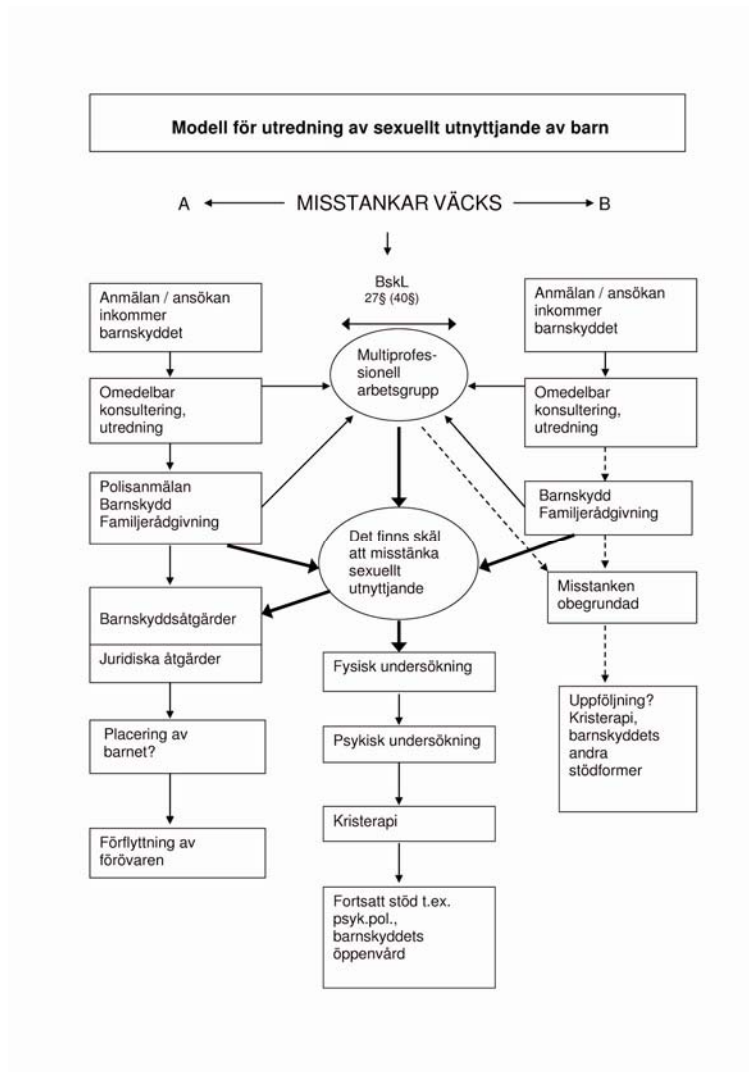
4.1 Utredningsprocessens olika delar

Edvardsson (2003, 10) beskriver utredandet som en process där frågeställningar och hypoteser skapas och där uppgifter för att besvara dessa skapas, prövas, analyseras och tolkas. Sundell och Egelund (2002) indelar utredningsprocessen i fyra olika delar. Dessa är formulerande av en eller flera frågeställningar, insamling av information, värdering och analys av den insamlade informationen samt ett logiskt beslut utgående från den insamlade informationen. (Sundell & Egelund 2002, 29.) Myndigheterna ansvarar för kvaliteten av utredningen i och med att det ligger en skyldighet i att ett ärende är tillfredställande utrett och klarlagt innan ett beslut fattas (Edvardsson 2003, 10).

För socialarbetaren gäller det under utredningen att samtidigt övervaka och ta ställning till hur barnets bästa förverkligas samt stöda föräldrarna, vilket sätter socialarbetaren i en dubbelroll. Enligt Laiho (2007) är utredningen av barnets bästa en av barnskyddet mest utmanande uppgifter och vid utredningen av barnets behov till barnskydd handlar det alltid om att värdera detta. Socialarbetaren ska ta ställning till hur föräldrarna klarar av att svara på barnets behov och uppgiften förutsätter ofta en kontrollerande roll. (Laiho 2007, 144-145.) Ett barn som misstänks ha blivit utnyttjat är oförmögen att själv värdera sitt bästa (Laitinen 2002, 74). Oranen (2006) hävdar att det vid utredningen är fråga om att utreda och ta ställning till barnets och familjens historia, nuläge samt förutse framtiden. Med utredningen av nutid avses att utreda barnets behov och föräldrarnas resurser. Med historia avses att utreda hur föräldrarna tidigare svarat på barnets behov och med framtiden avses vilka möjliga riskfaktorer det framkommer i utredningen som kan ha inverkan på barnets förhållanden, hur möjliga ingrepp från myndigheten inverkar på situationen och hurudan inställning föräldrarna har till förändring. (Oranen 2006, 7.)

Barnskyddets utredning av barnets förhållanden då det misstänks ha blivit sexuellt utnyttjat går inte att jämföras med sedvanliga utredningar av barnets uppväxtförhållanden, utan det är fråga om utredningar som kräver multiprofessionellt samarbete och specialkunnande där socialarbetaren bär helhetsansvaret över barnets skyddsbehov (Halenius & Kannala 2004.). Laitinen (2002, 82) anser att det ofta saknas detta specialkunnande och det gäller att godkänna att alla socialarbetare inte är gjorda för att handskas med dylika problem i familjen. Lagstiftarens definition av barnskyddets utredning i 1984 års barnskyddslag är mycket knapp och den har inte tagit ställning till hur utredningen borde genomföras vid misstanke av sexuellt utnyttjande. Nedan följer en modell över de olika myndigheternas roll vid utredningen av misstänkt sexuellt utnyttjande av barn. Modellen framförs för att åskådliggöra socialarbetarens roll i förhållande till de andra myndigheternas roll.

Figur 1. Modell för utredning av sexuellt utnyttjande (omarbetad på basen av Sundholm 1989, 81).

Stakes har med åren utgivit olika rekommendationer över hur sexuellt utnyttjande borde utredas. År 2003 reviderades den från 1994 varande rekommendationen (Taskinen 2003; Taskinen 1994). Barnskyddets uppgift blir efter att de mottagit en barnskyddsanmälan att informera vårdnadshavarna och alltid göra anhållan om förundersökning till polisen om detta inte redan gjorts av någon annan eller om det inte klart anses strida mot barnets bästa eller allmänna intresse. Polisens uppgift blir att begära om tjänstehandräckning av andra myndigheter i form av läkarutlåtande, samt vid behov psykologisk utredning om dessa inte redan gjorts. (Taskinen 2003,

32, 48.) Hirvelä (2007) anser att lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (812/2000, 18 §) dock ställer till problem för hur kraven för socialarbetarnas anhållan om förundersökning i praktiken tolkas, eftersom socialarbetarna har anmälningsskyldighet för grova brott, men har rätt till detta i lindrigare ärenden (Hirvelä 2007, 43–44).

Socialarbetarna bör delta i en multiprofessionell arbetsgrupp och utredningarna bör koncentreras till ställen där det finns tillräckligt kunnande om utredningen av sexuellt utnyttjande, så som familjerådgivning. Socialarbetarens uppgift är att värdera barnets behov till skydd under andra pågående utredningar och om en polisutredning inte inleds bör barnskyddet utreda barnets behov till barnskydd av andra orsaker. (Taskinen 2003, 31–33.) Det gäller således att särskilja barnskyddets utredning av barnets behov till skydd och stöd från den multiprofessionella utredningen där målet är att utreda om barnets blivit utsatt för sexuellt utnyttjande. Enligt Taskinen (2003) beräknas polisutredningen ta 2 – 3 månader. Socialarbetaren bör även ansöka barnet en intressebevakare om föräldrarna eller vårdnadshavarna är jäviga eller motsätter sig barnets fysiska och psykiska undersökning. (Taskinen 2003, 31–33.)

Den fysiska och psykiska utredningen av barnet kan vanligtvis genomföras inom barnskyddets öppenvård, men omhändertagande av barnet kan bli aktuellt om båda föräldrarna misstänks för utnyttjandet, barnet måste skyddas från familjens ilska för att hon avslöjat det skedda eller då förövaren inte kan fastställas, men misstanke över att det är någon familjemedlem finns (Taskinen 2003, 31-33; Taskinen 1994). Barnskyddet kan vid behov för utredningstiden rekommendera övervakade träffar mellan barnet och föräldrarna eller att träffarna begränsas om den misstänkta är en familjemedlem (Taskinen 2003, 33). Detta är dock inte möjligt mot föräldrarnas vilja om det inte funnits grunder för beslut över brådskande placering av barnet. Molander (2000, 176) anser att det är viktigt att myndigheterna inser vikten av att inte berätta för föräldrarna om misstankarna innan tillräckliga utredningar gjorts, bevis samlats samt barnet och familjemedlemmarna hörts. I motsatt handlande kan

myndigheterna riskera att barnet förnekar det hon redan berättat, vilket gäller speciellt om synliga bevis saknas eller barnet inte blivit trott då hon försökt berätta om utnyttjandet (Furniss 1991, 23).

Barnskyddsarbetaren är dock i nyckelposition under hela den tiden och bör oavsett de andra myndighetsprocesserna ta ställning till barnets bästa och hennes skyddsbehov, även om socialarbetarens uppgift inte är att förhöra barnet om det misstänkta utnyttjandet (Taskinen 2003, 48-50). Från Stakes rekommendation 2003 så som av barnskyddslagen framgår dock inte vad som händer med de barn där misstankar över sexuellt utnyttjande efter avslutad utredningsprocess varken kunnat bekräftas eller uteslutas. Ofta är det inte möjligt att få bekräftelse mot något håll, men frågan för hur barnet då skall hjälpas återstår. Då det är fråga om sexuellt utnyttjande inom familjen får detta ännu mer betydelse för hur barnet kan skyddas i sin familj där misstankarna blir i kraft. (Laitinen 2005; Laitinen 2004, 330.) Enligt Stakes rekommendation 2003 kan barnskyddet vid behov stöda barnet och familjen efter avslutad utredning i flere år (Taskinen 2003, 33). Från Stakes rekommendation 2003 framkommer inte vad som avses vara orsaken till detta stöd och om detta sker i kontrollerande syfte eller på grund av familjens önskan.

Sundell och Egelund (2002) anser att det är vanligt att socialarbetaren samlar in irrelevant information och viktig information lämnas bort. Vid analysen av utredningen kan känslomässig information övervärderas. Det är också vanligt att socialarbetaren i ett tidigt skede skapar så kallade arbetshypoteser över problemets orsaker och hur det bör lösas. Hypoteserna i sin tur styr hurudan information som insamlas snarare för att bekräfta än ifrågasätta hypotesen. (Sundell & Egelund 2002, 29–30.) Sariola (1998) förstärker Sundells och Egelunds (2002) påstående genom att han drar som delslutsats på analysen av en enfallstudie av misstänkt incest, att utredningen borde göras helt frånskilt från barnskyddet. Han motiverar detta genom att barnskyddet inte har möjlighet att skydda barnet effektivt på basen av felaktiga uppgifter. Om socialarbetaren tar som uppgift att skydda barnet från utnyttjande,

som inte ännu bekräftats börjar socialarbetaren leta efter bevis för att förstärka sitt antagande för att kunna skydda barnet. (Sariola 1998, 63, 68.)

Enligt Sundell och Egelund (2002) finns det också forskning som påvisat att socialarbetaren först bestämt sig för insatsen i familjen och sedan gjort utredningen beträffande vad barnets problem beror på. Detta innebär att utredningsprocessen och därmed kopplade beslutsprocessen inte följer en logisk ordning. Insamlingen, värderingen och beslutsfattandet går ofta in i varandra utan tydliga gränser. Den juridiskt reglerade utredningen bör bestå av tydligt avgränsade enheter i bestämd ordning, dokumentering och begrundade motiv. Utredningens syfte är att fungera som beslutsunderlag. Forskarna särskiljer mellan bedömning och beslut. Med bedömning avses slutsatser som baserar sig på olika data och beslutet syftar till att välja mellan olika handlingar. Det kan vara svårt för socialarbetare som är ansvariga för utredning, beslutsfattande och erbjudande av stödåtgärder att skilja mellan utredning, bedömning, beslut och insats. Utredningen består ofta av flere delutredningar som går in i varandra eller inkommer i omvänd ordning. (Sundell & Egelund 2002, 111–138, 29–30.)

Heino (1997) har forskat i situationer då barnskyddsklientskapet uppkommer och särskiljer på socialarbetarens flera samtidiga roller. Samtidigt som socialarbetaren utreder och utvärderar, besluter hon om klientskapet samt stöder och arrangerar klienten stödformer på basen av sina tolkningar. Socialarbetarens uppgift blir att förbereda, besluta och verkställa besluten. På socialarbetarens agerande inverkar förutom intuitionen olika kognitiva, emotionella och moraliska element. (Heino 1997, 9, 368–370.) Över lag har barnskyddets kartläggningar och utredningar av barns behov till barnskydd kritiserats för att vara mer beroende på den specifika situationen och enskilda myndigheten än ett planerligt arbete. Utredningarna har också långt kritiserats för att istället fokusera på den vuxnas behov och problem än på barnets bästa. Bland annat Möller (2004) samt Tulensalo och Muukkonen (2005, 304–321) har fäst uppmärksamhet vid att göra utredningarna mer planerliga, men framförallt på socialarbetarens sätt att fästa hänsyn vid sättet att arbeta med barnet.

Tulensalo och Muukkonen (2005) poängterar att utgångspunkten i det barncentrerade socialarbetet är att socialarbetaren arbetar både med barnet och föräldrarna då barnet kan hjälpas både direkt och indirekt. Vidare poängterar forskarna att det vid barnskyddets utredning av barnets behov till barnskydd alltid är fråga om att socialarbetaren värderar barnets behov till barnskydd och således kan endast barnskyddet göra denna värdering, även om information insamlas från andra myndigheter och andra myndigheter blir hörda. (Tulensalo & Muukkonen 2005, 315–316.)

Socialarbetare har i de intervjuer Pösö (1995) gjort uppgett att trots att sexuellt utnyttjande av barn upplevdes känslomässigt belastande har dessa fall ändå varit lättare att utreda än vanvård av barn överlag, eftersom socialarbetarna hade klara handlingsdirektiv för hur de skulle gå till väga vid dylik misstanke av vanvård (Pösö 1995, 43, 47). Suomela (1997, 138) och Roos (2006, 185–213) riktar stark kritik mot socialarbetare då de utreder sexuellt utnyttjande av barn. Båda argumenterar bland annat kring fall där socialarbetarnas agerande enligt dem på basen av egna antaganden och hypoteser, utan tillräckliga bevis lett till att barnet för en längre tid blivit omhändertaget. Suomela (1997, 138-139) väljer att kalla socialarbetarnas agerande för ”omhändertagning för säkerhets skull” och diskuterar den skada barnet medförs om det på felaktiga grunder skiljs från sin familj. Enligt Roos (2006, 196–197) är det ytterst svårt att få ett felaktigt omhändertagningsbeslut upphävt där socialarbetarna gjort beslutet på basen av incestmisstanke.

Sundell och Egelund (2002) baserar sin forskning på genomgång av tidigare främst i Sverige utförda forskningar beträffande utredningar inom barnskyddet. Som delresultat av genomgången presenterar forskarna att det beträffande utredning av sexuellt utnyttjande förekommer minst variationer i handlandet bland socialarbetare. (Sundell & Egelund 2002, 51.) Howitt (1992) har granskat flere fall av misstänkt misshandel och utnyttjande av barn där socialarbetarna över- eller underreagerat och genom sitt handlande förstärkt sina antaganden. Enligt Sundell och Egelund (2002) borde uppmärksamheten riktas istället för de fel socialarbetarnas gjort till de

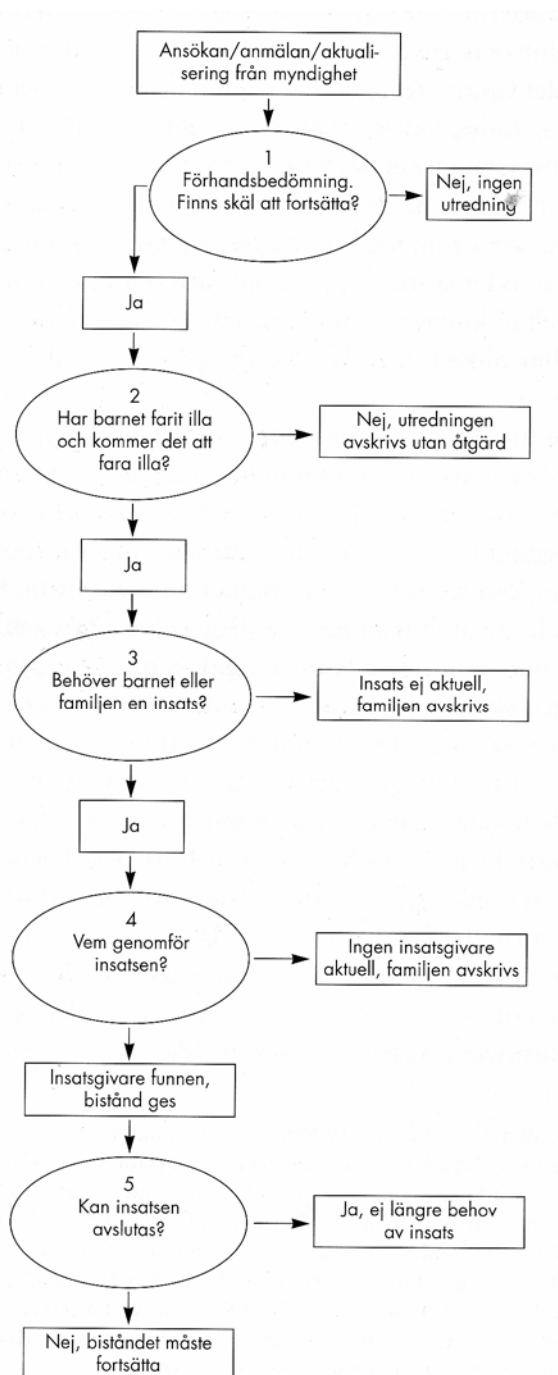
problem som förknippas med utredningarna, vad problemen beror på och hur detta kunde förändras genom till exempel klara direktiv och preciseringar i lagen. Sirén (1992) har i sin forskning kommit till det motsatta det vill säga att det finns risk för att socialarbetare allt för länge väntar på starka bevis, vilket medför att barnet är för länge i den förtryckande omgivningen. Det finns risk för att handlandet istället för yrkesmässighet styrs av varje enskild arbetares erfarenheter och uppfattning över sexualitet, makt och familj vilket inverkar negativt på den hjälp barnet är i behov av (Sirén 1992, 99, 82). Detta förstärker också Laitinens (2004) och Laihos (2006) forskningar bland vuxna personer, som levt barndomen med utnyttjande pågående i flere år.

I figur 1 har jag behandlat hur den multiprofessionella utredningsprocessen framskrider och socialarbetarnas roll i förhållande till de andra myndigheterna. För att precisera barnskyddets roll och hur barnskyddets process över utvärdering av barnets behov till barnskydd framskrider använder jag nedan beskrivna Sundells och Egelunds (2002, 32-33) modell över detta. Även om forskarna framställer modellen på basen av barnskyddsförfarandet i Sverige anser jag den väl lämpa till de finländska förhållandena förbiset den innebörd forskarna ger det formella beslutet. Med beslut avses i denna forskning ett mentalt icke-formellt beslut eftersom det under 683/1983 barnskyddslags tid saknats krav över formellt beslut i andra ärenden än vid till exempel placeringar och omhändertagningar (jmf Heino 1997, 16). Denna modell kommer jag senare att använda vid analysen av den empiriska delen av forskningen, då jag uppbygger och analyserar den berättelse socialarbetarna framställer om barnet i utredningen.

Sundell och Egelund (2002) indelar barnskyddets utredning i fem olika delutredningar. Den första delutredningen gäller förhandsbedömning med vilket avses socialarbetarens ställningstagande till om det finns behov till åtgärder och om den inkomna ansöknings eller barnskyddsanmälningen tas till behandling. Denna delutredning är den enda bedömning som görs alla anmälningar eller aktualiseringar. Det andra skedet gäller ställningstagande till om barnet far illa nu eller om det

riskerar att fara illa i fortsättningen om samhället inte ingriper. Den tredje delutredningen gäller vilken insats som är lämplig om socialarbetarna konstaterat att det finns risk för att barnet far illa i framtiden. Det kan till exempel gälla ställningstagande till om barnet skall placeras utanför hemmet. Den fjärde delutredningen ligger nära ihop med den föregående och gäller ställningstagande beträffande placeringsställe för barnet. En förutsättning för att beslutet över barnets och familjens behov till insats kan genomföras är till exempel att barnskyddet har tillgång till dylika insatser samt att vårdnadshavarna vill ha hjälp om inte grunder för tvångsåtgärder föreligger. Den femte typen av delutredning gäller ställningstagande för när stödet till barnet och föräldrarna kan avslutas. Enligt Sundell och Egelund (2002) kan delutredningarna ske snabbt och formell dokumentation saknas. (Sundell & Egelund 2002, 32–33.)

Figur 2. Modell över barnskyddets utrednings- och beslutsgång (Sundell & Egelund 2002, 35).

4.2 Den sociala utredningen som samhälleligt ingrepp

Enligt Centerwall (1992) drabbas barn som misstänks ha blivit utsatta för sexuellt utnyttjande förutom av ett övergrepp av förövaren även av ett övergrepp från samhällets sida då de olika myndigheterna blir inblandade. Om myndigheterna inte är medvetna över krisens karaktär och det stöd det sexuellt utnyttjade barnet och familjen är i behov av, finns det risk för att handlandet enbart styrs av krav och hot. (Centerwall 1992, 15, 43.) Centerwall (1992) anser att den sociala utredningen borde påbörjas samtidigt med den eventuella polisutredningen för att bättre nå familjen i avslöjandekrisen. Viktigt är att samarbetet mellan de olika instanserna fungerar redan från början och de är medvetna om varandras roller, för att minimera de negativa konsekvenserna av handlingarna för barnet (Taskinen 1989, 74). (Centerwall 1992, 208-209.)

Då familjen blir medveten över att misstankar över sexuellt utnyttjande inom familjen kommit till myndigheternas kännedom, påverkas familjemedlemmarna olika beroende på i vilken position de står till det skedda och ofta innebär det en omvärdering av hela livssituationen (Centerwall 1992, 28). Sundholm (1989, 42) anser att oberoende av vem som väckt misstankarna och således avslöjat familjens hemlighet ses barnet ofta mer eller mindre skyldig av de övriga familjemedlemmarna, eftersom alla i en dylik situation kommer att förlora någonting. Barnet kan vid upptäckten känna rädsla, skyldighet och lättnad samtidigt förlora sin förälder som utnyttjat henne och ibland även hela familjen. Den förälder som inte utnyttjat barnet kan även känna ilska och häpnad och ibland kan föräldern också förneka hela situationen, eftersom hon kan missta sin partner, sin heder och barnen. (Centerwall 1992, 37-38.) En del föräldrar kan hela tiden ha varit medvetna över utnyttjandet men har varit oförmögna att stå vid barnets sida då utnyttjandet avslöjas, eftersom de är rädda att förlora sin sociala och ekonomiska trygghet, men framför allt för att bli ensamma och bemötas av skam och skuld från omgivningen (Dahlström-Lannes 1994, 25-26; Seidel 1991, 150). Den misstänkta förövaren är dock den som kan förlora mest i form av arbete, familj, sin partner, heder och frihet

ifall han blir fängslad (Sundholm 1989, 42). Söderholm och Turunen (1992, 115) anser att orsakerna till att känslorna av skyldighet och att förlora sin heder kan vara så stora är mycket beroende på att sexuellt utnyttjande av barn av samhället betraktas som förbjudet och därför hemlighålls av familjen till det yttersta. Enligt Furniss (1991) kan en del föräldrar som inte gjort sig skyldiga till utnyttjandet omedelbart flytta med barnet isär från den förälder som begått övergreppen. Andra reagerar i likhet med dessa, bara för att efter en tid igen flytta tillsammans med förövaren. (Furniss 1991, 239.)

Det sexuella utnyttjandet medför förutom för familjen även en kris för myndigheterna. För att myndigheterna skall vara kapabla att ta itu med familjens kris krävs det att de först bearbetar sin egen kris. (Taskinen 1989, 74.) Ofta har situationen i familjen varat en längre tid, till och med i flere år. Genom att arbetarna samlar in fakta och bearbetar sin kris först har de möjlighet att överväga sina handlingar. (Hildebrand och Christensen 1988, 105.) Enligt Taskinen (1989, 75) händer det lätt att arbetarna identifierar sig med olika familjemedlemmar och upprepar deras familjedynamik. Taskinen (1989) anser att det finns arbetare som förnekar alla tecken som skulle tyda på sexuellt utnyttjande. Dessa arbetare försöker även bortförklara alla klara bevis och motiverar att de inte kan lyfta åtal då klara bevis saknas. Arbetarnas reaktioner är jämförbara med den förälder som inte begått övergrepp. (Taskinen 1989, 75.) Det finns risk för att barnet fortsättningsvis får leva i familjen med utnyttjandet pågående (Furniss 1991, 241).

Vissa arbetare består av personer som själva går i panik vid misstanke av sexuellt utnyttjande. Dessa arbetare skulle omedelbart göra brådskande placering för att "rädda barnet", utan att till exempel tänka efter vilka konsekvenser en oförberedd separation från familjen skulle innebära för barnet. Dessa handlingar kan få barnet att känna sig ytterligare skyldigt för utnyttjandet då det förs bort från hemmet. Arbetarna reagerar enligt Taskinen (1989) i likhet med det utnyttjade barnet. (Taskinen 1989, 75.) Den tredje gruppen bildar arbetare som känner sig frustrerade över hur andra arbetare fungerar samt över deras obeslutsamhet. Dessa arbetare ser

inget oklart i de sexuella utnyttjandet som ägt rum inom familjen, utan undervärderar andras arbete, bedömer förövaren innan tillräckliga utredningar gjorts och uppfattar alla utredningar som onödiga. Denna arbetare ser de egna bedömningarna som de enda rätta och fungerar i likhet med förövaren. (Taskinen 1989, 75.) Centerwall (1992, 210) anser socialtjänstens ansvar vara speciellt stort vid ärenden som inte lett till åtal, fällande domar eller där förövaren suttit i fängelse för utnyttjande och planerar att återförenas med familjen. Enligt Furniss (1991, 22) är juridiska och medicinska bevis ofta tillgängliga endast i ett fåtal fall, även om de psykiska skadorna skulle vara bevisbara.

4.3 Vad vet vi från tidigare?

Litteratursökningen har skett genom att jag sökt information via databaserna Helka och allmänna biblioteks databaser samt via Scholar Google. Sökorden jag främst använt mig av har varit sexuella övergrepp mot barn, sexuellt utnyttjande av barn, lasten seksuaalinen hyväksikäyttö, incest, inesti, barnskydd, lastensuojelu, barnskydd - socialarbete, lastensuojelu – sosiaalityö, barnavårdsutredningar och selvitys – sosiaalityö. För att inte gå miste om relevant litteratur har jag även då jag besökt biblioteken gått igenom hyllor med böcker.

I litteraturöversikten har jag först koncentrerat mig på att söka litteratur beträffande sexuellt utnyttjande av barn/sexuella övergrepp mot barn och incest. Härfter fokuserade jag litteratursökningen till att gälla socialarbete, barnskydd samt barnskydd beträffande utredandet. Beträffande sexuellt utnyttjande av barn i närförhållanden har jag främst bekantat mig med finländsk och nordisk litteratur, eftersom dessa länder till sin samhällsbyggnad och kultur är relativt liknande. I genomgången av tidigare forskning har jag enbart koncentrerat mig på finländsk litteratur beträffande utredningen av sexuellt utnyttjande av barn i närförhållanden ur socialarbetarens synvinkel. Begränsningen av litteratur beträffande tidigare forskning motiveras med att sexuellt utnyttjande av barn är ett fenomen som är kulturbundet och sålunda påverkas av de rådande lagarna och normerna i ett

samhälle. Detta i sin tur gör att den internationella forskningen som sådan inte direkt kan tillämpas i det finländska samhället och dess yrkespraxis utan förvirring, oklarhet eller till och med felaktiga analyser (Laitinen 2004, 48).

I de forskningar jag bekantat mig med har en stor del av sexuellt utnyttjande av barn forskats i syfte att kartlägga utnyttjandets förekomst (bl.a. Kauppinen, Sariola & Taskinen 2000; Sariola 1990; Sariola 1985), i syfte att ge rekommendationer för yrkesmänniskor (t.ex. Taskinen 2003; Taskinen 1994; Taskinen 1986; Taskinen 1982) eller forskats ur medicinsk, psykologisk, terapeutisk eller juridisk (t.ex. Hirvelä 2007; Hirvelä 2006) synvinkel. En stor del av forskningarna har gjorts som kvantitativa forskningar. Då det forskats i sexuellt utnyttjande av barn ur professionell synvinkel har det enligt Laitinen (2004, 347) berört professionen och professionellt handlande i förhållande till sexuellt utnyttjande och det har varit fråga om inriktning på utredningsprocessen där representanter för olika professioner bemöter sexuellt utnyttjande av barnet. Laitinen (2004, 348) anser att den finländska forskningen koncentrerat sig till att granska social- och hälsovårdspersonalens agerande i samband vid misstanke av sexuellt utnyttjande.

Under tidsperioden 1994–2005 var Laitinen (2004) den enda som doktorerade i Finland i socialt arbete med en forskning som behandlade sexuellt utnyttjande i närförhållanden (Kananoja, Lähteinen, Marjamäki m.fl. 2007, 305–310). Laitinen (2004) har forskat i vilken inverkan och betydelse sexuellt utnyttjande i närförhållanden som upplevts i barndomen fått för offrens liv i vuxen ålder. Laitinen har uppbyggt och preciserat bilden av utnyttjandet, hur den formats, den betydelse utnyttjandet fått i offrens liv samt analyserat hur offren handskats med traumatiska upplevelser. Den empiriska delen har hon byggt på bland annat intervjuer med offer och använt skriftligt material som de berörda önskat framföra samt deltagit i terapigrupper avsedda för offer. Forskningar som enbart berört socialarbetarens roll beträffande utredningen av barnets behov till skydd och barnskyddsåtgärder vid misstanke av sexuellt utnyttjande i närförhållanden finns det däremot knappt om.

Vanligare är att socialarbetarna ingår i forskningarna som en yrkesgrupp bland andra.

Sirén (1992) konstaterade för drygt sexton år sedan (1992) i sin forskning "Insestiepäilyn kohtaaminen sosiaalityöntekijän näkökulmasta" att det inte tidigare i Finland hade forskats om incest ur socialarbetarnas synvinkel. Hon kunde endast komma åt några utländska forskningar för genomgången av tidigare forskning. Sirén har i sin undersökning intervjuat tolv barnskyddssocialarbetare med temaintervjuer och använt sig av tre fallbeskrivningar som hon gjort för att motsvara verkligheten. Först har socialarbetarna fyllt i ett formulär om grunduppgifter, därefter diskuterades hur socialarbetaren var insatt i problemet och hennes erfarenheter, gått igenom tre fallbeskrivningar samt diskuterat varje socialarbeters handlande, metoder och problem kring fallen. Undersökningens syfte var att ur socialarbetarnas synvinkel beskriva den situation som socialarbetarna hamnat i då de bemött misstänkta incestfall. (1992, 44-45.) Denna undersökning har delvis gett mig idéer beträffande min egen frågeställning. Då Sirén (1992) använt sig av färdiga påhittade fall (dock med verkligheten jämförbara), som hon önskat att socialarbetarna löser och hon intervjuat socialarbetarna beträffande det vill jag i min forskning fokusera på fall som socialarbetarna själv löst och som varit verklighet för barnet, familjen och socialarbetaren.

Antikainen (1994) har doktorerat inom psykologi med avhandlingen "Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö. Ammatilliset haasteet ja työorientaatio". Syftet med forskningen har varit att kartlägga bland personalen inom social- och hälsovården samt skolornas elevvård deras arbetsupplevelser och förfaringssätt vid utredning och vård samt andra stödformer vid sexuellt utnyttjande av barn. Samtidigt var forskningens syfte också att förnya den från år 1986 varande guiden för social- och hälsovården. Forskningen genomfördes som en nationell enkätundersökning med öppna svarsalternativ där 312 arbetsplatser deltog. (Antikainen 1994, 53-55.)

Kaikkonen (1997) har forskat i arbetsprocesser och interventioner kring samarbetet mellan olika myndigheter beträffande utredningen av ett pedofilfall under åren 1992-1995 i Idensalmi. Hon har intervjuat 25 myndigheter var av två barnskyddsocialarbetare. Forskningen är en kartläggande fallstudie där arbetsprocessen betraktas som ett fall. Tyngdpunkten ligger på hur samarbetet mellan olika myndigheter uppbyggts och vilken betydelse den getts. Även om samarbetet mellan myndigheterna är av stor betydelse vid utredningen av sexuellt utnyttjande av barn har jag som tidigare nämnts valt att begränsa det att gälla barnskyddsocialarbetarnas arbetsuppgift.

Sariola har (1998) gjort en fallstudie om utredningen av ett misstänkt incestfall. Han har använt sig av struktur- och textanalys. Forskningsmaterialet består av sammandraget över incestutredningen, barnrådgivningens anteckningar över samtalet med barnet, band över samtal med barnet som modern bandat samt transkriberingar av band då Sariola diskuterat med föräldrarna. Forskningen är en genomgång av ett fall och innehåller inte en särskild teoretisk del. Syftet med forskningen har varit att åskådliggöra osäkerhetsmoment, faror och förvrängningar vid incestundersökning, åskådliggöra hur utredningen beträffande misstanke av incest kunde konkretiseras och göras klarare, bevisa vikten av dokumenteringen samt väcka professionell diskussion om målen med undersökningarna vid misstanke av incest. (Sariola 1998, 6, 9.)

5 Professionella tolkningsramar vid utredningen av barnets skyddsbehov

Misshandel är som gärning och upplevelse alltid öppen för tolkningar. Det finns knappt absoluta objektiva tecken på misshandel och därför är det alltid i någon mån fråga om tolkarens subjektiva syn. Eftersom sexuellt utnyttjande som fenomen främst förekommer inom familjen är sålunda den information som fås på ett eller annat sätt partisk. Barnet saknar ofta kunskap och ord för handlingen samt

möjligheter för att söka hjälp. Detta innebär att någon annan istället för eller vid sidan om barnet uppfattar och tolkar barnets situation som misshandel. Socialarbetares tolkningar är av avgörande slag. (Pösö 1995, 33–34, 47.)

Laitinen och Hurtig (2002, 8, 12) hävdar att det länge rått bland professionella en strävan till positivt tänkande och bortförklaring av onda händelser, vilket lett till att det onda sett bättre ut än det i verkligheten är. Hurtig (2003, 178) anser att de professionella nog är medvetna om det onda och barns problem, men att själva arbetet riktar sig mot det goda som kan återfinnas i familjen. Enligt Laitinen (2005, 28) är vården och den hjälp sexuellt utnyttjade personer erbjuds mycket splittrat organiserat och beroende på boningskommunen. Lindqvist (2002) anser att de professionella ofta undviker att bemöta ondskan och att handskas med dylika fall. Att se och tro på onda händelser kan leda till känslor av hjälplöshet och skyldighet och kunde vara en chock för den professionellas egen världsbild. Den professionellas förmåga att bemöta, utreda, stå ut med och begränsa den egna ondskan i nyckelposition för hur hon handskas med ondskan i professionell bemärkelse. Ondskan är också förknippad med personliga erfarenheter. En sak som inte ännu har utretts, förklarats, förståtts eller reparerats framkommer som ond. (Linqvist 2002, 168–171.)

5.1 Socialarbetaren som tolk för barnets bästa

De tolkningsramar socialarbetarna utgår ifrån vid utredningen och arbetet med familjen har betydelse för hur hon går tillväga med tanke på barnets bästa under utredningen, vilka faktorer hon tar fasta på och hur barnets liv ser ut. Socialarbetaren står ofta i nyckelroll till barnets hjälp och bär ansvaret för vad hon gör och låter bli att göra (Kääriäinen 2003, 11). Grundutgångspunkten i socialarbetet och hjälpanandet av barnfamiljer är oftast en förväntan på att beakta olika familjemedlemmars behov samtidigt. Ofta är den bild socialarbetaren har om familjen oklar och uppfattningen om familjemedlemmarnas behov och problem svåra att strukturera eller motstridiga. Socialarbetet och utredningen sker lätt via den vuxna, som anses ha bättre

möjligheter att strukturera vad som förväntas av dem. Att socialarbetaren personligen bemöter barnet och lyssnar på hennes information kan trots att den upplevs som en viktig del av arbetsprocessen upplevas även att den komplicerar arbetet. (Hurtig 2003, 169.)

En mångdimensionell och osäker information kan av socialarbetaren upplevas som en svår utgångspunkt för arbetet (Cederborg 2000, 21 i Hurtig 2006, 169). En socialarbetare som värdesätter barnets information kan av denna orsak i sitt handlande koncentrera sig på att samla och använda information insamlad från vuxna. (Hurtig 2006, 169.) Hurtig (2003) samt Andersson och Hollander (1996, 81–88) skiljer mellan två sätt att strukturera plikten och rätten mellan familjen och staten. Avgörande i dessa är om man betonar uppgiften eller relationen i föräldraskapet. Om uppgiften poängteras blir det centrala för socialarbetaren att granska föräldrarnas egenskaper och förmåga att förverkliga de plikter som förknippas med föräldraskapet. Statens roll blir att garantera familjernas välfärd genom att tillgodose dem service och socialarbetet blir korrigerande och hjälpande. Om man poängterar relationen mellan barnet och föräldern ses anknytningen mellan dem vara en förutsättning för barnets välfärd och utveckling. Statens roll och socialarbetet aktiveras först om familjerna inte själv klarar av denna uppgift. (Hurtig 2003, 14.)

Jag granskar socialarbetarens tolkningar utgående från Lorraine Fox Hardings (1997) barnskyddspolitiska indelning över huruvida socialarbetarens ingripande i familjens förhållanden och arbetet med den ses som berättigat, samt på Johanna Hurtigs (2006; 2003) indelning över förhinder som kan försvåra barnets hjälpbehov. Fox Harding (1997) särskiljer på fyra perspektiv med vars hjälp man kan se på socialarbetarens rättigheter och sätt att ingripa i familjens situation om myndigheten misstänker eller har bevis på att barnets uppväxtförhållanden inte är tillräckligt trygga. Fox Harding (1997) har inte baserat sin forskning på ingripande i familjens förhållande särskilt vid sexuellt utnyttjande, utan snarare vid vanvård av barn överlag. De olika perspektiven går delvis in i varandra och genom dessa kan man på

olika sätt betrakta barnets bästa och villkoren för hur detta uppfylls. Fox Harding (1997) indelar perspektiven i det minimalistiska perspektivet (*laissez-fair and patriarchy*), statspatriarkaliska perspektivet (*state paternalism and child protection*), perspektivet som utgår ifrån de biologiska föräldrarnas rättigheter (*the modern defense of the birth family and parent's rights*) och som fjärde perspektivet som betonar barns rättigheter och friheter (*children's rights and child liberation*). (Fox Harding 1997, 8–9.)

I det *minimalistiska perspektivet* betonas familjens privatliv och förhållandet mellan barnet och föräldrarna. Man strävar till att hålla samhällets roll i förhållande till familjerna så liten som möjligt. Enligt detta perspektiv borde staten respektera familjens autonomi och staten bör ingripa i familjens privatliv endast i yttersta dit sexuellt utnyttjande räknas tillhöra. Så länge barnet får vara del av en fungerande familj ses tillhörighet till familjen ligga i barnets främsta intresse. Centralt i detta perspektiv ses anknytningen mellan barnet och föräldern, de psykologiska behoven och barnets möjlighet till kontinuerliga människorelationer som skapar trygghet. Att socialarbetaren ingriper i barnets och förälderns förhållande anses skada barnets utveckling. I de fall socialarbetaren blir tvungna att ingripa bör också familjens autonomi respekteras och interventionen vara så liten som möjligt. Ifall barnet skall placeras utom hemmet borde placeringsstället vara permanent för att trygga barnets behov till kontinuerlig kontakt. (Fox Harding 1997, 10–39.)

Det *statspatriarkaliska perspektivet* betonar statens plikt att ingripa. Föräldraskapet innebär inte att föräldrarna äger sina barn, utan att de bör ta väl hand om dem. Statens rätt att ingripa för att skydda ett barn för föräldrarnas vanvård anses vara berättigad. Barnet anses ha rätt till en trygg uppväxt där dess behov blir tillgodosedda. Barnet anses ha självbestämmanderätt och rätt till frihet i den bemärkelsen att det inte behöver bli utsatt för vanvård och misshandel. Barnets bästa förverkligas om föräldern svarar på barnets behov. I annat fall kan staten ingripa och föräldraskapet ersättas med en annan psykologisk förälder genom placering. Om barnet placeras ses det inte vara till barnets fördel att upprätthålla kontakten till de

biologiska föräldrarna på grund av att det psykologiska föräldraskapet kan råka i fara. Socialarbetarens ingripande ses som berättigat för att tillse barn som lever i riskförhållanden en trygg omvårdnad. (Fox Harding 1997, 40–69.)

Perspektivet som utgår ifrån de biologiska föräldrarnas rättigheter betonar det psykologiska förhållandet mellan barnet och föräldern, samt statens plikt att erbjuda materiella resurser för att även de sämre lottade skulle ha möjlighet till detta. Barnskyddsåtgärderna ses främst rikta sig till fattiga familjer och ensamförsörjare, de som befinner sig i lägre socialklasser eller tillhör minoriteter. Socialarbetarna räknas ofta tillhöra medelklassen och upprätthålla ojämlikheten mellan medborgarna genom att de bättre lottade räknas söka service från den privata sektorn. I perspektivet poängteras familjen som ett system och barnets och föräldrarnas intressen vara beroende av varandra. Barnens välfärd är beroende på föräldrarnas välfärd. Det biologiska förhållandet poängteras speciellt från föräldrarnas synvinkel. Föräldrarna ses som enastående individer med egna behov och rättigheter. Föräldrarnas uppgift anses inte enbart vara att trygga barnets välfärd. De som föredrar detta perspektiv känner speciellt empati för föräldrarna om barnen omhändertas. Vi placering och omhändertagning föredras ett så kallat delat föräldraskap där målet är att barnet kan återvända hem. (Fox Harding 1997, 70–108.)

Perspektivet som betonar barnets rättigheter och friheter utgår ifrån att barnets bästa förverkligas genom att lyssna på barnet och låta barnet själv bestämma. Barn uppfattas vara en undertryckt grupp och deras bästa förverkligas inte. Vuxna anses utnyttja barnen för egna behov som förknippas med kärlek, sexualitet, makt, nöjen och social status. Barnets bästa anses förverkligas bäst om vuxna lyssnar till dem och barnet får själv bestämma om sina saker. Perspektivet betonar också barnets delaktighet i beslutsfattande. (Fox Harding 1997, 109-156.)

Ovan behandlade perspektiv inverkar på hur de professionella insamlar information om barnets och familjens vardag och verklighet. Hurtig (2006) indelar hindren för

att den professionella inte beaktar barnets information och behov vid utredandet i fem kategorier. Dessa är familjramen (perhe-kehys), uthållighetsramen (kestämiskehys), ömtålighetsramen (särkymis-kehys), lojalitetsramen (lojaalisuus-kehys) och följdramen (seuraus-kehys). Denna indelning baserar Hurtig delvis på sin 2003 gjorda forskning var hon kunde konstatera att den professionella lätt insamlade information angående barnet genom den vuxna och den hjälp som barnet fick sipprade till barnet genom den hjälp som erbjöds föräldrarna. Insamlandet av information skedde genom att barnet var med på familjens möten, arbetaren träffade barnet ensam, information insamlades via föräldern eller information över barnet insamlades på annat sätt. Huvudsakligen insamlades informationen dock genom den vuxna. (Hurtig 2003, 168–169.)

Familjramen är enligt Hurtig troligen den allmännaste synen och baserar sig på synen om barnets starka anknytning till familjen. Den professionella utgår ifrån att granska familjens problem från föräldrarnas synvinkel och barnet anses stödjas bäst via föräldern. Barnets rättigheter förverkligas genom hennes rätt att tillhöra sin familj och få hjälp som familj. *Uthållighetsramen* utgår ifrån att barnet har en naturlig förmåga att klara av att skydda sig mot motgångar. De professionellas uppgift är snarare att stöda barnets naturliga överlevnadsstrategier än att förändra barnets förhållanden eller lösa problem istället för barnet. Enligt denna syn koncentrerar sig barnet på nutid och glömmer tråkiga och traumatiska händelser från det förflutna eller de repareras av sig själv. Det väsentliga i denna modell är tanken över att barnet tål mycket och repar sig ofta utan utomstående hjälp. (Hurtig 2006, 170–171.)

Enligt *ömtålighetsramen* blir barnet skrämt om det tillfrågas saker som barnet inte vill berätta om. Det samma gäller om den professionella inte har specialkunnande i att tala med barn. Risker med denna syn är att barnet lätt skickas vidare till yrkesmänniskor med specialkunnande även om barnet skulle vara färdig och villig att självmant berätta om sitt liv för socialarbetaren. *Lojalitetsramen* utgår ifrån att barn helst inte berättar för den professionella om familjens problem, utan väljer att

tiga. Den professionella tänker att barnet till det yttersta vill skydda sina föräldrar och vara lojal mot dem, till och med på bekostnad av sin egen välfärd. Enligt *följdramen* finns det risk för barnet att råka illa ut om barnet berättar om sina och familjens saker för den professionella. Sålunda kan redan det att barnet träffar socialarbetaren innebära att föräldrarna fodrar att barnet berättar om diskussionens innehåll och eventuellt bestraffas barnet för det. Om det barnet berättat leder till åtgärder från socialarbetaren ökar barnets börda ytterligare. (Hurtig 2006, 170–171.)

5.2 Socialarbetarens ställningstagande till fortsatta åtgärder vid avslutad utredning

Ofta saknas det tillräckliga bevis för att utesluta eller bekräfta att sexuellt utnyttjande skett. Om barnet varit placerat och socialarbetaren överväger att barnet kan återvända hem, finns det ofta behov av öppenvårdens stödåtgärder till exempel i form av stödperson och terapi för barnet och övriga familjemedlemmar. Som villkor för återförening av familjen ser Centerwall (1992) hur öppet familjen kan kommunicera, barnets förmåga att kunna berätta för en utomstående om det sexuella utnyttjandet om de skulle förnyas samt ickeförövarföräldrarnas inställning till och förmåga att kunna försvara barnet vid eventuellt förnyande av utnyttjandet. Ett villkor för återföreningen är även att förövaren inser och erkänner sig ha gjort skyldigt till ett brott, stått för de eventuella rättsliga konsekvenserna och förbinder sig vid behandling. (Centerwall 1992, 221.)

Koikkalainen (Uusimaa 10.11.2002) har i sin forskning bland 129 sexualbrottslingar kommit till att förövaren ofta underskattar de konsekvenser det sexuella utnyttjandet medfört för barnet. Enligt Killén (1999, 157) gäller det för socialarbetaren att inte beskriva föräldrarna mer resurser än de i själva verket har. Eftersom det aktuella sexuella utnyttjandet ofta inte är den enda hemligheten och problemet inom familjen, kan en omhändertagning och placering av barnet utanför hemmet, trots avsaknaden av klara bevis av sexuellt utnyttjande ses som befrämjande för barnets fysiska och psykiska utveckling (Molander 2000, 179).

Furniss (1991, 234-235) anser att det bästa alternativet för barnet vid klara bevis skulle vara att förövaren skulle lämna familjen, då det är viktigt för barnet att få behålla sin bekanta miljö och genom denna handling skulle förövaren bära det fulla ansvaret för sin handling och konsekvenserna för detta. Enligt Justice och Justice (1982, 162) kan ytterligare trauman för barnet hindras genom att barnet inte flyttas. Om det råder hatiskhet mellan den förälder som inte misstänks för utnyttjandet och barnet eller föräldern inte tror på barnet och ställer sig på förövarens sida är en omhändertagning enligt Molander (2000, 178) nödvändig. Detta gäller även om barnet beskylls för det skedda av hela familjen eller om barnet beskylls för att vara orsaken till föräldrarnas separation (Furniss 1991, 234).

Att separera ett sexuellt utnyttjat barn från sin familj och placera det i barnhem eller fosterfamilj kan enligt Furniss (1991) medföra risk för att det blir diskriminerat av de andra placerade barnen på grund av sin bakgrund, men också för att det sexuellt utnyttjade barnet fortsätter att uppföra sig sexuellt förföriskt och försöker föra vidare det ursprungliga familjemönstret. Mycket är beroende på hur fosterfamiljen kan tackla barnets problem, hur öppen kommunikationen är i fosterfamiljen och hur barnets sexuella problem kan diskuteras/behandlas. Det är viktigt att förklara för barnet varför det separeras från familjen för att undvika att öka hennes skuld känslor. (Furniss 1991, 235-237.)

Placering hos släktingar baserar sig på tanken att barnet skall få bo hos personer som det redan från tidigare är bekant med. Släktingplacering kan enligt Heino (2001) dock sätta barnet i en konfliktfylld position beroende på hos vilken deras föräldrar det placeras. (Heino 2001, 3.) Enligt Furniss (1991) kan barnet vid placering hos ickeförövarens föräldrar bli tvunget att förneka alla slag av positiva känslor, som det eventuellt känner mot föräldern som begått de sexuella övergreppen och all kontakt kan förbjudas. Om barnet i motsats skulle placeras hos förövarens föräldrar kan far-/morföräldrarna kräva att barnet bör förneka de egentliga konsekvenserna av sexuellt utnyttjande och eventuellt finns det risk för att utnyttjandet upprepas. Placering hos

släktingar kan även medföra förvirring för barnet och medföra att barnet av lojalitetskänslor inte har möjlighet att tala öppet om utnyttjandet med personerna hon är placerad hos. (Furniss 1991, 237.) Oavsett vilket barnets boendeform kommer att vara anser Feuck (1985, 222) att de flesta barn trots utnyttjandet vill behålla kontakten till förövaren och den övriga familjen, men inte på bekostnaden av att bli utnyttjat.

6 Precisering av forskningsramen

Jag betraktar det sexuella utnyttjandet som ett socialt problem med utgångspunkten i det familje- och individinriktade barnskyddet där barnet har företrädesrätt till särskilt skydd och barnets bästa bör komma i främsta rum i all myndighetsverksamhet. Samtidigt kan sexuellt utnyttjande som juridiskt problem dock inte förbises. Fokus ligger på barnskyddsklientkap i samband med barnskyddets utredningsprocess av sexuellt utnyttjande och barnet i processens olika skeden och dess betydelse för barnet så socialarbetarna beskriver det. Barnskyddets utrednings- och beslutsprocess granskas på basen av den innebörd Sundell och Egelund (2002) ger de olika delarna (figur 2) även om Stakes rekommendation 2003 (Taskinen 2003) utgör grunden för förfarandet vid utredning av sexuellt utnyttjande. Jag har granskat socialarbetarnas tolkningsramar utgående från Fox Hardings (1997) barnskyddspolitiska ideologier och Hurtigs (2006; 2003) ramar över faktorer som kan försvåra socialarbetarens bemötande av och insamlandet av information beträffande barnet. Av dessa teorier kan Hurtigs (2006; 2003) teorier lättare härledas till den praktiska klientsituationen.

6.1 Syfte och frågeställningar

Enligt Ely (1993, 37-38) påverkar forskarens egna yrkesmässiga livserfarenheter och inställning valet av forskningsfråga och forskningsämne och dessa i sin tur inverkar på hur forskaren analyserar och bearbetar forskningsmaterialet. För min del

har de egna yrkesmässiga erfarenheterna över utredning av sexuellt utnyttjande av barn, samt bristen på tillräcklig information och skolning om ämnet bidragit till forskningsintresset. Att jag valt att forska i sexuellt utnyttjande av barn och de forskningsfrågor som nedan beskrivs, beror på det faktum att barnskyddsocialarbetare relativt sällan utreder sexuellt utnyttjande och det oftast handlar om att utreda fall där bevisen för eller emot händelsen är oklara och blir obekräftade. Trots detta bör barnets bästa värderas av socialarbetaren under utredningen och socialarbetaren bär helhetsansvaret för barnets skyddsbehov. Osäkra fall är samtidigt ett intressant forskningsperspektiv. Frågan över hur man kan undersöka osäkra fall och vad synliggörandet av de osäkra momenten kan tillbringa kan ställas. Genom att välja dylika barnskyddsfall strävar jag till att nå kunskap och förståelse om den osäkra informationens betydelse för socialarbetarens arbete och fortsättningsvis för barnets situation och om något eventuellt kunde förändras i utredningsprocessen.

I forskningen utgår jag ifrån barnskyddsocialarbetarnas perspektiv samt deras uppfattningar och beskrivningar över barnet och familjen i utredningsprocessen vid misstanke av sexuellt utnyttjande i närförhållande. Det fenomen som forskas är utredning av barns behov till barnskydd vid misstänkt sexuellt utnyttjande och barnet och familjen i denna process så socialarbetarna beskriver det. Som grund ligger det familje- och individinriktade barnskyddet där barnet i första hand ses vara en del av en fungerande familj och om föräldrarna inte lyckas i denna skyddsfunktion blir myndighetens roll att utreda barnets behov till skydd och erbjuda stöd och insatser. Utgångspunkten för socialarbetarens utredning är fall med oklara bevis då de inkommit för utredning.

De frågeställningar jag utgår ifrån är:

-Hur ser barnens utredningsprocesser ut vid oklara fall?

-Hur upplever socialarbetarna utredningen av oklara fall och vilka faktorer beskriver socialarbetarna att påverkar utredningen?

-Vilka tolkningsramar framför socialarbetarna om barnet?

Avsikten med forskningen är att fördjupa i två barns verklighet under utredningen av misstänkt sexuellt utnyttjande så den beskrivs av socialarbetarna i barnens barnskyddsdocument och framkommer i intervjuerna med socialarbetarna, samt hur de beslut socialarbetarna gör inverkar på barnens situation. Vidare är syftet att nå kunskap och förståelse för vilka tolkningsramar socialarbetarna utgår ifrån vid utredningen med oklara bevis som utgångspunkt och vad detta får för betydelse för barnet och socialarbetarens arbete. Denna fråga öppnas genom att även granska de faktorer socialarbetarna fäster uppmärksamhet vid i arbetet med familjen och vad som är avgörande vid socialarbetarnas ställningstagande vid utredningen av barnets skyddsbehov. Socialarbetarens roll och samtidigt forskningsområdet avgränsas till att beröra de tolkningar och beslut socialarbetaren gjort på basen av det material som varit tillgängligt för dem och gälla den roll barnskyddet haft i den kontakt den haft med de olika familjemedlemmarna och samarbetsparterna. Även om forskningens fokus ligger på socialarbetarnas tolkningar är det ändå via deras tolkningar som handlingsutrymmet även kan uppmärksammas.

7 Forskningsmetodik och process

Till följande beskrivs de i forskningen tillämpade forskningsmetoderna, etiska överväganden, analysmetoderna, forskningsmaterialet, forskningsprocessen innefattande val av fall och informanter samt analysprocessen.

7.1 Fallstudie

Gustafsson hävdar att det viktigaste för den kvalitativa forskningen är att ge en djupare förståelse över det mänskliga eller sociala fenomen som studeras (Gustafsson 2004, 13). Med *fallstudie* förstås en forskningsinriktning i vilken forskaren kan använda sig av olika metoder samt material och där forskaren önskar belysa ett fenomen i ett händelseförlopp och få ökad förståelse över det fenomen

eller fall som utgör mål för forskningen. Typiskt för en fallstudie är att helhetsmässigt granska ett eller några få fall genom att insamla ett mångsidigt material över det som forskas samt att beskriva målet för forskningen grundligt. (Laine, Bamberg & Jokinen 2007, 9, 12.) I denna forskning granskas två barns barnskyddsprocesser genom barnens dokument som innehas av socialbyråerna och intervjuer med barnens socialarbetare. Genom intervjuerna kompletteras uppgifterna i dokumenten och svagheter i det ena materialet kan således överlappas med det andra materialets starkheter (jmf Laine, Bamberg & Jokinen 2007, 24). Jag har valt fallstudie eftersom syftet är att i kronologisk ordning granska barnens situation under barnskyddsprocessens olika skeden. Fallstudie lämpar sig enligt Olsson och Sörensen (2007, 86) då man vill forska i ett händelseförlopp som rör sig i dåtid, nutid och framtid, samt då man önskar få inblick i oförväntade förhållanden som tidigare varit oklara eller uppfattats annorlunda. Fallstudien är således jämförbar med barnskyddets utredningsprocess som även rör sig i dessa tre tidsdimensioner (Oranen 2006, 7) och består av flera variabler.

I fallstudien läggs stor vikt vid förberedelsearbetet, val av begrepp, de fall man väljer, frågeställningen och vad man vill nå med studien. Laine, Bamberg och Jokinen (2007) poängterar vikten av att särskilja från varandra målet för forskningen och det egentliga fallet, samt vad som kan läras av det valda fallet. Eftersom forskaren vid fallstudie ofta granskar invecklade och långtgående fenomen lämpar den sig bra för att svara på forskningsfrågor med utgångspunkten hur? och varför? Skribenterna särskiljer mellan två sätt att inleda en fallstudie. Ett tillvägagångssätt är att forskaren utgår från ett intressant fall och därefter funderar vilka begrepp som lämpar sig för att analysera materialet och vad som utgör det egentliga forskningsobjektet. Det andra tillvägagångssättet innebär att forskaren på förhand vet vad hon vill ha reda på och söker ett fall där specifika begrepp kan prövas och utvecklas. I praktiken är fallstudien ofta något mittemellan dessa tillvägagångssätt. (Laine, Bamberg & Jokinen 2007, 9–11.) I denna forskning har de två tillvägagångssätten även delvis gått in i varandra även om det senare nämnda sättet varit dominerande. Intresset för att forska i socialarbetarnas utredning av sexuellt

utnyttjande av barn, där utgångspunkten för socialarbetarens arbete utgörs av oklara bevis och osäker information har varit den styrande utgångspunkten för forskningen.

Genom fallstudien kan forskaren testa, utvidga eller precisera idéer och teorier som tidigare presenterats. Härtill kan forskaren forska i nya fenomen och samtidigt utveckla idéerna och teoretiska synvinklar. Idéerna och analysramen grundar sig på tidigare forskning, teoretisk litteratur samt forskarens egna tankar. (Laine, Bamberg & Jokinen 2007, 19.) Teorins roll i fallstudien är beroende på den analysram forskaren väljer. Ofta är det material som insamlats i en fallstudie rikt och det gäller att noggrant fokusera på det som forskas för att undvika fel och förvirring. Idéernas, analysramens och forskningsfrågornas uppgift är att leda forskaren till ett visst material. (Laine, Bamberg & Jokinen 2007, 21.) I denna forskning analyseras materialet med hjälp av tidsaxel (figur 3), barnskyddets utrednings- och beslutsmodell (figur 2) samt innehållsanalys med teorianknytning. Figur 1 fungerar som stöd vid analysen. I denna analysmodell är syftet inte att testa teorin utan snarare att utvidga och precisera teorier som forskningen baserar sig på.

Laine, Bamberg och Jokinen (2007) har betraktat hur fallstudien framskrider. De ser utgångspunkten för fallstudie ligga i ett fall eller fenomen som intresserar forskaren och som hon har tidigare kunskap och idéer om. På basen av detta skapar sig forskaren den preliminära problemformuleringen. Följande skede blir att utgående från forskningsproblemet precisera frågeställningarna och på basen av detta välja metod och material som är ändamålsenliga. Forskarens tidigare kunskap och forskningsproblemet definierar målet för forskningen och forskningsfrågorna och dessa är i ständig växelverkan med varandra och processen upprepas under forskningens gång flere gånger. (Laine, Bamberg & Jokinen 2007, 26.) Detta har även varit förfarandet i denna forskning.

Det finns olika typer av fall som kan användas som underlag för en fallstudie. Skribenterna särskiljer mellan sju olika typer. Valet av en viss typ av fall påverkar även forskningens generaliserbarhet. Med ett kritiskt fall förstås ett fall som är den

mest sannolika eller osannolika händelse för det fenomen som forskas. Det kritiska fallet är användbart om syftet är att förstärka, ifrågasätta eller utvidga teorin. I ett paradigmiskt fall granskas ett tillspäsat fenomen som frambringar på ett dramatiskt sätt olika drag i samhället. Unika fall används främst inom klinisk psykologi till exempel för att beskriva nya specifika sjukdomar. Med ett typiskt fall avses en situation, ett ärende eller process som till sin innebörd uppskattas vara av medelvärde. Det typiska fallet kan vara ett bra val om forskaren önskar utvidga eller precisera teorin. I ett avslöjande fall granskas ett fenomen som det finns förkunskap om men som det inte forskats i. I ett fall som berättar om framtiden är tanken att granska framtiden utgående från nutid. Den sista typen av fall är långitudinell forskning, vilket går ut på att precisera hur förhållanden förändras under en längre tidsperiod. Det är möjligt att de olika typerna av fall visar sig vara något annat än det som var utgångspunkten och ofta klarnar typen av fall först under forskningens gång. (Laine, Bamberg & Jokinen 2007, 31–34.)

De fall jag valt att ingå i denna forskning kan anses fylla krav på ett kritiskt fall, men även på ett typiskt fall. De kritiska fallens drag kan igenkännas i forskningens fall genom att de fyller krav på den mest sannolika händelsen vid utredningen av sexuellt utnyttjande av barn. Detta innebär att utgångspunkten för socialarbetarens utredning är osäker information och oklara bevis och där misstankarna efter avslutad utredning varken kan bekräftas eller uteslutas. Samtidigt kan också denna typ av fall uppskattas till sin innebörd vara av medelvärde och uppfylla kriterierna för ett typiskt fall på grund av att en stor del av fallen i barnskyddsverkligheten är osäkra. Jag anser dock att just detta gör forskningens fall till viktiga fall och forskningsämnet viktigt, genom att man synliggör de osäkra processerna.

Fallstudierna kan indelas i intensiva samt i extensiva studier. Målet med den intensiva fallstudien är en tät beskrivning, förståelse och tolkning av ett fall som uppfattas som unikt och därför teoretiskt intressant. I dessa fall är det viktigt att beskriva fallets kontext och forskarens intresse kan ligga i hur undersökningdeltagarna strukturerar världen. I den extensiva fallstudien söker

forskaren gemensamma egenskaper, allmänna modeller, nya teoretiska idéer och begrepp genom att jämföra olika fall. Fallen används för att studera ett fenomen. (Eriksson & Koistinen 2005.) Denna forskning utgör en intensiv fallstudie.

7.2 Dokument och intervju

Forskningsmaterialet i denna forskning består av dokument och intervjuer. *Dokument* som forskningsmaterial har haft en stark roll inom samhällsvetenskaplig forskning men har samtidigt mött en hel del kritik beträffande tillförlitlighet. Kritiken har bland annat riktats mot den knappa informationen som finns tillgänglig och på socialarbetarens roll och val för det som dokumenterats. (Kääriäinen 2003, 14-16, 174.) Enligt Mäenpää och Törrönen (1996) dokumenteras i barnets barnskyddsdocument sådan information som kommit till socialarbetarens kännedom, sådana händelser som socialarbetaren själv varit delaktig i och framförallt det som socialarbetaren kommit för att dokumentera. Dokumentation sker också beträffande information som från socialarbetarens synvinkel varit väsentligt för barnets eller föräldrarnas liv och som socialarbetaren har sett som viktigt att dokumentera till exempel för att hon tänkt att hon behöver informationen senare eller med tanke på eget eller klientens rättsskydd. I barnskyddsdocumenten finns också mycket information insamlat från andra myndigheter. (Mäenpää & Törrönen 1996, 15, 31.) I Laitinens (2004) forskning framträder det fall där huvudsyftet i socialarbetarnas dokumentering snarare varit att motivera varför socialarbetarna inte igenkännt det sexuella utnyttjandet i familjen och inte ingripit än att beskriva hurdana förhållanden barnet levt i. Från dokumenteringen framkom också förskönande av händelser genom de begreppsval socialarbetarna gjort. Socialarbetaren hade till exempel valt att dokumentera grovt sexuellt utnyttjande av barnet som ”styvfaderns försök att komma i flickans säng”. (Laitinen 2004, 206–207.)

I de barns dokument som jag hade tillgång till saknades dokumentering över en del händelser. Dessa var händelser som till exempel telefonsamtal eller hembesök. En

av de socialarbetare som jag intervjuade konstaterade i intervjun: ”*Emellan hade vi liksom så långa möten eller så massor med samtal att man skriver ju inte allt man skriver vissa.*” De odokumenterade händelserna behandlade socialarbetarna i intervjuerna. Barnens dokument innehöll också rikligt med material insamlat från andra myndigheter för att barnskyddet skulle kunna utreda och ta ställning till barnets behov av skydd och stöd. I denna forskning betraktas barnskyddets dokument i deras ursprungliga uppgift, som beskrivande av de praktiska händelserna och situationerna så socialarbetarna dokumenterat dem.

Den kvalitativa *intervjun* kan till sin karaktär vara strukturerad, halvstrukturerad, öppen eller utgöras av en temaintervju. Ju mera ostrukturerad intervjun är desto mera är det möjligt för forskaren att göra avvikelser från ämnet i enlighet med vad den intervjuade tar upp. (Bryman 1997, 59-60.) För att kunna jämföra svaren mellan olika intervjupersoner bör det dock finnas en gemensam referensram med frågor som ställs till alla (Repstad 1998, 64-66.) Intervjun i min forskning efterliknar en öppen intervju där jag önskat få förståelse för de fall och fenomen som forskas (jmf Lantz 2007, 33). Enligt Kvale (1997) är forskningsintervjun inte ett samtal mellan likställda parter på grund av att det är forskaren som definierar och kontrollerar situationen. Det är också forskaren som presenterar ämnet för intervjun och forskaren som följer upp den intervjuades svar på frågor. Den kunskap som forskaren får via intervjun är den intervjuades subjektiva syn och förståelse av ämnet, men samtidigt ligger också styrkan för intervjun just i detta. Genom samtalet med intervjupersonen skapar forskaren genom dialogen förståelse för informantens åsikter. (Kvale 1997, 13–14, 18.)

Jag har gjort forskningsintervjuerna efter grundlig genomgång av barnens dokument. Intervjuerna har jag bandat och transkriberat. Genom att banda intervjuerna har jag vid intervjutillfället haft möjlighet att fästa all uppmärksamhet vid det som den intervjuade framfört. Transkriberingen av intervjuerna har underlättat själva analysen av samtalen. Barnens dokument och processer är olika och intervjun har skett på basen av de händelser, som skildras i respektive barns dokument. På basen av

dokumenten har jag gjort upp frågor eller teman bland annat på basen av de händelser som inte varit dokumenterade. Innan intervjuerna och bandandet påbörjades vid respektive tillfälle gick jag först igenom med socialarbetaren vad jag var intresserad av i min forskning, vilka frågor dokumenten väckt i mig och vad jag önskade få utförligare information om. Jag har kommit överens med socialarbetarna att de först själv berättar om utredningsprocessen, deras roll i den, uppfattningar om arbetet med barnet och familjen, samt vilka faktorer socialarbetarna fäst uppmärksamhet vid i utredningsprocessen. Härefter har jag frågat sådant som socialarbetarna inte själv tagit upp i sina berättelser och reflektioner. Alla händelser har inte varit dokumenterade och den innebörd intervjun gavs var att socialarbetaren uppbyggde en berättelse om barnet och familjen, samt sin roll i utredningen från professionellt perspektiv. Sålunda har intervjun tidvis efterliknat diskussion där uppgifter preciserats, men också tidvis liknat narrativa berättelser (Johansson 2005, 23–26) där socialarbetaren oavbrutet haft möjlighet att reflektera över fallet och arbetet med det. Genom att välja den öppna diskussionsintervjun har möjligheten för socialarbetarna att också framföra från deras synvinkel viktiga faktorer möjliggjorts.

7.3 Etiska aspekter

Enligt forskningsetiska delegationens råd om god vetenskaplig praxis och handläggning av avvikelser från den, är förutsättningen för att forskningen skall vara etiskt godtagbar, tillförlitlig och resultaten trovärdiga att forskningen bedrivs i enlighet med de verksamhetssätt som forskningssamfundet erkänt (2002, 11). Beroende på forskningsämne och -metod blir forskaren tvungen att göra vissa etiska val och avvikelser i sin forskning inom ramen för forskningsetiska delegationens erkända verksamhetssätt. God etik i det praktiska socialarbetet som inom vetenskaplig forskning är en förutsättning för att kunna respektera de personer som är målgrupp för agerandet och de personers anonymitet som är involverade i en forskning. Socialt arbete i sig utgör ett känsligt område där människors mest privata angelägenheter kommer till den professionellas vetskap och tystnadsplikten är av

betydelse. Möjligheten för forskningsdeltagarna att förbli anonyma hör till de mest grundläggande kraven för etiskt godtagbar forskning (Alasuutari 2005, 20).

På grund av att sexuellt utnyttjande i sig självt utgör ett känsligt ämne för de involverade och de utredda fallen över lag är få poängteras konfidentialitets- och anonymitetskravet än mer (jmf Laitinen 2004). De barn och familjer vars dokument jag haft tillgång till är inte medvetna om att de är del av en forskning. Även om jag analyserat barnens dokument är det fråga om socialarbetarnas tolkningar och syn på verkligheten och jag anser mig därför inte ha förfarit etiskt fel (jmf Heino 1997, 110; Lunabba 2007, 13). Den berättelse som framställts av barnen i forskningen har socialarbetarna läst igenom för att undvika att fallen kan igenkännas och att sekretessbelagda uppgifter skulle framkomma.

Jag har anhållit om forskningslov för att få tillgång till barnens dokument. I forskningslovet har jag förklarat vad materialet används till och hur konfidentialiteten och anonymiteten garanteras. Innan intervjuerna gjorts med socialarbetarna har jag gått igenom syftet med forskningen, hur det material jag har tillgång till samt det insamlade materialet behandlas och hur socialarbetarna garanteras anonymitet. Jag har muntligen berättat för socialarbetarna att deras namn, arbetsplats och de händelser samt de namn och faktorer som skulle leda till att fallet kunde igenkännas inte kommer att nämnas i den slutliga forskningen. Eftersom båda socialarbetarna har gett lov att banda intervjuerna har jag berättat att banden och transkriberingarna kommer att förstöras efter att forskningen är klar. Utomstående kommer inte att ha tillgång till dessa.

För att garantera de berörda (socialarbetarna, barnen, familjen, övriga parter) anonymitet har jag blivit tvungen att ändra på en del uppgifter för att de inte skall kunna igenkännas. Det har dock varit fråga om sådana uppgifter som inte har betydelse för analysen och resultaten. Uppgifterna har ändrats i de berättelser som framställs i denna forskning, men då jag analyserat materialet har jag gjort detta utgående från de verkliga uppgifterna. På grund av detta anser jag att reliabiliteten

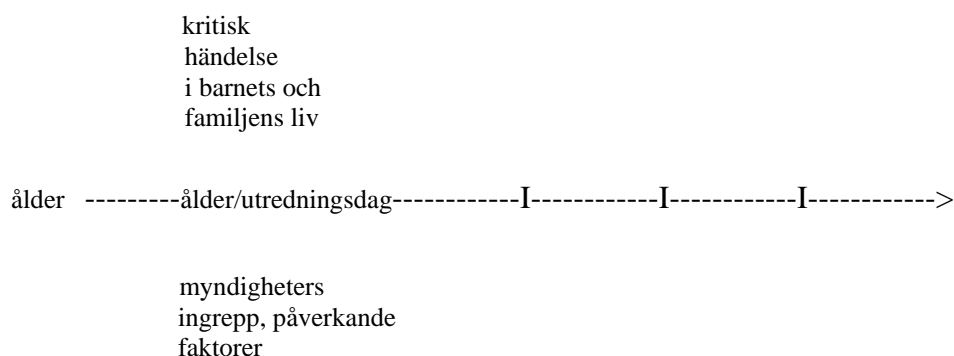
och validiteten inte har påverkats. Jag har valt att kalla socialarbetarna som intervjuats för forskningens socialarbetare (=S) och numrerat dem som S1 och S2. Valet att avstå från benämningen informant motiveras med att socialarbetarnas ställt upp i forskningen i sin roll som professionella.

För att garantera barnen och familjemedlemmarna i dokumenten anonymitet har jag valt att byta ut barnens namn mot något namn från namnsdagskalendern under den tidsperiod då jag insamlat forskningsmaterialet. Således nämns till exempel inte namn på barnens anhöriga, orter, arbetsplatser, föräldrarnas yrken eller åldrar. Barnens täcknamn är i fortsättningen Isabella och Disa. Flickornas socialarbetare är båda kvinnor och har lång arbetserfarenhet inom barnskyddet. Isabellas socialarbetare har arbetat cirka femton år inom barnskyddet och Disas socialarbetare i cirka trettio år. Socialarbetare utgör som yrkesgrupp personer som är vana att tala i sitt jobb om svåra saker. I de intervjuer som jag gjort med socialarbetarna har de framfört sina känslor kring utredningen av sexuellt utnyttjande med de olika parterna. Jag upplever att socialarbetarna i förtroende framfört sina reflektioner och åsikter och att det inte är etiskt korrekt att framföra alla slag av reflektioner i denna forskning.

7.4 Analyismetodik

Forskningsmaterialet har analyserats genom att tillämpa Tuomis och Sarajärvis (2006) teorianknutna innehållsanalys och tidsaxelsanalys. Tillämpning av tidsaxel är ofta använt inom fallstudier för att kunna skapa en helhetsbild och kronologisk uppställning över det insamlade materialet och den process som forskas, vilket i denna forskning innebär barnens utredningsprocesser vid misstänkt sexuellt utnyttjande (t.ex. Yin 2003, 153–154; Heino 1997, 100–103, 182). Heino (1997) har använt tidsaxel då hon forskat i socialarbetarnas verksamhet, som helhet då de riktar sig på att definiera barnskyddsklientskapet. Genom att använda tidsaxel har Heino kunnat skapa sig en helhetsuppfattning av fallen, som ingått i hennes forskning. Heino har fyllt i tidsaxeln på basen av de för hennes forskning tillgängliga dokument

och vid intervjuerna med socialarbetarna. På den övre delen av tidsaxeln har Heino antecknat viktiga händelser i barnets och familjens liv och på den nedre delen av tidsaxeln socialarbetarnas interventioner. (Heino 1997, 9–10, 101.) Jag har valt att anteckna på tidsaxelns övre del viktiga händelser i barnens och familjens liv så som föräldrarnas skilsmässa, framförande av misstänkt sexuellt utnyttjande, sjukhusvård och så vidare. På mitten av tidsaxeln har jag antecknat barnens ålder eller dag för utredning vid respektive händelse. Om dagen för utredningen skrivits på mitten av tidsaxeln har barnets ålder skrivits i början av tidsaxeln. Barnets ålder har jag valt att synliggöra på detta sätt, eftersom den skada sexuellt utnyttjande kan medföra barnet också är beroende på barnets utvecklingsnivå. På tidsaxelns nedre del har jag valt att anteckna myndigheternas ingrepp och faktorer som påverkat ingripandet vid respektive händelse, dessa är till exempel förslag på att barnet placeras eller att den misstänkta förövaren avlägsnar sig från hemmet och lagstiftningens eller känslornas inverkan.

Figur 3. Tidsaxel (omarbetad efter Heinos modell 1997, 101)

Förutom tidsaxel har jag även använt figurerna 1 och 2 som underlag för analysen. Dessa har jag använt då jag uppbyggt och sammanställt barnens berättelser. I följande kapitel beskrivs mer preciserat hur jag tillämpat figurerna vid analysen.

Tuomi och Sarajärvi (2006) hävdar att det vid forskarens analys av forskningsmaterialet handlar om forskarens förmåga till logisk uppfinning.

Samtidigt framför de dock att det inte finns någon metod som skulle underlätta forskarens produktion av kloka tankar, utan att forskaren själv blir tvungen att finna denna väg. Innehållsanalys utgör en analysmetod som kan tillämpas vid all kvalitativ forskning och den går ut på att analysera innehållet av text som förekommer färdigt i skriftlig form, eller som forskaren observerat eller hört och som sedan förts i skriftlig form. Innehållsanalysen handlar således om textanalys där forskaren eftersträvar till att i ord beskriva innehållet i det skriftliga materialet på ett klart sätt för att kunna dra klara och tillförlitliga slutsatser om det fenomen som forskas. Med hjälp av innehållsanalysen strävar forskaren också med tanke på forskningsfrågorna att ordna forskningsmaterialet i en tät och klar form utan att förlora budskapet i det. Till en början spjälks materialet i delar och herefter sammanfattas det begreppsmässigt och omkodas till en ny logisk helhet. (Tuomi & Sarajärvi 2006, 101, 105 – 107, 110.) Innehållsanalys kan indelas i tre olika former. I analysformen som utgår från materialet strävar forskaren till att skapa nya teorier utgående från forskningsmaterialet. Innehållsanalys som grundar sig på teori har utgångspunkten i någon specifik teori, som styr analysen av materialet och avsikten är oftast att testa teorin. Utgångspunkten för den teoranknutna innehållsanalysen är att de i forskningen tillämpade teorierna kan fungera som hjälp vid analysen. (Tuomi & Sarajärvi 2006, 93, 98.)

Jag använder den teoranknutna innehållsanalysen i denna forskning för att analysera språket och innebörden i dokumenten och de transkriberade intervjuerna. I den teoranknutna innehållsanalysen är avsikten att välja analysenheterna utgående från materialet och den tidigare kunskapens och teorins inverkan kan igenkännas från analysen. Den tidigare kunskapen således hjälper eller handleder vid analysen av materialet och snarare öppnar nya tankespår än testar teorin. I forskarens tankeprocess växlar utgångspunkten från färdiga modeller och från teman som forskaren lyft fram från materialet och forskaren strävar till att kombinera dessa. (Tuomi & Sarajärvi 2006, 98–99.) Innehållsanalysen inleds genom att skapa en analysram. Analysramen kan vara vid eller strukturerad. Om analysramen är vid skapar forskaren olika klassificeringar eller kategorier inom ramen utgående från

materialet. Forskaren kan plocka från materialet olika faktorer som passar inom analysramen, men också sådana som faller utanför och skapa nya kategorier utgående från dem. Om analysramen är strukturerad insamlas endast faktorer från materialet som passar in i ramen. Vid den formen av innehållsanalys tillämpas den induktiva innehållsanalysens princip där forskaren i slutledningslogiken framskrider från det enskilda mot det allmänna. (Tuomi & Sarajärvi 2006, 95, 98–99, 110.)

7.5 Forskningsprocessen

I den kvalitativa forskningen kan forskningsfrågan formas under själva forskningsprocessen. Det gäller att vara öppen och acceptera att frågeställningen kan ändras, bytas eller preciseras i och med att den empiriska delen begrundas och analyseras. (Elý 1993, 37-38.) För min del har det handlat om ett händelseförlopp som börjat med en preliminär forskningsplan med forskningsfrågor varefter jag insamlat det empiriska materialet och härefter har ett ömsesidigt insamlande av materialet och analys skett. Ju mer jag begrundat mig med materialet och lyssnat på vad det vill komma med har jag också flere gånger förändrat mina frågeställningar. Forskningsprocessen i sig självt har tagit några år på grund av den för forskningen tillgängliga tiden. I följande redogörs för forskningsprocessen och där tillhörande val av fall och informanter.

Jag har begärt barnskyddsocialarbetarna att själv välja ett fall. Jag har inte själv inverkat på valet av fallen direkt, men möjligen nog indirekt. Jag har närmat mig socialarbetare som jag från olika sammanhang känt från tidigare. Socialarbetarna är verksamma inom barnskyddet och jag har berättat dem att jag håller på med en dylik forskning för att höra för om de skulle ha ett fall som fyller kriterierna och möjligen skulle vilja ställa upp. De socialarbetare jag kontaktat har alla lång arbetserfarenhet inom barnskyddet, vilket jag ansåg tjäna som en god utgångspunkt för att de skulle kunna reflektera kring det fenomen som forskas (jmf Tuomi & Sarajärvi 2006, 88).

Det att jag från tidigare kände socialarbetarna anser jag att inverkade positivt på den kontakt som skapades under intervjun och att socialarbetarna hade lättare att reflektera och i förtroende berätta om händelserna. Detta underlättade också mitt tillträde på fältet. Min egen roll var dock förändrad i och med att jag och den intervjuade nu skulle betrakta mig som forskare, men samtidigt var jag också en socialarbetare som kunde förstå de situationer som de intervjuade socialarbetarna reflekterade kring. Ely (1993, 137) talar om att forskaren bör göra det ”välbekanta obekant” med vilket hon avser att det gäller att inte ta innebörden i den information som socialarbetarna framför som given för att inte gå miste om nya synvinklar. För min del handlade det närmast om att lägga de egna uppfattningarna om barnskyddsarbetet och utredningen av misstänkt sexuellt utnyttjande åt sidan för att kunna vara öppen för ny information. Jag kan inte påstå att jag på grund av förförståelsen skulle ha lyckats förhålla mig helt objektiv.

Heino (1997, 71–72) fortsätter på samma tema som Ely (1993) genom att konstatera att det gäller för forskaren att hålla i minnet varifrån de egna i det praktiska socialarbetet erfarna uppfattningarna kommer och uppmärksamma hur forskningens socialarbetare tolkar och uppfattar det forskaren berättar om forskningen för de intervjuade och de begrepp som forskaren använder. Det gäller således att vara tillräckligt känslig och lämna rum för socialarbetarnas definitioner och tolkningar för att undvika att de egna värderingarna istället för de intervjuades kommer fram. Genom att gång på gång påminna mig om vilka tolkningar som framförts av forskningens socialarbetare och flere gånger läsa igenom de intervjuer som transkriberats har detta lyckats.

Jag har anhållit om forskningslov på socialarbetarnas arbetsplats efter att socialarbetarna gett sitt samtycke för intervjuerna. De kriterier jag gett socialarbetarna för val av fall har varit att då fallet kommit till socialarbetarens utredning för barnets behov till barnskydd har det saknats klara bevis som skulle tala för händelsen. Vidare skulle fallet också vara så aktuellt som möjligt och gälla misstanke på sexuellt utnyttjande som förekommit i närförhållande, socialarbetarnas

ställningstagande till barnets behov till barnskydd skulle vara slutfört och den socialarbetare som intervjuades skulle ha varit med under hela utredningen. Detta för att socialarbetaren skulle ha lättare att reflektera kring utredningen. Förutom rådande lagar, normer och arbetsgemenskap arbetar varje socialarbetare med sin personlighet och förverkligar åtgärder utgående från detta. Valet av individuella intervjuer motiveras med forskningsintresse för de enskilda socialarbetarnas subjektiva värderingar av utredningsarbetet och barnet i processen.

Jag har bekantat mig med två barns barnskyddsdocument och intervjuat barnens socialarbetare. Som intervjuspråk användes svenska. Dokumenteringsspråket var svenska och finska. I de fall att det i forskningen använts utdrag från finskspråkiga dokument har dessa översatts till svenska. Avsikten var från början att endast intervjua socialarbetare kring deras tolkningar och berättelser av barnet och familjen i utredningsprocessen vid misstanke av sexuellt utnyttjande. Det visade sig dock nödvändigt att bekanta sig också med barnens dokument för att få en helhetsbild över barnet i denna process. Avsikten är att genom fallen beskriva, tolka och förstå socialarbetarnas tolkningar om arbetet med barnet och familjen i utredningsprocessen, till den del det berör barnskyddets roll som ställningstagare till barnets behov av skydd. Ursprungligen skulle jag ha haft tillgång till fyra fall på tre olika socialbyråer, men efter att ha bekantat mig med två barns dokument och gjort intervjuerna kände jag mig tvungen att avstå från de två övriga för att kunna gå på djupet med de valda fallen, vilket avsikten med en fallstudie är (jmf Laine, Bamberg & Jokinen 2007, 12). I annat fall skulle jag ha blivit tvungen att ändra på forskningsinriktningen, vilket jag inte var beredd att göra, eftersom jag var intresserad av att helhetsmässigt bekanta mig med socialarbetarnas syn på barnet i processen.

Jag hade möjlighet att bekanta mig med kopior av barnens dokument hemma. Kopiorna har returnerats respektive socialbyrå efter att materialet analyserats. Barnens barnskyddsdocument utgjorde sammanlagt 154 sidor och fördelades relativt jämt mellan de två fallen. Dokumenten bestod av barnskyddets dokumentationer,

patientanteckningar från hälsovårdscentraler, patientanteckningar från offentliga sektorns sjukhus, patientanteckningar från specialsjukhus, barnatillsyningsmannens anteckningar, anteckningar över övervakade träffbyten, polisens avhandlingar samt e-post med de involverade. Intervjuerna har gjorts på den av socialarbetarna valda plats och tidpunkt. Båda socialarbetarna önskade att intervjuerna görs på deras arbetsplats. Jag har bandat intervjuerna, vilket socialarbetarna gett sitt samtycke till. De bandade intervjuerna har jag transkriberat ord för ord. Socialarbetarna gavs möjlighet att ta del av den transkriberade intervjun, vilket de inte ansåg sig behöva. De transkriberade intervjuerna utgjorde sammanlagt 42 sidor utskrivet på A4 papper med 12 font och med 1,5 radavstånd. Materialinsamlingen har skett under tiden 25.1.2008 - 12.2.2008. Materialinsamlingen har skett så att jag först grundligt gått igenom Isabellas dokument varefter jag följande vecka intervjuat hennes huvudansvariga socialarbetare. Härefter har jag gjort på samma sätt med Disas dokument och intervju.

7.6 Analysprocessen

På basen av dokumenten och intervjuerna sammanställer jag till en början en sammanhängande berättelse i kronologisk ordning över forskningens två fall skiljt för sig, för att få en bild av barnens utredningsprocesser vid osäker information och oklara bevis som utgångspunkt för socialarbetarnas arbete. Uppbyggandet av barnens berättelser fungerar som en början till analysen av forskningsmaterialet för att kunna besvara frågan över hur barnens utredningsprocesser ser ut. Enligt Heikkinen (2007, 148) är syftet vid analys av narrativa berättelser (=socialarbetarnas intervjuer och dokument) att konfigurera på basen av materialet en ny berättelse som strävar till att frambringa för forskningen viktiga teman. Således uppbygger forskaren på basen av de egna antaganden och förförståelsen en berättelse, som i sin tur kan tolkas och läsas annorlunda av följande person. Laitinen (2004) har i de berättelser hon uppbyggt fäst uppmärksamhet vid den makt forskaren har i förhållande till människornas berättelser och hur hon skulle lyckas framföra dem

utan att försköna eller dramatisera händelserna. Hon har också upplevt uppbyggandet av berättelserna som etiskt ifrågasättande. (Laitinen 2004, 87-88.)

Frågan över om det är etiskt rätt att återge barnens berättelser har jag delvis behandlat i kapitlet över etiska aspekter. Där har jag diskuterat saken utgående från om de berörda inte är medvetna över att dokumenten ingår i forskningen. Även om jag där konstaterat att detta kan anses som etiskt godtagbart i denna forskning, eftersom det är fråga om att återge berättelserna så socialarbetarna skildrat händelserna, kan jag väl förstå det dilemma Laitinen (2004) avser. Jag har också själv funderat en hel del på om jag har rätt att återge dessa berättelser och vad jag skulle nå med det. Jag insåg att känslan av tveksamhet var starkt förknippad med det faktum att som socialarbetare vara förbunden av tystnadsplikten. Jag kom dock till den slutsatsen att genom att återge berättelserna på ett sådant sätt att de inte kunde igenkännas av utomstående kunde de valda fallen ge forskningen och det fenomen som forskas en mer preciserad bild över det dilemma socialarbetarna tas med då osäker information och oklara bevis utgör utgångspunkten för barnskyddsutredningen.

Jag påbörjade analysen genom att uppbygga en sammanhängande berättelse över barnens utredningsprocesser. Jag spjälkte upp forskningsmaterialet i dåtid, nutid och framtid på basen av dokumenten och kompletterade berättelsen med faktorer från intervjuerna. I dåtiden behandlar jag tiden innan den anmälan som ledde till att socialarbetarnas utredning inkom, i nutiden den aktuella utredningssituationen och i framtiden socialarbetarnas ställningstagande, som baserat sig på historia och nutid (jämför Oranen 2006; Olsson & Sörensen 2007). Då jag inledde bearbetandet av forskningsmaterialet och barnens berättelser har jag gjort detta med hjälp av tidsaxel (figur 3) samt med hjälp av utrednings- och beslutsmodellen (figur 2). Figur 1 fungerade i detta skede av analysen snarare som stöd för att se på socialarbetarnas samarbete med andra myndigheter. Tidsaxeln använde jag för att kunna skapa en kronologisk bild av viktiga händelser i barnens historia och socialarbetarnas eventuella kontakt med andra myndigheter innan den egentliga utredningen hos

barnskyddet påbörjades. Jag hade en tidsaxel på papper där jag skrev in viktiga kritiska händelser från barnens liv på den övre sidan av tidsaxeln, barnens ålder vid respektive händelse på mitten av tidsaxeln och myndigheters ingrepp på den nedre delen av tidsaxeln an efter jag läste materialet och viktiga händelser framkom. Jag sammanställde en berättelse på basen av detta över barnets historia.

För att se på barnens utredningsprocesser ur socialarbetarens synvinkel i nutiden använde jag parallellt tidsaxel samt figur 2. Socialarbetarnas roll i förhållande till andra aktörer granskade jag utgående från figur 1. I praktiken gick det till så att jag hade Sundells och Egelunds (2002) modell på papper och skrev in i de olika händelserna i modellens respektive skeden varifrån härleddes en tidsaxel. Genom modellen i figur 2 skapades en kronologisk ordning för vilka insatser och beslut som socialarbetarna gjort under utredningen, vilket underlättade uppbyggandet av berättelserna för nutidens del. Jag läste flere gånger igenom Isabellas och Disas dokument och de med socialarbetarna gjorda intervjuerna för att skapa en helhetsbild av respektive fall och för att kunna få ut för forskningen relevant information. Risken med fallstudien är att om man inte har klart formulerade frågor att allt i materialet verkar intressant. Genom att använda tidsaxel (figur 3), barnskyddets utrednings- och beslutsmodell (figur 2) samt genom att fokusera på forskningsfrågorna minimerades denna risk. I berättelserna ligger tyngdpunkten på utredningsarbetet i barnens nutid.

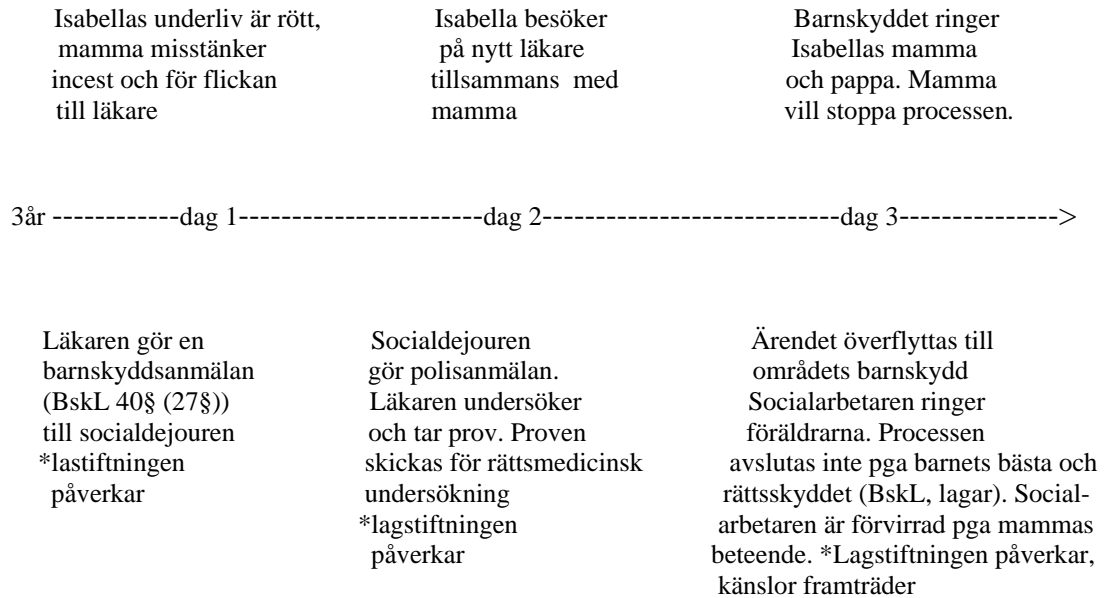
Efter uppbyggandet av fallbeskrivningarna fokuserade jag mig på nytt på dokumenten och intervjumaterialet för att med hjälp av innehållsanalysen söka uppgifter över hur socialarbetarna bemött barnet och arbetat med familjen utgående från de oklara bevisen och vad den osäkra informationen haft för betydelse för socialarbetarnas arbete. Jag understreckade viktiga händelser från intervjuerna med tanke på forskningsfrågorna och antecknade samtidigt bredvid de understreckade utdragen egna reflektioner utgående från forskningsfrågorna. Efter att jag gått igenom materialet på detta sätt kunde jag till exempel finna olika faktorer som påverkade socialarbetarnas arbete, samt olika händelser och olika aktörer som

inverkade på det utrymme barnet gavs. Genom innehållsanalysen hade jag relativt lätt att hitta svar på den tredje forskningsfrågan om de tolkningsramar som socialarbetarna framförde om barnet.

Då jag skulle fokusera på den andra forskningsfrågan över hur socialarbetarna upplevde utredningsarbetet i oklara fall och beskrev de faktorer som påverkar utredningen blev jag låst med materialet och kom inte vidare. Jag hade särskilt ångest över Disas fall och förstod att ångesten var främst förknippad med den osäkra informationen och osäkra bevisen som socialarbetarna fick tas med, men trots detta skulle socialarbetaren klara av att fokusera på vad som var barnets bästa i den unika situationen. Efter det att jag om och om igen läst forskningsmaterialet insåg jag efter en tid att jag hela tiden försökt fokusera mig på barnet och hur socialarbetarens agerande inverkar på barnets liv och hur det kändes för barnet – det vill säga det som min grunduppgift som barnskyddssocialarbetare är. Jag började fylla i den tidsaxel jag skapat för att svara på den första forskningsfrågan och ifyllde vid varje händelse på tidsaxeln faktorer som påverkat socialarbetarens ingripande samt socialarbetarnas upplevelser vid respektive händelse. Då jag istället började fokusera på hur det var att vara socialarbetare i processen med de arbetsuppgifter som tillskrivits socialarbetarna med utgångspunkten i lagarna och rekommendationerna, samt vad som var lätt respektive svårt i arbetsuppgiften öppnade sig materialet bättre för mig.

Härefter kunde jag med hjälp av innehållsanalysen plockade ut mindre kategorier, som jag sammanställde under större helheter som jag kallade för teman. Om och om igen läste jag igenom hela det empiriska materialet och forskningens teoridel för att få en helhetsbild och kunna urskilja för frågeställningarna viktiga teman, men samtidigt också vara öppen för avvikelser. Genom att se på utredningsmodellen i figur 2, kunde jag lättare orientera mig och kunde till slut särskilja fyra teman som jag underordnat enligt följande rubriker. Dessa är socialarbetarnas upplevelser av oklara och motstridiga uppgifter i utredningsprocessen, stödets och samarbetets

betydelse samt rättsskydd och känslor. Nedan följer ett utdrag från Isabellas tidsaxelsanalys då flickans utredning påbörjades.

Figur 4. Utdrag från Isabellas tidsaxelsanalys.

8 Analys av barnskyddets tolkningar

Fallstudien rör sig från det enskilda till det mer allmänna (Laine, Bamberg & Jokinen 2007), vilket också är ett faktum i denna forskning. I detta skede av forskningen är syftet att analysera forskningsmaterialet utgående från forskningsfrågorna. Analysen inleds genom att jag på basen av dokumenten och intervjuerna sammanställer en sammanhängande berättelse över forskningens två fall skiljt för sig, för att få en bild av barnens utredningsprocesser vid osäker information och oklara bevis som utgångspunkt för socialarbetarnas arbete. Avsikten är inte att ta ställning till om det sexuella utnyttjandet skett eller inte. Efter uppbyggandet av de två berättelserna och analysen av strukturen i barnens utredningsprocesser, sker analysen utgående från de teman jag med tanke på

forskningsfrågorna lyft fram från forskningsmaterialet genom tidsaxels- och innehållsanalys. Med hjälp av tidsaxel och innehållsanalys söker jag svar till socialarbetarnas upplevelser om utredningsarbetet och beskrivningar om vilka faktorer som påverkat socialarbetarnas arbete vid utredningen. Med hjälp av innehållsanalysen söker jag också svar till de tolkningsramar som socialarbetarna framför om barnet.

8.1 Två fall

De två fall som socialarbetarna valt på basen av de givna kriterierna var till sin karaktär olika. Det första fallet gällde misstanke över incest efter skilsmässa i ett förhållande mellan far och dotter och det andra fallet gällde misstanke över sexuellt utnyttjande i nyfamilj i ett närförhållande mellan styvfar och styvdotter. Disa bodde med den misstänkta förövaren, medan Isabella inte gjorde det. I Isabellas fall framfördes misstanken av hennes biologiska mamma. I Disas fall har flickan själv framfört att hon blivit sexuellt utnyttjad. Gemensamt för fallen var att den misstänkta förövaren var en man och det misstänkta offret var en flicka, samt att barnen inte bodde med sina båda biologiska föräldrar. Dessa faktorer understöder också Sariolas (1990; 1985) samt Kauppinens, Sariolas och Taskinens (2000) forskningsresultat beträffande allmänheten av offrets och förövarens kön samt boendeform.

De båda fallen har utretts efter att Stakes 2003 utgivit den reviderade rekommendationen för utredande av sexuellt utnyttjande av barn (Taskinen 2003) och barnskyddets tillämpning av rekommendationerna syns även i det praktiska arbetet. Graden för det misstänkta sexuella utnyttjandet uppfyller enligt Stakes rekommendation 2003 för barnens del punkterna tre och fyra där den misstänkta gärningen gällt handling i form av förövarens berörande av och inträngande i barnens könsorgan eller att locka barnet att beröra förövarens könsorgan (Taskinen 2003). Samtidigt utgör också handling i form av den misstänkta förövarens smekning och berörande av offrets könsorgan enligt Kauppinens, Sariolas och

Taskinens (2000, 27; 39) forskning den mest allmännaste formen av misstänkt brott. Forskningens barn som misstänks ha blivit utnyttjade reagerade också i likhet med offren i Kauppinens, Sariolas och Taskinens (2000) forskning. Isabella hade fysiska symptom där de psykiska uteblev och Disa hade olika psykiska och fysiska symptom (t.ex. Mitnick 1985, 124). Inget av forskningens barn hade ett tidigare klientskap inom barnskyddet, utan förutsättningen för klientskapet tillkom i och med den aktuella barnskyddsanmälningen över misstanke av sexuellt utnyttjande. Sålunda understöder utgångspunkten för klientskapet inte Giddens (1994, 318) och Rodgers (1996) påståenden över barnets tidigare klientskap inom barnskyddet, men nog Sariolas (1985, 48) och Dahlström-Lannes (1994, 67) påstående. På basen av familjebakgrunden i de fall som ingår i studien går det inte att urskilja särskilda orsaker på varför sexuellt utnyttjande i de specifika familjerna eventuellt skulle ha förekommit.

8.1.1 Isabellas utredningsprocess

Isabellas utredningsbehov tillkommer boningsortens barnskyddsdejour i form av en barnskyddsanmälan. Barnskyddsanmälningen görs per telefon av en barnläkare från annan ort och i anmälningen framförs misstanke över att Isabella blivit utsatt för incest. Den misstänkta förövaren framförs vara Isabellas biologiska pappa. Den förhandsinformation som barnskyddsdejouren får är att Isabella är en treårig flicka vars föräldrar skilt sig i stridiga omständigheter då flickan var ett år gammal. Isabella bor tillsammans med sin biologiska mamma och träffar sin biologiska pappa varje veckan. Träffbytena har på barnatillsyningsmannens förslag skett övervakade sedan ett år tillbaka. Nu har Isabella tillsammans med mamma besökt barnläkaren på grund av Isabellas röda och irriterade underliv efter ett besök hos sin biologiska pappa. Mamman framför läkaren att hon inte misstänker samlag, men annan form av sexuellt utnyttjande. Till barnläkarens mottagning på specialistsjukhuset har Isabella och mamma kommit med remiss från en allmänläkare på en tredje ort.

Vid besöken hos allmänläkaren och barnläkaren har mamman berättat att Isabella ett år tidigare talat om sina könsorgan med ett icke-åldersenligt ord och framfört att pappan lärt detta. Mamma har då talat med träffövervakaren och barnatillsyningsmannen om sina misstankar, som rått att följa med situationen utan att berätta pappan om misstankarna. Mamman berättar också att hon ett halvt år tidigare har fört Isabella till boningsortens allmänläkare på grund av flickans röda och irriterade underliv, samt flickans tal om och berörande av sin slida. Mamman har även där framfört sina misstankar om incest. Isabella hade då ordinerats salva och mamma blivit ombedd att följa med situationen. Barnläkaren undersöker inte nu Isabella samma dag, utan väntar på att polisen begär läkaren om tjänstehandräckning. På basen av barnskyddsanmälningen gör den dejourerande socialarbetaren begäran om förundersökning till polisen och Isabella och mamma besöker barnläkaren på nytt följande dag på polisens begäran. Vid detta läkarbesök undersöks Isabella, provtagning sker och uppgifter skickas vidare för rättsmedicinsk undersökning. Isabella ges en ny läkartid för gynekologisk undersökning för att kunna undersöka om samlag skett.

Då barnskyddsdejouren efter veckoslutet överflyttar utredningen av ärendet till områdets barnskydd har närmare tio olika myndigheter varit involverade antingen genom att de träffat Isabella eller blivit konsulterade i ärendet. Den huvudansvariga socialarbetaren diskuterar ärendet i sitt arbetsteam utgående från förhandsuppgifterna och arbetspar tillses. För att få noggrannare uppgifter om Isabellas situation kontaktar socialarbetaren per telefon sjukhusets barnläkare och socialarbetare. Socialarbetaren begär att få barnskyddsanmälningen skriftligen och skriftliga akter från det allmänna sjukhuset och specialistsjukhuset som Isabella besökt. Härtill begär socialarbetaren att få de skriftliga akterna från boningsortens sjukvård, barnatillsyningsmannen samt akterna över de övervakade träffbytena. Från dokumenteringen av den allmänläkare och barnläkare som Isabella besökt framkommer motstridigheter. Då allmänläkaren dokumenterat att mamman framfört att Isabellas underliv varit *ömt* och hon inte låtit någon röra henne där har barnläkaren dokumenterat att mamma berättat att Isabella *inte* klagat över smärtor i

underlivet eller annanstans och mamman har *inte* märkt något speciellt i Isabellas beteende.

Socialarbetaren ringer föräldrarna samma dag och träffar dem samma vecka med sin förman och sitt arbetspar. Föräldrarna träffas vid separata tidpunkter för att diskutera med dem den inkomna anmälningen, utreda Isabellas skyddsbehov samt hur träffarna med pappa kan ske under utredningen. Mamman önskar dagen efter Isabellas läkarundersökning dra ärendet tillbaka, eftersom läkaren inte kunnat konstatera skador på flickan och sagt att det kan vara fråga om en allergisk reaktion. Mamman upplever att läkaren styrt hennes tankar om att det kunde vara fråga om incest. Socialarbetaren och mamman är vid separata tidpunkter i telefonkontakt med polisen. Polisen går inte med på att stanna förundersökningen beträffande misstänkt incest med tanke på flickans och pappans rättsskydd, samt med tanke på att resultaten från den rättsmedicinska undersökningen inte ännu blivit klara. Mamman anser det vara onödigt att flickan genomgår en gynekologisk undersökning, medan pappan vill att den genomförs med tanke på hans rättsskydd. Socialarbetarna rekommenderar att mamma beställer Isabella en tid till barnpsykiatriska polikliniken på grund av händelserna. Däremot begär polisen inte om en psykologisk undersökning. Mamman anser inte Isabella vara i behov av detta.

Pappan framför önskan över att Isabella omhändertas och placeras för den tid som utredningen pågår för att ingendera av föräldrarna skall kunna påverka Isabella. Omhändertagningen genomförs inte eftersom barnskyddet uppskattar att kriterierna inte uppfylls. Isabellas träffar med pappa fortsätter som förut och det blir inga avbrott i dem. Detta uppfattas också som mammans önskan. Pappan ordnar dock så att en annan vuxen är närvarande under Isabellas vistelse hos honom. Träffen blir ett dygn kortare än planerat, vilket mamman inte gillar. Då socialarbetaren kontaktar läkaren för att kolla när Isabellas gynekologiska undersökning genomförs framför läkaren att processen med barnskyddet och polisen inte skulle ha påbörjats om inte mamman själv skulle ha framfört incestmisstanken. Mamman låter bli att föra Isabella på två läkartider. På grund av detta åker socialarbetarna med på den tredje

tiden för att försäkra sig om att undersökningen genomförs. Barnskyddet och barnatillsyningsmannen har under processens gång samarbetat aktivt med föräldrarna genom att erbjuda stödsamtal och varit i telefonkontakt med dem. Kontakten har skett både på föräldrarnas och socialarbetarnas initiativ. Socialarbetarna har också under processens gång ringt Isabellas daghem för att få personalens synpunkt på Isabellas mående. Även telefonkontakt med polisen och åklagaren har skett.

Hela utredningsprocessen framskrider relativt snabbt under några månader. Åklagaren gör beslut över att en förundersökning inte inleds på grund av att det inte enligt läkarutlåtandet skett samlag, samt det inte från den rättsmedicinska undersökningen framkommit något oroväckande. Barnskyddet träffar föräldrarna en tid efter avslutad polisutredning och klientskapet fortsätter hos barnatillsyningsmannen. Vid det sista mötet med barnskyddet håller mamman fast vid att Isabella sagt att pappa visat flickan vad slida är och visat hur man berör den. Detta slag av misstänkt sexuellt utnyttjande kunde inte uteslutas eller bekräftas på basen av läkarundersökningen. Oro över mammans orkande på grund av hennes nätverk förblir, men genom regelbundna besök hos barnatillsyningsmannen och flickans vård på daghem räknar barnskyddet med att få information om oro över flickan i framtiden skulle framträda. Då barnskyddets utredning slutförts är det ännu oklart om pappan kommer att lyfta åtal mot mamman för ärekränkning, samt påbörja en vårdnadstvist för att Isabella i fortsättningen skulle bo hos honom.

8.1.2 Disas utredningsprocess

Disas utredningsbehov tillkommer barnskyddet i form av en barnskyddsanmälning, som görs per telefon till boningsortens barnskyddsdejour. Barnskyddsanmälningen görs muntligen av psykiatriska sjukhusets läkare på annan ort på grund av att Disa misstänks ha blivit sexuellt utnyttjad av sin styvfar. Anmälaren framför vid telefonkontakten med barnskyddsdejouren att Disa är en tolvårig flicka som bor tillsammans med sin biologiska mamma, styvfar och två småsyster. Disas systrar är

några år yngre. Hennes biologiska pappa bor långt borta på annan ort och Disa träffar honom främst under skolornas lov eller då pappa besöker Disas hemort. Disa har regelbunden kontakt till barnpsykiatriska öppenvården sedan några år tillbaka. Disas symptom framträder i form av ångest, rädsla, syn- och hörselhallucinationer, sömnsvårigheter, självmordstankar, mardrömmar, raseriutbrott samt olika somatiska besvär. Härtill är Disa mycket fäst vid sin mamma och har framfört att hon inte gillar män. Den biologiska pappan upplever Disa ha ett nära förhållande till trots att de träffas sällan. Disa har flere gånger besökt psykiatrisk akutvård på grund av psykosliknande beteende. På akutmottagningen har Disa ordinerats psykofarmaka för sina symptom och vid uppföljande besök har doseringen ökats. Disa är trött på sina symptom och mardrömmarna har fortsatt i flere års tid. Disa gillar inte när styvfadern blir arg på henne, eftersom han då kan vara hårdhänt. Disas symptom har ökat inom kort tid och hon har därför blivit intagen för psykiatrisk sjukhusvård på grund av psykos.

Vidare framför anmälaren att Disas biologiska pappa efter ett besök på sjukhuset berättat för avdelningssköterna att Disa framfört att hon blivit sexuellt utnyttjad av sin styvfar. Styvfadern misstänks ha trängt sina fingrar i Disas slida. Disa hade berättat för pappan att hon sovitt och vaknat till det sexuella utnyttjandet och bett styvfadern att sluta. Biologiska pappan hade också berättat att Disa och lillasystern vid föregående besök hos honom hade bett att få komma samtidigt med pappan i duschen, beröra hans könsorgan och se hur han får erektion i likhet med styvfadern. Pappan hade förnekat döttrarna att komma med i duschen. I sjukhusets barnskyddsanmälning framförs för den senare nämnda händelsens del även oro över mellersta dottern. För att sjukvårdspersonalen eller mamman och styvfadern inte skall kunna påverka Disas berättelse har personalen inte diskuterat med Disa det som den biologiska fadern framfört. Disas och de anhörigas träffar och telefonsamtal har skett och sker under fortsatt sjukhusvistelse övervakade. Då läkaren berättat Disa att en barnskyddsanmälan bör göras på grund av oro över att hon berättat biologiska pappan något bekräftar Disa de tidigare framförda

händelserna. Läkaren uppskattar Disas berättelse vara trovärdig i förhållande till hennes psykiska tillstånd.

Barnskyddsdejouren gör beslut över att ärendet leder till utredning och överför utredningsansvaret och förhandsinformationen följande vardag till socialbyråns chef. Chefen diskuterar den nyinkomna anmälningen med två socialarbetare, som utses som utredare. Ärendet diskuteras inte i arbetsteamet. Socialarbetaren kontaktar läkaren och socialarbetaren på det psykiatriska sjukhuset för att få tilläggsinformation om Disa. Socialarbetaren begär sjukhuset att göra barnskyddsanmälningen skriftligen och begär att få kopior på patientanteckningarna för att få tilläggsinformation om Disa. Socialarbetaren kontaktar mamman och begär henne tillsammans med styvfadern inom några dagar till socialbyrån för att diskutera anmälningen. Chefen håller främst telefonkontakt med pappan, pappan har inte möjlighet att komma till socialbyrån på möte. Både mamman och styvfadern förnekar att sexuellt utnyttjande skulle ha skett och ser detta som den biologiska faderns hämnd.

Efter kontakt med de vuxna och insamlande av information beträffande Disas situation ringer socialarbetaren polisen för att få konsultering. Socialarbetaren håller tillsammans med sin chef och arbetspar möte med socialbyråns jurist. Juristen gör beslut över att ärendet för Disas del förs till polisens förundersökning. För systemens del anhålls inte om förundersökning eller utreds behovet till barnskydd. Barnskyddet meddelar sjukhuset att mamman frivilligt gått med på att Disa tillsvidare stannar längre på sjukhuset än planerat. Barnskyddet blir inkallad till sjukhuset för nätverksmöte följande dag. På grund av att möteskallelsen sker med så kort varsel har barnskyddet inte möjlighet att delta utan kontakten sker per telefon. Under Disas förlängda sjukhusvistelse är avsikten att barnskyddet utreder att hemförhållandena är tillräckligt trygga för Disa att återvända eller att barnskyddet söker Disa ett placeringsställe för den tid polisutredningen tar. Hur länge Disas sjukhusvistelse förlängs är inte överenskommet och barnskyddet meddelas plötsligt en dag i förväg att utskrivningen sker därpå följande dag.

Disa flyttar hem från sjukhuset och barnskyddet har kommit överens med familjen att styvfadern flyttar bort från hemmet för några veckor. Detta sker till påföljd av styvfaderns förslag. Polisutredningen och barnskyddets utredning över hemförhållandena är inte ännu gjord. Sjukhuset förutsätter att Disa inte träffar styvfadern ensam innan utredningen är genomförd för att han inte skall kunna påverka Disa. Under denna tid är det meningen att polis- och läkarutredningen blir gjord. Hur styvfadern håller sig borta från hemmet kan barnskyddet inte i praktiken övervaka och socialarbetarna får efteråt höra att styvfadern haft kontakt med familjemedlemmarna. Som avslutning på sjukhusperioden rekommenderas Disa intensiv terapi flere dagar i veckan som dock inte kan inledas innan utredningen om det misstänkta sexuella utnyttjandet genomförts, socialarbetarna försäkrat sig om att Disa inte blir tvungen att leva under rädsla för att bli utnyttjad och hemförhållandet är stabilt.

Barnskyddet gör ett hembesök till familjen då styvfadern flyttat hem, träffar alla familjemedlemmar samtidigt och uppskattar på basen av hembesöket att flickan har det tillräckligt tryggt hemma. Barnskyddets utredning av Disas behov av barnskydd avslutas. Polisen ber barnskyddet med på Disas polisförhör, men med så kort varsel att de inte har möjlighet att delta. Barnskyddet förväntar sig att få information från Disas skola eller psykiatriska poliklinik om oro över flickan förekommer och väntar på att polisens förundersökning avslutas. Socialarbetaren har med jämna mellanrum varit i kontakt med polisen och ett år efter att barnskyddsanmälningen inkommit socialbyrån har polisutredningen inte slutförts.

8.1.3 Likheter och olikheter i utredningsprocesserna

Utredningarna av Isabellas och Disas fall påvisar flere på varandra gående utredningsprocesser varav barnskyddets utredning över barnets skyddsbehov utgör en egen delutredning (Taskinen 2003 31-33; Tulensalo & Muukkonen 2005, 315-316). Således kan processen för utredning av misstänkt sexuellt utnyttjande (figur 1)

betraktas som en större helhet i vilken varje myndighet har sin egen roll och tillför sina egna för utredningen väsentliga uppgifter t.ex. läkarundersökning, polisutredning, psykologutredning (Taskinen 2003, 31-33; Sundholm 1989, 81). Genom att betrakta strukturen i Isabellas och Disas utredningar utgående från figur 1 kan det konstateras att båda utredningarna påbörjats efter att en barnskyddsanmälning gjorts. Då socialarbetaren i Isabellas fall diskuterat ärendet i arbetsteamet har Disas socialarbetare diskuterat det med arbetsparen. Vid ingetdera fall fanns det vid utredningen tillgång till en multiprofessionell arbetsgrupp eller familjerådgivning. Utgående från fallen ser huvudansvaret för barnets skyddsbehov att falla på socialarbetaren (Halenius & Kannala 2004) och uppgiften som koordinerare och ställningstagare till barnets bästa tillkommer även barnskyddet.

Formulerande av frågeställningar, insamlande av information, värdering och analys av den insamlade informationen tjänade som underlag för socialarbetarnas utredningar (Sundell & Egelund 2002, 29) i både Isabellas och Disas fall. Socialarbetarna har för processen insamlat information från de berörda samt från olika myndigheter per telefon och genom att begära skriftliga akter. Socialarbetarna har utgått i sitt arbete från rådande lagarna och Stakes rekommendation 2003, vilket förstärker Taskinens (2003) och Hirveläs (2007, 47) påståenden över att rekommendationerna tillägnats i det praktiska arbetet. Utredningarna ser även ut att ha tillskridit relativt lika vid betraktande av de av socialarbetarna gjorda interventionerna, vilket även tidigare forskning påvisat (Sundell & Egelund 2002, 51; Pösö 1995, 43, 47). På basen av de inkomna anmälningarna har socialarbetarna gjort en förhandsbedömning över att barnskyddsanmälningarna utreds och att en anhållan om förundersökning till polisen görs. Samtidigt kan Hirveläs (2007, 43-44) oro över att anhållan om förundersökning inte skulle göras vid lindrigare misstankar av sexuellt utnyttjande slopas. Således kan utredningen av sexuellt utnyttjande betraktas vara starkt juridiskt förknippad där avsikten är att bekräfta eller utesluta den skyldiga.

Enligt Sundells och Egelunds (2002) modell i figur 2 har utredningarna i de två fallen framskridit till punkt fyra. Inget av barnen har placerats utom hemmet för utredningstiden på grund av att kriterierna inte ansågs uppfyllas. I Isabellas fall har placering diskuterats i och med att pappan framfört detta och i Disas fall har placering diskuterats på socialarbetarens initiativ. Isabellas pappa har ordnat att en annan vuxen varit närvarande vid träffarna med dottern och Disas styvfar har flyttat bort från det gemensamma hemmet för en tid. De av socialarbetarna gjorda interventionerna med utgångspunkten i de oklara och motstridiga uppgifterna har varit möjligast små (Sirén 1992, 99, 82) och en familjecentrerad syn kan ses. Socialarbetarna har viljat undvika förhastade beslut och felbedömning genom överreagerande (Howitt 1992). Utredningsprocesserna har framskridit olika beträffande polisutredningarna. Då Stakes uppskattat att polisutredningen i helhet tar 2-3 månader (Taskinen 2003, 31- 33) har detta förverkligats för Isabellas del, men däremot har Disas utredning inte ännu slutförts. Det framkommer som om barnskyddets roll vid utredningen av fall där bevis uppskattas vara oklara blir efter anhållan om polisens förundersökning att vänta på att de andra myndighetsprocesserna blir klara. Under utredningens gång har socialarbetarna träffat föräldrarna för stöd- och utredningssamtal. I Disas fall har den vårdande diskursen även varit närvarande då flickan fått terapi.

8.2 Praktiska erfarenheter och påverkande faktorer

Följande steg i analysen blev att fokusera på socialarbetarnas upplevelser av utredningsarbetet vid oklara fall och beskrivningar över vilka faktorer som påverkade arbetet under utredningsprocessen. Efter att jag uppbyggt barnens berättelser med hjälp av tidsaxel samt figur 1 och figur 2 plockade jag in i tidsaxeln olika faktorer som socialarbetarna fäste uppmärksamhet vid i utredningsprocessen och vad som påverkade agerandet. På detta sätt kunde jag urskilja den oklara och motstridiga informationens betydelse, faktorer som förknippades med känslor och rättsskydd samt faktorer som förknippades med stödet inom det egna arbetsteamet och samarbetet med andra myndigheter.

8.2.1 Oklar och motstridig information

Utredningen av misstänkt sexuellt utnyttjande förenar flere yrkesgrupper där barnskyddets roll är att värdera barnets bästa och barnets behov till skyddsåtgärder. Utredningen sker utgående från de rådande lagarna och rekommendationerna på basen av den tillgängliga informationen, vilket också framkommer från Isabellas och Disas fallbeskrivningar i förgående delkapitel. Misstänkt sexuellt utnyttjande uppfattades av socialarbetarna som ingick i studien, som ett problem som krävde multiprofessionellt samarbete och berörde hela familjen, även de föräldrar som inte levde i familjens vardag. Osäkerhetsmoment som förknippades med utredningsprocessen framkom i det praktiska arbetet i den direkta kontakten med familjemedlemmarna och i samarbetet med övriga parter. Dessa uttryckte sig genom föräldrarnas eller barnets beteende eller framförande av uppgifter. (jmf Hurtig 2003, 13-14.) Att utgångspunkter utgjordes av motstridig och osäker information ansågs försvåra arbetet och fick socialarbetaren att på en teoretisk nivå att jämföra detta med ännu grovare brott.

(S2):” Det är hemskt. Det skulle vara så mycket enklare att fast hur än det låter att nån sku liksom ha våldtagit. Du det där sku ha bevis du sku genomgå en sån där gynekologisk undersökning då sku du ju se. För nu är det här ju lite så där flummigt (...) Det är ju lite så här ord mot ord”

Då socialarbetarna skulle ta ställning till barnets bästa och barnets skyddsbehov fick de från många håll oklara och motstridiga uppgifter. Information framfördes av andra myndigheter, vid kontakten med familjemedlemmarna eller via deras agerande (Rantalaiho 1993, 104). Som hjälp vid arbetet fungerade Stakes rekommendation 2003 (Taskinen 2003) samt lagstiftningen varav främst barnskyddslagen (683/1983). Ett värderande av barnets bästa och de olika familjemedlemmarnas rättsskydd skedde fortgående. Insamlandet av information från andra myndigheter var betydelsefullt för fortsatt handlande och beslutstagande.

(S1) ”Och det som vi såklart följde för barnskyddet var först och främst att tänka på den här flickan (...) och kolla att Stakes direktiven (...). Att nu har vi då poliserna som håller på med sin utredning och den går sin bana, och sen så det här funderade vi då genast såklart på träffarna att hur kan pappa får pappa träffa sin flicka eller inte. (...) Sen igen fick man information från dagis för flickan var på dagis där hade dom inte haft någon oro (...) att det skulle vara fråga om sexuellt utnyttjande, eller att hon då sku ha reagerat utan hon var en helt vanlig flicka tre årig flicka där på dagis”

Framförandet av misstanke på sexuellt utnyttjande togs av socialarbetarna på allvar trots osäkra bevis eller motstridig information. Sexuellt utnyttjande sågs som ett problem, som måste utredas och processen slutföras. (Jokinen, Juhila & Pösö 1995, 13.) I Isabellas fall växlade den osäkra informationen mellan mammans berättelse över vad pappan skulle ha lärt och gjort flickan, samt vare sig Isabella skulle ha använt ett icke-åldersenligt ord eller inte.

(S1) ”(...) när det är så här allvarliga saker så måste man verkligen fundera att på nytt och på nytt sitter du med Stakes och lagen och funderar att i vilken ordning skall du göra och vart måste jag i den här situationen ta ställning till. Vad hör till barnskyddet och vad hör till någon annan. Och liksom hålla sig inom den rollen och göra det. Så det gör ju det lättare (...).”

(S1) ”Men ändå var hon en sådan där liksom att hon var inte (...) man sku ha kunnat heller ha nonchalera allt som hon skulle ha sagt. Det vet man ju o att läkarna också sen när de har sett henne från första början så har dom också tagit det på allvar (...) att inte liksom ha tänkt att det är någon som, som själv skulle vara så ostabil att man inte ens därför kan ta på allvar”

Isabellas mamma framförde önskan över att utredningsprocessen avslutas. Socialarbetarna såg som sin uppgift att utreda barnets bästa trots föräldrarnas önskan. Den av Laiho (2007, 144-145) beskrivna dubbelrollen om kontrollerande och stödande verkan framträdde i arbetet.

(S1) ”mamman tyckt att hon vill att allt ska stoppas att ingen fortsatt polisutredning och ingenting från barnskyddet heller skall fortsätta utan att allt ska slutas och det förklara vi ju att de inte möjligt att när de ha liksom gått så här långt så de här så kan inte vi stoppa de här. Hon kontaktade själv polisen också o dom som utredde där o dom sa att de inte möjligt utan de fortsätter nog ännu den här utredningen”

Däremot kan den som är misstänkt själv kräva att träffar med barnet inte sker oövervakade för att inte ytterligare beskyllningar skall riktas mot honom.

(S1) ”Pappa själv var ju i början hade helt den stilen att där skall vara en annan vuxen närvarande när flickan är hos honom (...) att han inte är på tumanhand med flickan så att ingen kan beskylla honom för någonting.”

Att den som framfört incestmisstanken drar tillbaka sin berättelse kan få socialarbetarna att reflektera kring förhållandet mellan anmälaren och förövaren och om eventuellt förtryck kunde påverka beteendet. Den insamlade informationen fungerade som arbetsredskap vid fortsatta åtgärder (Sundell & Egelund 2002, 29).

(S1) ”Och med den all information som vi fick både från mamman och pappan och för att mamman sen drog tillbaka allt och vi hade ingen bild om det att det skulle vara det att hon skulle bli hotad av pappan eller att hon skulle vara rädd eller något sådant. Utan det var bara det att, att liksom man ju mera information man fick av henne och det som hon gav tänkt man att de här är liksom att hon ha –inte kan man säga direkt att

hon ha hitta på men att överdrivit och sen liksom hade bara ha hon säkert kunna säga det ena och andra och sen ha det bara börjat rulla. Så e de såhär långt och nu kan hon inte stoppa det för när läkarna börja sen såklart när hon hos läkarna prata så här så börja det hela den här processen.”

Reflektioner kring barnets bästa och det misstänkta sexuella utnyttjandets inverkan på barnet och barnets beteende fungerade som informationskälla, men kunde också få socialarbetaren än mer förvirrad. I Disas fall framförde barnet att hon vill att styvfadern bor hemma fastän hon tidigare framfört att hon inte gillar män och det styvfadern gjort henne. Enligt Centerwall (1992, 37–38) kan denna känsla vara förknippad med barnets rädsla att förlora den förälder som utnyttjat henne.

(S2) ”Hon hade liksom väldig ångest över det där att måste hon flytta bort hemifrån att hon har liksom ställt till med det här och det där att hon vill att han ska bo hemma med dom och hon tycker om honom”

Isabella däremot saknade psykiska symptom (Kauppinen, Sariola & Taskinen 2000, 34), vilket skapade förvirring på grund av förhandsinformationen från sjukhuset och mamman.

(S1) ”Men sedan o andra sidan hade man ju oro att hon skulle ju ha kunnat orera av deras galenskaper när hon är med vid träffbyten.”

Till skillnad från det som Suomela (1997, 138-139) och Roos (2006, 185-213) kritiserar socialarbetarna för det vill säga för att överreagera, göra felaktiga och för snabba beslut eller ”omhändertagning för säkerhets skull” går dessa inte att urskiljas från fallen i denna studie i något skede av utredningsprocesserna. Tvånget var dock i Disas fall indirekt närvarande genom att föräldrarna fick välja mellan att flickans sjukhusvistelse förlängs eller en brådskande placering görs. De faromoment Sariola (1998, 6, 9, 63, 68) samt Sundell och Egelund (2002, 29-30) tagit upp i sin forskning

över att socialarbetarna börjar insamla information för att få bekräftelse för sina förhandsantaganden att sexuellt utnyttjande skett kan ej direkt urskiljas från detta forskningsmaterial. Efter att socialarbetarna mottagit barnskyddsanmälningen kunde socialarbetarnas agerande snarare beskrivas som insamlade av information och försiktigt kännande sig fram. Socialarbetarna väntade på att de andra myndighetsprocesserna skulle bli klara för att undvika fel och för att allas rättsskydd skulle förverkligas. Således återfinns i Disas fall likheter från Siréns (1992, 99) forskning i och med att det finns risk för att socialarbetaren allt för länge väntar på starka bevis. Det att barnet bor med den person som inte misstänks för utnyttjandet kan dock inverka på socialarbetarens roll vid utredningen och göra det lättare med tanke på hur barnet skyddas. Socialarbetaren har haft förhandsantaganden, ställt upp hypoteser och insamlat information i enlighet med lagarna. Förhandsantaganden har senare förstärkts då de andra myndighetsprocesserna har klarnat (Sundell & Egelund 2002, 29).

(S1) ”De va de (...) som vi tänkte att hon var inte på riktigt (...) så orolig att de sku ha hänt liksom. Hon ville jävlas med den här mannen och (...) det här var liksom ännu ett sätt (...) att göra det och det, det här alltså om vi ännu tänker på den här processen så när vi var där i de skedet så liksom gjordes den där undersökningen (läkarundersökning) på flickan. De pappren for sen till polisen direkt och vi fick dem också (...) och åklagaren som skulle ta ställning och sen fick helt meddelade att (...) polisutredningen är färdig och det kommer inte att gå vidare att det leder inte till någonting. Och det fick vi sen helt skriftligt också av dem då. Och så här tänkte vi att det kommer att gå”

Den osäkra och oklara informationen kan få socialarbetaren att reflektera över om den person som framfört att sexuellt utnyttjande skett talar sanning eller inte. Orsaken till socialarbetarens reflektioner av detta slag kan ligga i personens tidigare beteende eller tidigare framförande av motstridiga uppgifter. Familjemedlemmarna påverkas olika beroende på i vilken position de står till det skedda och avslöjandet

innebär för alla en omvärdering av hela livssituationen (Centerwall 1992, 28; Sundholm 1989, 42). I fallen i denna studie gör socialarbetaren dessa reflektioner kring Isabellas mamma, Disas pappa och Disa. I Disas fall fanns Disas berättelse gentemot mammans och styvfaderns. Frågan över om Disa kan värdera sitt bästa och hur hennes berättelse värderas av myndigheterna kan ställas (Laitinen 2002, 74).

(S1) "Och mamman var ju helt så här ju också att från första början när vi hade samarbete så för att pappan var sådär förstörd, mamman hon var helt glad och pratsam och skrattade och just att flickan (Isabella) kan fara direkt dit till pappan att det är att det att om man verkligen är orolig så hur skulle man så här snabbt före någon ordentliga utredningar är gjort så det var ingen logik i det här hela."

(S2) "varför reagerade inte han (Disas pappa) starkare, varför har inte han ställt till med en sådan här rättsprocess. Det gäller ju hans egna barn."

(S2) "Hon (Disa) hade liksom väldig ångest över det där att måste hon flytta bort hemifrån att hon har liksom ställt till med det här och det där att hon vill att han (styvfar) ska bo hemma med dom och hon tycker om honom"

Krane (2003, 96–101) har konstaterat i sin forskning att mammorna inte blivit trodda för att de inte varit medvetna om det pågående utnyttjandet i familjen och således blivit utsatta för ytterligare beskyllningar av socialarbetarna. Detta framkommer i detta forskningsmaterial snarare omvänt genom att socialarbetaren i Isabellas fall funderat på mammans beteende och framförande av misstankar och ifrågasatt om dessa stämmer eller om hon hittat på saken. Samtidigt förs också reflektioner över vad detta eventuellt haft för konsekvenser för barnet och den misstänkta.

(S1) ”på riktigt att om en mamma gör såhär att man sätter igång den här processen och sen liksom genast efter så drar man tillbaka allt (...), det borde finnas något straff åt henne (...) hon utsätter sin flicka för sådant här plus att då liksom är det här ju en hemsk beskyllning om man verkligen drar sig genast efter det som man nu börja (...) vad kan vara grymmare för en pappa som verkligen är med sitt barn, träffar det regelbundet, sköter om sitt barn och varit liksom i barnets liv ända från sedan den är född och liksom se hur förstörd den där pappan var så liksom (...) i princip blir man ju orolig att en mamma gör så här mot sitt barn. Att vilket stöd och hjälp behöver den här mamman. Att det här är ju på något sätt helt (...) Hon sku själv kunna vara den skyldige och peta på sin flicka och sen liksom fara och visa att nu ha de hänt någonting”

8.2.2 Stöd och samarbete

Samarbete inom den egna arbetsgruppen och mellan andra myndigheter sågs av betydelse för att det skulle vara möjligt för socialarbetarna att skapa sig en helhetsbild av barnets situation. Utredningen av sexuellt utnyttjande av barn förutsätter multiprofessionellt samarbete, att myndigheterna är medvetna om varandras roller och att socialarbetaren får information från andra myndigheter för att minimera de negativa konsekvenserna för barnet (jmf Taskinen 1989, 74). Stödet inom den egna gruppen och hur samarbetet mellan olika myndigheter påverkade hur utredningsarbetet framskred. Socialarbetarna beskrev också vilken betydelse stödet från det egna arbetsteamet och samarbetet med andra myndigheter fick och hur dessa faktorer påverkade själva utredningsarbetet. De socialarbetare som jag intervjuade samarbetade förutom med föräldrarna med andra socialarbetare, jurist, åklagare, polisen, sjukvården, daghem och skola. Från forskningen framkommer dock att huvudansvaret för övervakande av hur barnets skyddsbehov förverkligas faller på socialarbetaren (Halenius & Kannala, 2004). Socialarbetarna hade inte separat fått skolning i att utreda sexuellt utnyttjande av barn, utan socialarbetet följde en områdesindelning och den socialarbetare på vars område klienten bodde var i

huvudsak huvudansvarig för fallet. Utredningen av sexuellt utnyttjande gavs samma tid som övriga utredningar av barnets skyddsbehov. Socialarbetarna var ansvariga för utredning, beslutsfattande och erbjudande av stödåtgärder (Sundell & Egelund 2002, 29–30; Heino 1997, 368-370). Ibland kunde ansvaret dock falla på socialarbetaren på grund av arbetserfarenheten.

(S2) ”Egentligen var det här ju inte alls mitt fall det här på det område som jag jobbade. Och det hade nog också att göra med det att det hade litet tidigare varit ett sånthänt incest eller sexuellt övergrepp inom familj och dit jag också utan att ha viljat bli inblandad blev inblandad bara för att jag råkade vara svenskspråkig och för att jag hade lite längre arbetserfarenhet”

Socialarbetarna hade varken i Isabellas eller i Disas fall tillgång till en multiprofessionell arbetsgrupp, som skulle ha sammankallats automatiskt då en barnskyddsanmälan beträffande sexuellt utnyttjande inkommit. Ingenera av socialbyråerna hade heller tillgång till familjerådgivning. Den egna arbetsgruppen och därvarande stöd sågs av betydelse och där fördes diskussion över arbetet med fallet och barnskyddets roll vid utredningsprocessen. En särskild modell för utredning följdes, vilken var Stakes rekommendation 2003 (Taskinen 2003).

(S1) ”Vi diskuterade mycket i vårt team med förman närvarande att vad är vår roll. Det var en konstant diskussion alltid när det kom ny information så försöka dra gränser att vad hör till oss (...) just att barnläkare på ena sidan och sedan polisen på andra sidan med åklagaren liksom att de har sina processer och vad (...) måste vi ta ställning till och hur mycket måste vi göra. Men att inte för litet, men inte för mycket.”

Samtidigt kunde de praktiska erfarenheterna av stödet också vara motsatta. I och med att sexuellt utnyttjande uppfattades som ett tungt ämne att handskas med kunde

den tillgängliga handledningen och diskussion som fördes i arbetsteamet vara minimal. De socialarbetare som arbetade med fallet valde att diskutera fallet endast sinsemellan.

(S2) "Jag har en känsla av att just för att det var fråga om sån här sexuell övergrepp och för att det väckte liksom hos min förman och mig hemskt mycket liksom känslor, så tror jag att vi nog med min förman ganska mycket diskuterade det där och undvek att hemskt mycket prata i den här gruppen i och med att det var ganska äckliga saker (...) dom här pappren som kom från sjukhuset så finns det vissa saker som satt mig verkligen och må illa.."

Den kontakt forskningens socialarbetare haft med andra myndigheter har främst skett per telefon och genom att begära skriftliga akter. Detta framkom såväl från dokumenten som från intervjuerna. Även försök att träffa myndigheten har funnits, men i dessa fall har den andra myndigheten inte ansett behov för mötet föreligga, utan överflyttat ansvaret till föräldern att informera socialarbetaren. Då socialarbetaren i Isabellas fall försökte träffa läkaren sade läkaren att de skickar papper till socialbyrån och att mamman berättar socialarbetaren vad som skett.

(S1) "Läkarna pratade inte med socialarbetarna fastän vi försökte. Läkaren sade att nu är det bara fråga om en undersökning."

Möten har också kommit med så kort varsel att socialarbetarna inte har haft möjlighet att delta. Innan sjukhuset gjort en barnskyddsanmälan i Disas fall har en multiprofessionell arbetsgrupp sammankallats, vilken socialarbetaren inte var inkallad till. Socialarbetaren var senare kallad att delta på Disas nätverksmöte och polisförhör, men hade inte möjlighet att delta på grund av att ärendet kom med så kort varsel. Samtidigt tillskriver socialarbetaren också ansvar till den förälder som inte är misstänkt.

(S2) "Den här flickan så det där fick ju nån kallelse till det här det var en sån hän som gjordes på video (polisförhör) och det här, men med så kort varsel att ingen av oss kunde delta i det. (...) och i och med att där nu var mamma med så det är ju egentligen den tryggaste människan att inte är det ju på det sättet inte vår sak."

Socialarbetarnas kontakt med föräldrarna formar sig i enlighet med den kontakt barnskyddet uppskattar familjen vara i behov av, samt på basen av hur aktiva föräldrarna själva är. Om socialarbetarna uppskattar att familjen inte är i behov av till exempel stödsamtal under den pågående polisutredningen och socialarbetaren inte för kontinuerligt samarbete med andra myndigheter är dessa inte aktivt i kontakt med barnskyddet. Ansvar för att få information om hur utredningen framskrider ser ut att falla på socialarbetaren och de andra myndigheterna informerar inte alltid socialarbetarna självmant, vilket framkommer från Disas fall.

(S2) "Ännu här före julen var jag i kontakt med det här poliserna för att höra att i vilket skede det är och då är det väl ett år. Och då det där (...) sa dom åt mig att den här åklagaren har bett om något läkarintyg."

(BR) "Så flickan har besökt läkaren då eller?"

(S2) "Nå jag vet inte vad det var för ett läkarintyg."

(BR) "Har dom gjort någon rättsmedicinsk undersökning, vet du om något sådant?"

(S2) "Nä det vet jag inte heller"

8.2.3 Känslor och rättsskydd

Forskningens socialarbetare beskrev olika känslor i samband med utredningen av sexuellt utnyttjande. Socialarbetarnas argumentering kring hur känslorna påverkade själva utredningsarbetet framfördes av socialarbetarna i samband med diskussionen om de involverades rättsskydd varför jag valde att sammanställa dem under samma rubrik. Känslorna kunde framträda i direkt kontakt med de olika parterna eller i

socialarbetarnas överväganden över fortsatt handlande i fallet. Bland annat olika slag av hjälplöshetskänslor (Lindqvist 2002, 168–171) framkommer. Känslorna diskuterades vid utredningens olika skeden och fick socialarbetaren att reflektera över om de eventuellt påverkade arbetet.

(S2) ”Det här jag tycker att dom här såhän sexuella saker (...) väcker så mycket känslor att kan man vara helt objektiv på det viset att vad är dina egna fantasier och vad är någon annans”

Juridiseringen av barnskyddet syns vid utredningen av sexuellt utnyttjande i och med att sexuellt utnyttjande betraktas som straffbar gärning och anhållan om förundersökning till polisen, men också i och med att beaktandet av de berördas rättsskydd (Hirvelä 2007, 47; Taskinen red. 2003; Kääriäinen 2003, 12-13). Trots de känslor sexuellt utnyttjande väckt i socialarbetarna har socialarbetarna utgått från lagarna och Stakes rekommendation 2003. Reflektioner kring föräldrarnas och barnets rättsskydd fördes ständigt.

(S1) ”Det är liksom så viktig sak det här. Där tycker jag att man är ännu liksom man är jätte viktig som socialarbetare. Man har såklart sina tankar och känslor och det här men att (...) sen måste man ju fundera då vad som verkligen är för allas rättsskydd och hur det ska gå rätt till.”

De av Taskinen (1989, 74-75) beskrivna känslorna över hur socialarbetarens arbete formar sig beroende på vilken familjemedlem socialarbetaren identifierar sig med, framträdde inte från forskningsmaterialet. Isabellas socialarbetare framförde dock att hon hade lättare att arbeta med pappan på grund av mammans motstridiga beteende, men måste hålla sig professionell.

(S1) ”(...) det var dagar som man dom ringde och det kom ringbud att ring (...) under en vecka fram och tillbaka mellan dom så nu tar man ju

*mera på det sättet parti för den där pappan (...) att det är ju helt grymt
det han går igenom det är liksom för hemskt”*

För att försäkra sig om att socialarbetarens tidigare kontakt med familjen och eventuella känslor inte skall påverka arbetet har familjen i Isabellas fall utsetts andra socialarbetare, som inte var bekanta med familjen från tidigare.

*(S1) ”Så det här (...) så liksom hade vi ändå när det var helt andra
socialarbetare som började utreda det här, inte dom som redan kände till
det (...) så var vi mycket noga med det att man måste fungera
professionellt..”*

Det att känslorna är närvarande gjorde i Disas fall att socialarbetarna inte diskuterade orsaken till den nyinkomna barnskyddsanmälningen enligt de ord som nämndes i barnskyddsanmälningen (Laitinen 2004, 206–207). I och med detta såg socialarbetaren att mamman och styvfadern gavs möjlighet att ge sin egen syn på saken och socialarbetarna utgick ifrån att det inte var deras sak att bedöma någon.

*(S2) ”Här var ju det här att han hade stoppat fingrarna i henne, men de
sa han inte (...) jag vet inte mera hur mycket vi sist och slutligen sa om
det här. Kanske liksom mera deras syn på det här och jag tycker liksom
redan att det var liksom riktigt tillräckligt (...) jag medger att det väckte
liksom ganska mycket sånhäna ushiga känslor.”*

Frågan om barnets rättsskydd och vad som är barnets bästa var en central utgångspunkt (Laiho 2007, 138; BskL 683/1983; Barnkonventionen 1129/1991). Denna fråga aktualiserades konkret vid Isabellas läkarundersökning. Efter att mamman önskat att utredningsprocessen för misstänkt incest avbryts och hon inte förde barnet för läkarundersökning krävde myndigheterna att utredningen slutfördes med tanke på det misstänkta offrets och förövarens rättsskydd.

(S1) ”mamman för inte (förde inte flickan på läkarmottagningen) varefter det, det här blev så att mamman ringde själv till sjukhuset också och fick en ny tid och vi fick veta om den och då beslöt vi att flickan ska på den där undersökningen och vi far med mamman och flickan socialarbetarna åker till sjukhuset om det inte lyckas så kontaktar vi pappan och då kommer pappan med flickan dit (...) läkarna var mycket fast vid då när mamman hade första tiden att den där undersökningen måste göras (...) för att mamman kan när som helst beskylla pappan för något sådant här det är för flickans del så klart det bästa att göra och för pappans rättsskydd så är det också att det skall liksom göras.”

8.3 Barnet i utredningsprocessen

I barnskyddslagen (BskL 863/1983; 714/2007) tillskrivs barnet företrädesrätt till särskilt skydd och barnets behov bör komma i främsta rum, även om grundutgångspunkten i socialarbetet oftast är en förväntan på att beakta olika familjemedlemmars behov samtidigt. Eftersom barnet utgör huvudklienten vid utredningen av sexuellt utnyttjande valde jag att i den tredje forskningsfrågan fokusera skiljt på barnet i utredningen genom att söka svar på vilka tolkningsramar socialarbetarna framför om arbetet med barnet. Med hjälp av innehållsanalysen sökte jag information från forskningsintervjuerna över hur barnet uppmärksammades av socialarbetarna under utredningsprocessen, vilka faktorer styrde den uppmärksamhet barnet fick, hur socialarbetarna såg på rätten att ingripa i familjens förhållanden, vilken tyngdvikt fick barnets och föräldrarnas anknytning, vilken vikt gavs trygghet, hur sågs på föräldrarnas resurser att skydda barnet samt hur information om barnet insamlades.

8.3.1 Barnets utrymme

Barnskyddets främsta roll vid utredningen av sexuellt utnyttjande av barn är att ta ställning till barnets bästa och barnets skyddsbehov under den pågående

utredningen, trots att de olika myndighetsprocesserna tidsmässigt kan framskrida mycket olika och även innebära på varandra gående processer (Sundell & Egelund 2002, 29-30). Det att utgångspunkten i det finländska barnskyddet ligger i det familje- och individinriktade barnskyddet innebär också att socialarbetaren beaktar separat de olika familjemedlemmarnas behov under utredningen, samt att barnets behov bör komma i främsta rum (Rantalaiho 1993, 104; Laiho 2007, 144-145). Utredningen av sexuellt utnyttjande av barnet uppfattades inte som ett sedvanligt barnskyddsproblem och barnskyddets roll sågs också därmed vara annorlunda med tanke på den kontakt som skapades med barnet och vilket utrymme barnet gavs vid utredningen.

(S1) ”Jo, flickan först och främst sku man tänka att henne jobbade vi inte i princip med som i vanliga barnskyddsfall så träffar man barnet fast det skulle vara en treåring. Att den här flickan har jag bara träffat några gånger och inte på det sättet jobbat. Så de liksom på det sättet en skillnad. Men om man tänker på de här föräldrarna (...)”

Forskningens socialarbetare granskade barnets bästa och föräldrauppgiften utgående från föräldrarnas förmåga och egenskaper att förverkliga där tillhörande plikter (Hurtig 2006, 169; Andersson & Hollander 1996, 81–88). Socialarbetet framträder som korrigerande och hjälpande i samband med utredningen. Även om förälderns agerande och eget nätverk under utredningen ifrågasätts uppskattas föräldern kunna trygga barnets välfärd vare sig den misstänkta bor i samma hushåll eller inte.

(S1) ”(...) flickan så vi visste ju att hon hade det tryggt där hos mamman fast mamman nu betar sig enligt vårt sätt liksom helt galet i det här. Det här är ändå så jätte allvarliga beskyllningar som börjar så här stora processer (...)”

(S2) ” Den känsla som vi nu fick där (hembesök) så det där upplevde vi att det var nu ingen panik och det där mamman var mycket medveten om

det här och hon sade att hon låter inte dom aldrig vara på tumanhand och sådant här får inte ske.”

Som beslutsunderlag användes information insamlad från andra myndigheter så som daghem, barnatillsyningsmannen och läkare, eller också av den anhöriga som misstänktes för brottet. Socialarbetarna hade också tillit till föräldrarnas resurser och omdömesförmåga.

(S1) ”och pappan sade också att hon (mamman) kunde nog ta hand om flickan helt den här grundvården så liksom helt bra, men att hon har fastnat på något sätt helt i det här” (skilsmässan)

På basen av den information som socialarbetarna insamlat direkt från föräldrarna och andra myndigheter granskades relationen och anknytningen mellan barnet (Hurtig 2003, 14) och den för sexuellt utnyttjande misstänkta föräldern och socialarbetarna gjorde beslut över hur träffarna skulle fortsätta. Den i lagen om barnets vårdnad och umgängesrätt (361/1983) beskrivna barnets rätt till umgänge med sina båda föräldrar poängteras.

(S1) ”Det var om de här träffarna ja som vi fundera och där just då att mamman sen drog tillbaka allt, allt mera information vi då fick av barnatillsyningsmannen och övervakaren av träffbyten. Så den helhetsbilden man fick, mamman var helt villig att ge åt pappan så träffarna tänkte vi att fortsätter flickans bästa att få träffa sin pappa. Så alla tyckte det här att för flickan är pappa jätte viktig.”

I likhet med Hurtig (2003, 168-169) framkommer från forskningsmaterialet att en stor del av den information som socialarbetarna insamlade beträffande barnet skedde indirekt genom att insamla information via föräldrarna, genom telefonkontakt med andra myndigheter eller genom att begära skriftliga akter från andra myndigheter. I vissa fall litade socialarbetarna också på att en annan myndighet skulle kontakta

barnskyddet om oro över barnet framkom, vilka var till exempel terapeut och lärare. I vissa fall var den andra myndigheten inte informerad om orsaken till den egentliga oron.

(S1) ”och alltid under processens gång så har vi ju frågat såklart för när vi inte har träffat flickan så har vi frågat hur mår flickan och tycker någon (föräldrarna) att flickan sku behöva något”

(BR) ”Vad var det som avgjorde sen när ni tänkte att nu har ni liksom utrett hennes behov till barnskydd att finns det sådant eller inte att kan hon fara hem. Vad var det som gjorde det att ni tänkte att nu kan hon fara hem då. Att hon hade det tillräckligt tryggt fast det inte fanns bevis då förstås för att det inte hade hunnit komma något. Kan du säga vad det sku ha varit?”

(S2) ”Nå, kanske vårt hembesök och sen det här att jag försökte att eller va ska jag säga vi förlitade oss också på den saken att när hon då började skolan så berättade mamman att hon har i förtroende berättat åt läraren om, om att hon (Disa) hade varit in för psykiatrisk vård och att hon också liksom började terapin. Jag tror nog knappast att hon hade berättat om sexuella övergreppen (...) vi kom också till det att om dom i skolan vet att där är någonting som är på tok så reagerar dom väl ganska snabbt (...)”

Det sipprande hjälparbetets modell (Hurtig 2003, 168-169) kunde således klart urskiljas och vuxenperspektivet var i den direkta kontakten med familjemedlemmarna dominerande. Socialarbetarna gav tidsmässigt mera tid åt föräldrarnas syn på saken vid utredningen och träffade föräldrarna separat. Då socialarbetaren träffade barnet i samband med utredningen av sexuellt utnyttjande var andra familjemedlemmar närvarande. Isabella träffades tillsammans med mamman och Disa vid ett hembesök. De äldre barnen erbjöds inte möjlighet att separat diskutera med socialarbetarna. Även on anmälningen berörde två barn i familjen ser det ut som om socialarbetarnas uppmärksamhet riktar sig till det barn

som reagerar mest och syskonets behov av barnskydd kan således bli outrett, vilket var situationen i Disas familj.

(BR) "Träffade ni någonsin flickan ensam?"

(S2) "Nä det gjorde vi inte."

(BR) "Nä. Hur var den där systemen har ni träffat liksom henne?"

(S2) "Nä det har vi inte heller."

(BR) "Undersöktes det något om hon sku ha blivit utnyttjad?"

(S2) "Nä."

Socialarbetarnas bedömning över att behov för att träffa barnet separat inte finns kan även grunda sig på det faktum att den som framfört misstanken över att sexuellt utnyttjande skett drar tillbaka sina misstankar.

(BR) "Ni träffade flickan då när ni var till läkare med henne var det några andra gånger som ni träffade henne?"

(S1) "Nä"

(BR) "Hade ni hembesök eller något sådant?"

(S1) "Nä, vi det här vi vad heter enda gången som vi har träffat flickan är nog den där gången som vi var tillsammans till läkaren (...) och mycket var ju det att (...) mamman genast drog tillbaka"

Barnet saknar ofta ord och kunskap för handlingen och möjligheten att självmant söka hjälp är begränsad (Pösö 1995, 33-34, 47; Laitinen 2004, 193-201). Barnets möjlighet att bli hörd och personligen få träffa socialarbetaren ingår i barnkonventionen (1129/1991) och är således av betydelse särskilt om den misstänkta bor i samma hushåll med barnet. Barnskyddet uppgift är inte att förhöra barnet (Taskinen 2003), men det gäller att särskilja den juridiska utredningen från den sociala barnskyddsmässiga utredningen där barnskyddets skyldighet är att utreda barnets hemförhållanden (Tulensalo & Muukkonen 2005, 315-316). Vid insamlandet av information kunde olika tolkningsramar urskiljas. Disa betraktades

från ömtålighetsramen (Hurtig 2006, 170–171) på basen av den information socialarbetaren fått från andra myndigheter. Samtidigt överfördes också ansvar på flickan.

(BR) ”Jag tänkte ännu fråga om det här arbetet med barnet liksom. Ni hade träffat henne en gång vid hembesöket, men var det något som gjorde att ni tänkte då att ni inte sku träffa henne mera?”

(S2) ”Vi fick också den här informationen att hon är väldigt skör den här flickan att kanske sku inte stå ut med det här, att den här att igen nya människor kommer och att hon nog själv var också medveten om att vilken soppa hon hade ställt till med”

Även drag från uthållighetsramen (Hurtig 2006, 170-171) framträder genom att barnet förväntas berätta terapeuten eller någon annan, till exempel läraren om hon har det illa ställt i hemmet.

(S2) ”(...) att det där i och med att hon går i terapi så, så det där om det funkar där ska det nog komma och då ska det liksom, det ska vara tillräckligt liksom tryggt (...)”

Drag från det minimalistiska perspektivet framträder där familjens privatliv och förhållandet mellan barnet och föräldrarna betonas. (Fox Harding 1997, 10–39). I de fall socialarbetarna under utredningen ingripit i familjernas situation har interventionen varit så liten som möjligt och socialarbetarna har lyssnat på föräldrarnas förslag på beslut. Detta framträder till exempel i detta att då Disas sjukhusvård avslutades flyttade styvfadern för två veckor bort från hemmet.

(S2) ”Det var väl följande dag eller några dagar senare som dom (mamma och styvfar) var igen här och dom funderade att det här brådskaande omhändertagning (...) för att det där skydda, att dom inte skulle vara under samma tak. Men då gjorde familjen (...) ja det var det

som vi först föreslog, så föreslog vi att dom (mamma och barnen) skulle ha farit till skyddshem, men att mamman vägrade. Så gjorde vi, tog föräldrarna ett beslut på att den här styvfadern sku vara två veckor, han sku flytta bort hemifrån”

I och med det minimalistiska perspektivet bör interventionen vara så liten som möjligt och enligt det statspatriarkaliska perspektivet (Fox Harding 1997, 10–39, 40–69) anses barnets bästa förverkligas om föräldrarna svarar på barnets behov. Detta kan också leda till att en förälder som förnekar att hennes partner skulle ha kunnat utnyttja dottern sexuellt, samt är trött på dotterns symptom tillskrivs ansvar och resurser som hon eventuellt inte har (jmf Killén 1999, 157). Samtidigt framkommer också hur viktigt det är för socialarbetaren att få information och att samarbetet mellan socialarbetaren och föräldrarna fungerar även efter avslutad utredning.

(S2) ”(...) och då måste det vara ganska sjukt hos den här mamman att om hon är medveten om och det här har kommit fram på både sossen och det har gjorts brottsanmälan att hon tillåter (utnyttjande) (...). Inte kan vi väl vara i barnskyddet kan inte vi vara liksom ansvariga, ja vad ska jag säga för nog är vi ju ansvariga, men om inte en annan vuxen i familjen tar sitt ansvar så kan inte vi heller göra det (...)”

9 Reflektioner och diskussion

Syftet med denna pro gradu-avhandling har varit att forska i barnskyddsocialarbetarnas tolkningar, berättelser och upplevelser kring utredningsprocessen av misstänkt sexuellt utnyttjande av barn i närförhållanden där utgångspunkten för arbetet utgörs av oklara bevis och osäker information. Jag har granskat misstänkt sexuellt utnyttjande av barn som ett socialt problem med utgångspunkten i det familje- och individinriktade barnskyddet där barnet har

företrädesrätt till särskilt skydd och barnets bästa bör komma i främsta rum. I forskningen har jag fokuserat på barnskyddsklientenskap i samband med barnskyddets utredningsprocess av sexuellt utnyttjande av barn, barnet i processens olika skeden och dess betydelse för barnet så socialarbetarna beskrivit det. Jag har sökt svar på hur barnens utredningsprocesser ser ut, hur socialarbetarna upplever utredningen av oklara fall och vilka faktorer socialarbetarna beskriver att påverkar utredningen, samt vilka tolkningsramar socialarbetarna framför om barnet.

Som främsta resultat från analysen över frågan hur barnens utredningsprocesser ser ut framkommer att de av Stakes 2003 givna rekommendationerna för utredning av sexuellt utnyttjande tillägnats på fältet. Barnskyddets juridisering framkommer i och med att misstänkt sexuellt utnyttjande betraktas som ett allvarligt problem som bör utredas, polisanmälas och det sexuella utnyttjandet bekräftas eller uteslutas. Utredningen av sexuellt utnyttjande innebär flere på varandra gående myndighetsprocesser där barnskyddets delutredning utgör värderande av barnets skyddsbehov. Den kontakt socialarbetarna hade med andra myndigheter skedde för det mesta indirekt per telefon eller genom att begära skriftliga akter. Ansvar för samarbetet mellan myndigheterna låg främst på socialarbetaren. Socialarbetarna hade inte till sitt förfogande en multiprofessionell arbetsgrupp eller familjerådgivning som stöd vid utredningen.

Till följande går jag igenom de främsta analysresultaten för den andra forskningsfrågans del. Socialarbetarna upplevde utredningen av misstänkt sexuellt utnyttjande med utgångspunkten i oklara bevis, som en svår utgångspunkt för arbetet. Oklar och motstridig information kunde framföras i samband med familjemedlemmarnas beteende eller framförande av information. Lagstiftningen och rekommendationerna hörde till de faktorer som påverkade utredningen, men samtidigt fungerade de som stöd. Socialarbetarna var noga med att särskilja sina känslor från det tillgängliga faktat och ett värderande av de involverades rättsskydd och eget professionellt handlande var en ständigt närvarande fråga vid pågående arbete. Det stöd som tillkom från den egna arbetsgruppen upplevdes viktig, även om

socialarbetaren inte alltid var beredd att tala om utredningen av ärendet i sitt team på grund av de känslor utredningen väckte. Huvudansvaret för värderandet av barnets skyddsbehov föll på barnskyddssocialarbetaren och de ingrepp som gjordes var möjligast små med tanke på de berördas rättsskydd.

Från forskningsmaterialet framkommer på frågan om barnets utrymme att utredningen av sexuellt utnyttjande av barnet inte uppfattades som en sedvanlig utredning inom barnskyddet. Det utrymme barnet gavs i direkt kontakt med socialarbetaren under pågående utredning var liten och de uppgifter som insamlades om barnet skedde indirekt genom att socialarbetarna insamlade information från andra myndigheter i form av skriftliga akter, telefonkontakt eller genom att träffa föräldrarna. Då socialarbetarna har träffat barnen har andra familjemedlemmar varit närvarande. Socialarbetarnas handlande och ingrepp under pågående utredning var möjligast liten och socialarbetarens roll mer av att vänta på att de andra myndighetsprocesserna skulle bli klara.

Oro för hur barnet blir beaktad i samband med utredningsprocessen och vilken hjälp barnet vid fall, som saknar tillräckliga bevis kan få fungerade som drivkraft vid val av forskningsämne. Oron baserade sig på egna i praktiken upplevda erfarenheter i samband med utredning av sexuellt utnyttjande, samt det jag observerat som barnskyddssocialarbetare. Syftet var också att nå kunskap och förståelse för den osäkra informationens betydelse för socialarbetarens ingripande och om något eventuellt kunde förändras i utredningsprocessen med tanke på barnets bästa. Denna förförståelse har delvis påverkat min förståelse och tolkning av materialet och försvårat min roll som forskare. Vägen till avhandlingens sista kapitel har varit lång och mödosam. Forskningsprocessen har inneburit en hel del snedsteg och felsteg från forskningsfrågorna och ett korrigerande av felen för att komma tillbaka på rätt spår. Samtidigt har forskningsprocessen också varit givande och väckt tankar på vad forskningen kunde ge det praktiska socialarbetet. Tidvis har jag varit tvungen att stanna upp och fundera över vilken min uppgift som forskare var. Att min uppgift var att analysera det material jag insamlat och det fakta som fanns i materialet och

inte till exempel fundera hur jag själv skulle ha gått tillväga i dessa fall som socialarbetare. Samtidigt ser jag dock positivt på denna dubbelroll i och med att det varit lätt för mig att inträda fältet och förstå mig på socialarbetarnas reflektioner kring själva arbetet och dokumenteringen.

Jag anser att den tidigare kunskapen jag haft om ämnet dock främst fungerat som hjälp vid analysen av materialet. Således upplever jag att genom att jag varit medveten om detta har det inte påverkat forskningens trovärdighet. De forskningsetiska val och avvikelser från dem inom ramen för god vetenskaplig praxis som forskaren gör inverkar även på forskningens trovärdighet och tillförlitlighet. Jag har strävat till att noggrant och öppet beskriva de olika val jag gjort i forskningens olika skeden, samt motivera de val jag gjort och det sätt jag analyserat materialet med. Genom att följa de val jag beskrivit skulle det vara möjligt för någon annan att göra om forskningen. Det sätt jag analyserat och tolkat forskningsmaterialet med är dock mina tolkningar och syn på saker. På grund av att forskningsmaterialet endast består av två fall anser jag att det inte är möjligt att generalisera resultaten från forskningen som sådana till att gälla i vidare sammanhang. I denna typ av forskning blir det därför viktigare att fundera på vad de valda fallen kan ge det praktiska socialarbetet, vad de valda fallen är ett fall av och vad man kan lära sig av de valda fallen (jmf Laine, Bamberg & Jokinen 2007). Genom att det fenomen jag forskat i varit socialarbetarnas utredning av barns behov till barnskydd vid misstänkt sexuellt utnyttjande med oklara bevis och osäker information som utgångspunkt, blir uppgiften snarare att fundera vad frambringande av dessa osäkerhetsmoment kan tillge det praktiska arbetet och vad detta får för betydelse för barnet och föräldrarna.

Jag vill ännu särskilt diskutera några viktiga punkter som framkommit från analysen av materialet. Den ena är samarbetets betydelse för socialarbetarens arbete och den andra är de flere på varandra gående processerna under utredningen. Stakes rekommendation 2003 beskriver klart hur samarbetet mellan olika myndigheter skall fortskrida och vilken roll respektive myndighet har. Då det är fråga om fall med

oklara bevis och osäker information som utgångspunkt får det multiprofessionella samarbetet än mer betydelse. Barnskyddsocialarbetarna kan inte ensamma garantera att barnets skyddsbehov förverkligas, utan de är beroende av ett välfungerande samarbete och av att få information från andra myndigheter. På basen av forskningsmaterialet kunde konstateras att huvudansvaret för barnets skyddsbehov ligger på socialarbetaren så som också ansvaret för att samarbetet mellan myndigheterna fungerar. Även om barnskyddet enligt lagen har huvuduppgiften i att utreda barnets behov till barnskydd och är den som koordinerar de andra myndigheterna är de övriga professionellas agerande och stöd av stor betydelse för socialarbetarnas insatser och beslutsfattande och bör inte innebära att ansvaret i helhet överflyttas socialarbetet. En förutsättning för att myndigheterna är medvetna om varandras processer är att socialarbetarna skulle ha till sitt stöd vid utredningsarbetet, den i Stakes rekommendation 2003 nämnda multiprofessionella arbetsgrupp som enligt barnskyddslagen kan sammanställas. Syftet med den multiprofessionella arbetsgruppen skulle vara att den automatiskt skulle sammankallas då en barnskyddsanmälning om misstänkt sexuellt utnyttjande av barn inkommer och myndigheterna skulle vara medvetna om varandras roller och uppgifter. Den multiprofessionella arbetsgruppen skulle regelbundet sammankallas under processens gång för att vara medveten om hur de olika processerna framskrider och bättre kunna trygga barnets bästa. Detta kunde underlätta arbetet då det handlar om att utreda fall med utgångspunkten i oklara bevis och osäker information.

Från forskningen framkommer att det förekommer många på varandra pågående utredningsprocesser. Detta gäller också barnskyddet. Barnskyddets process ingår som en del i utredningen av sexuellt utnyttjande och därtill har barnskyddet utredningsansvar för barnets skyddsbehov. Det gäller således att särskilja på utredningen av misstänkt sexuellt utnyttjande för vilken rekommenderas sammankallas en multiprofessionell arbetsgrupp, samt på den av barnskyddslagen barnskyddet tillskrivna plikten att värdera barnets behov till skydd. Jag ser dessa som på varandra pågående processer. Värderingen av barnets behov till skydd kan

endast göras av barnskyddet även om material insamlat från andra myndigheter är viktigt. Det att det poängteras att barnskyddets roll inte är att förhöra barnet för att barnets berättelse vid polisutredningen kan uppskattas som trovärdig utesluter inte det att barnskyddet utreder barnets hemförhållanden och personligen bemöter barnet. I Stakes rekommendation 2003 framförs att utredningarna av misstänkt sexuellt utnyttjande av barn borde koncentreras till ställen där det finns tillräckligt specialkunnande för detta slag av problematik till exempel familjerådgivning och Sariola (1998) anser att utredningarna borde göras helt skilt från barnskyddet för att kunna undvika felbedömningar. Om utredningarna skulle koncentreras till familjerådgivning borde den socialarbetare som deltar ha tillskrivits barnskyddssocialarbetarens rättigheter att vid behov kunna göra brådska omhändertagning. Annars finns det risk för att barnskyddet endast blir inkallad för att göra dessa ingrepp.

Fallen som ingått i denna forskning har utretts då den gamla barnskyddslagen varit i kraft. År 2008 är ett betydelsefullt år för barnskyddssocialarbetet, socialarbetaren och barnet med tanke på att den från år 1984 varande finländska barnskyddslagen ersätts med en ny. Den nya barnskyddslagen ställer allt större krav på socialarbetarna för att jobba för och beakta barnets bästa även i knepiga och oklara förhållanden. Men samtidigt då lagen preciserats kan den också anses underlätta socialarbetarens arbetsuppgift genom noggrannare definitioner av paragraferna. Förnyelsen medför främst positiva förändringar då den fäster allt mer hänsyn vid barnets rättigheter och delaktighet bland annat genom att barn i alla åldrar har rätt att bli hörda, rätt att få träffa sin egen socialarbetare och utredandet av barnets behov till barnskydd har gjorts till en skild process som bör ha en början och sträva till ett slut. Barnskyddets grundläggande skyddande och övervakande funktion av barnets bästa har genom den nya lagen allt mer viljats preciseras och konkretiseras jämfört med den gamla lagen. (BskL 683/1983, BskL 417/2007.) Den nya barnskyddslagen tar dock inte särskilt ställning till utredningen av misstänkt sexuellt utnyttjande av barn, vilket kunde ses som en förutsättning för att minimera de regionala skillnaderna i utredningsarbetet vid sexuellt utnyttjande. Även om

rekommendationer är viktiga och på många håll följs, vilket också framkommer från denna forskning, är rekommendationerna inte likvärda med lagen. För denna forskning har jag analyserat två fall över barnens situation under pågående utredning av misstänkt sexuellt utnyttjande i närförhållanden. Ett intressant tema för fortsatt studie skulle vara att forska i hur barnens liv ser ut efter avslutad utredning då misstanken för sexuellt utnyttjande blivit i kraft.

Litteratur

Aaltola, Juhani & Valli, Raine (2007) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II – näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Juva: PS-kustannus.

Aho-Mustonen, Päivi (2000) Äitiys inestien varjossa. Helsinki: Yliopistopaino.

Alasuutari, Pertti (2005) Yhteiskuntatutkimuksen etiikasta. Ingår i Räsänen, Pekka & Anttila, Anu-Hanna & Melin, Harri (red.) Tutkimus menetelmien pyörteissä: Sosiaalitutkimuksen lähtökohdat ja valinnat. Juva: PS-kustannus, 15 – 28.

Andersson, Gunvor & Aronsson, Karin & Hesse, Sven & Hollander, Anna & Lundström, Tommy (1996) Barnet i den sociala barnvården. Stockholm: Liber.

Andersson, Gunvor & Hollander, Anna (1996) Om barns rätt och barns bästa. Ingår i Andersson, Gunvor & Aronsson, Karin & Hesse, Sven & Hollander, Anna & Lundström, Tommy. Barnet i den sociala barnvården. Stockholm: Liber, 58 – 99.

Antikainen, Jorma (1994) Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö: Ammatilliset haasteet ja työorientaatiot. Stakes tutkimuksia 46. Helsinki: Stakesin monistamo.

Barnskyddslag 417/2007. <http://www.finlex.fi>

Barnskyddslag 683/1983. <http://www.finlex.fi>

Borgå Bladet (28.2.2008) Sexförbrytare tror sig vara övermänniskor, 6.

Bronfenbrenner, Urie (1981) Sosialisatiotutkimus. Espoo: Weilin+Göös.

Bryman, Alan (1995) Kvantitet och kvalitet i samhällsvetenskaplig forskning. Lund: Studentlitteratur.

Cederborg, Ann-Christine (2000) Barnintervjuer – vägledning vid utredningsarbete. Stockholm: Liber.

Centerwall, Erik (red.) (1992) Blicken: Erfarenheter från terapigrupper för familjer som upplevt sexuella övergrepp. Falun: Rädda Barnen.

Dahlström-Lannes, Monica (1994) Mot dessa våra minsta: Sexuella övergrepp mot barn. Falköping: Rädda Barnen.

Ely, Margot m.fl. (1993) Kvalitativ forskningsmetodik i praktiken - cirklar inom cirklar. Lund: Studentlitteratur.

Eriksson, Päivi & Koistinen, Katri (2005) Monenlainen tapaustutkimus. Julkaisuja 4:2005. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus.

Ernst, Niels & Hildebrand, Eva & Larson, Noel Ruth & Marquit, Carl & Mitnick, Mindy & Feuck, Lena & Holman, Patricia L. & Leick, Nini & Michelson, Niels & Nyborg Eigil (1985) Sexuell barnmisshandel inom familjen. Stockholm: Natur och Kultur.

Fahrman, Monica (1993) Barn i kris. Lund: Studentlitteratur.

Feuck, Lena (1985) Det rättsliga förfarandet. Ingår i Ernst, Niels & Hildebrand, Eva & Larson, Noel Ruth & Marquit, Carl & Mitnick, Mindy & Feuck, Lena & Holman, Patricia L. & Leick, Nini & Michelson, Niels & Nyborg Eigil. Sexuell barnmisshandel inom familjen. Stockholm: Natur och Kultur, 205 - 235.

Finkelhor, David & Browne, Arthur (1986) Initial and Long-Term Effects: A Conceptual Framework. Ingår i Finkelhor, David (red.). A Sourcebook on Child Sexual Abuse. Beverly Hills: Sage.

Finkelhor, David (1984) Child Sexual Abuse – New Theory and Research. New York: Free Press.

Forsberg, Hannele & Ritala-Koskinen, Aino & Törrönen, Maritta (toim.) (2006) Lapsen ja sosiaalio: kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Jyväskylä: PS-kustannus.

Forskningsetiska delegation (2002) God vetenskaplig praxis och handläggning av avvikelser från den. <http://www.pro.tsv.fi/tenk/SVE/verksamhet/htksve.pdf> (hämtad 1.3.2008)

Fox Harding Lorraine (1997) Perspectives in Child Care Policy. Eastbourne: Pearson Education.

Furniss, Tillman (1991) The Multiprofessional Handbook of Child Sexual Abuse Integrated Management, Therapy and Legal Intervention. London: Routledge.

Förenta Nationernas Konvention om barnets rättigheter 1991/1129. <http://www.finlex.fi>

Giddens, Anthony (1994) Sociologi 1. Lund: Studentlitteratur.

Green, Arthur H. (1988) Overview of Normal Psychosexual Development. Ingår i Schetky, Diane H. & Green, Arthur H. (red.). Child Sexual Abuse: A Handbook for Health Care and Legal Professionals. New York: Brunner/Mazel, 5 – 18.

Gustafsson, Bengt (red.) (2004) *Kunskapande metoder inom samhällsvetenskaper*. Lund: Studentlitteratur.

Halenius, Leena & Kannala, Marita (2004) *Sosiaalityöntekijällä on kokonaisvastuu*. Intervju ingår i *Sosiaaliturva* 4, 4 – 5.

Heikkinen, Hannu L. T. (2007) *Narratiivinen tutkimus – todellisuus kertomuksena*. Ingår i Aaltola, Juhani & Valli, Raine. *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II – näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Juva: PS-kustannus, 142 – 158.

Heino, Tarja (2001) *Sijoitukset sukulaisperheisiin lastensuojelussa*. Aiheita 19/2001. Helsinki: Stakesin monistamo.

Heino, Tarja (1997) *Asiakkuuden hämäryys lastensuojelussa: Sosiaalityöntekijän tuottama määrittäminen lastensuojelun asiakkaaksi*. Stakes tutkimuksia 77. Helsinki: Stakesin monistamo.

Helne, Tuula & Laatu, Markku (red.) (2006) *Vääryyskirja*. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.

Helsingin Sanomat (15.2.2008). *Miestä epäillään sukulaislapsien seksuaalisesta hyväksikäytöstä*, A 13.

Hildebrand, Eva & Christensen, Else (1988) *Familier med seksuelt misbrug af børn - forståelse og handlemuligheder*. Hvidovre: Hans Reitzels Forlag.

Hindberg, Barbro (1999) *När omsorgen sviktar: Om barns utsatthet och samhällets ansvar*. Borås: Rädda Barnen.

Hindberg, Barbro (1997) *Barnmisshandel*. Borås: Rädda Barnen.

Hirvelä, Päivi (2007) Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön selvittäminen. Helsinki: WSOYpro.

Hirvelä, Päivi (2006) Rikosprosessi lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa. Helsinki: WSOYpro.

Honkatukia, Päivi & Kainulainen, Heini. 4.1 Raiskaus. Poliisin tietoon tulleet rikokset vuosina 1996 – 2006. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, 58 - 64. <http://www.optula.om.fi/26211.htm> (hämtad 1.3.2008)

Howitt, Dennis (1992) Child Abuse Errors: When Good Intentions Go Wrong. New York: Harvester Wheatsheaf.

Hurtig, Johanna (2006) Lasten tieto sosiaalityön haasteena. Ingår i Forsberg, Hannele & Ritala-Koskinen, Aino & Törrönen, Maritta. Lapset ja sosiaalityö: Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Jyväskylä: PS-kustannus, 167 - 193.

Hurtig, Johanna (2003) Lasta suojelemassa: Etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännöissä. Acta Universitatis Lapponiensis 60. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Iltalehti (14.2.2008) Poliisi epäilee sukulaismiestä kahdeksan lapsen hyväksikäytöstä. http://www.iltalehti.fi/vantaa/20082147241065_va.shtml

Iltasanomat (22.3.2008) Tätä Brax lupaa, 9.

Iltasanomat (21.3.2008) Oikeusministeri Tuija Brax vastaanotti vetoomukset. <http://www.iltasanomat.fi/uutiset/uutiset>.

Ilta-Sanomat (22.1.2008) Yli 100 000 vetosi turvallisen lapsuuden puolesta, 4 – 5.

Ilta-Sanomat (11.1.2008) Onko tämä oikein?, 4 – 5.

Ilta-Sanomat (10.1.2008) Pikkutytön raiskaaja vältti vankilan, 11.

Johansson, Anna (2005) Narrativ teori och metod. Lund: Studentlitteratur.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Pösö, Tarja (1995) Sosiaalityö, asiakkuus ja sosiaaliset ongelmat: Konstruktionistinen näkökulma. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto.

Jorgic, Jasna & Tanjancovich, Elvira (2006) Kvinnan som förövare eller offer vid sexuella övergrepp mot barn? Stockholms universitet. Institutionen för socialt arbete. C-uppsats. www.diva-portal.org/su/theses/index.xsq?lang=sv (15.1.2007)

Justice, Blair & Justice, Rita (1982) Incest - det okända brottet. Stockholm: AWE/Geber.

Kaikkonen, Annikki (1997) Pedofilia – ilmiö ja interventiot iisalmelaisittain: Vuosina 1992 – 1995 pedofiilitapaukseen liittynyt työprosessi eri viranomaisten yhteistyönä Iisalmessa. Stakes aiheita 4/1997. Helsinki: Stakesin monistamo.

Kananoja, Aulikki & Lähteinen, Martti & Marjamäki, Pirjo & Laiho Kristiina & Sarvimäki Pirjo & Karjalainen Pekka & Seppänen Marjaana (2007) Sosiaalityön käsikirja. Jyväskylä: Tietosanoma.

Karvinen, Synnöve (red.) (1993) Sosiaalityön eettiset jännitteet. Sosiaalityön vuosikirja 1993. Helsinki: Painatuskeskus.

Kauppinen, Sari & Sariola, Heikki & Taskinen, Sirpa (2000) Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö - Sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisten tietoon tulleet hyväksikäyttöepäilyt 1.5.1998 - 30.4.1999. Helsinki: Stakesin monistamo.

Kempe, Ruth S. & Kempe, Henry C. (1981) Lasten pahoinpitely. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto

Kempe, Ruth S. & Kempe, Henry C. (1979) Barnmisshandel: Hur den ser ut och hur den kan förutses, förhindras och behandlas. Stockholm: Wahlström & Widstrand.

Killén, Kari (1999) Svikna barn: Om bristande omsorg och vårt ansvar för de utsatta barnen. Stockholm: Wahlström & Widstrand.

Kitsuse, John & Spector, Malcolm (1973) Towards a Sociology of Social Problems. Social Problems 20, 404 – 419.

Krane, Julia (2003) What Mother's Got to Do With It? Protecting Children From Sexual Abuse. Toronto: University of Toronto Press Buffalo.

Kvale, Steinar (1997) Den kvalitativa forskningsintervjun. Lund: Studentlitteratur.

Kääriäinen, Aino (2003) Lastensuojelun sosiaalityö asiakirjoina: Dokumentoinnin ja tiedonmuodostuksen dynamiikka. Helsinki: Hakapaino.

Lag angående vårdnad om barn och umgängesrätt 361/1983. <http://www.finlex.fi>

Lag om klientens ställning och rättigheter inom socialvården 812/2000. <http://www.finlex.fi>

Laiho, Kristiina (2007) Lastensuojelu. Ingår i Kananoja, Aulikki & Lähteinen, Martti & Marjamäki, Pirjo & Laiho Kristiina & Sarvimäki Pirjo & Karjalainen

Pekka & Seppänen Marjaana. Sosiaalityön käsikirja. Jyväskylä: Tietosanoma, 132 - 161.

Laiho, Mari (2006) Seksuaalisen hyväksikäytön kokemukset lapsuudessa ja avun tarve aikuisena. Laurea-ammattikorkeakoulun julkaisusarja B 14. Helsinki: Edita Prima.

Laine, Markus & Bamberg, Jarkko & Jokinen, Pekka (toim.) (2007) Tapaustutkimuksen taito. Helsinki: Gaudeamus.

Laitinen, Merja (2005) Insesti on lapselle elinikäinen taakka. Intervju ingår i Sosiaaliturva 7, 28 – 29.

Laitinen, Merja (2004) Häväistyt ruumiit, rikotut mielet: Tutkimus lapsina läheissuhteissa seksuaalisesti hyväksikäytettyjen naisten ja miesten elämästä. Tampere: Vastapaino.

Laitinen, Merja & Hurtig Johanna (red.) (2002) Pahan kosketus. Ihmisyiden ja auttamistyön varjojen jäljillä. Jyväskylä: PS-kustannus.

Laitinen, Merja (2002) Insestitilanteen ulottuvuuksia. Ingår i Laitinen, Merja & Hurtig Johanna (red.) Pahan kosketus. Ihmisyiden ja auttamistyön varjojen jäljillä. Jyväskylä: PS-kustannus, 63 - 85.

Lanz, Annika (2007) Intervjumetodik. Polen: Studentlitteratur.

Lindqvist, Martti (2002) Paha, ymmärtämisen rajat ja auttajan varjo. Ingår i Laitinen, Merja & Hurtig Johanna (red.) (2002) Pahan kosketus. Ihmisyiden ja auttamistyön varjojen jäljillä. Jyväskylä: PS-kustannus, 168 - 191.

Lunabba, Harry (2007) Konstruktionen av pojkars klientkap och pojkdöm i barnskyddsarbete - En tvåfallstudie om barnskyddsarbete med pojkar. Helsingfors universitet, pro gradu-avhandling. <http://www.fskompetenscentret.fi> (hämtad 20.1.2008)

Meeuwisse, Anna & Swärd, Hans (red.) (2002) Perspektiv på sociala problem. Stockholm: Natur och Kultur.

Mitnick, Mindy (1985) Barn som incestoffer. Symtom och behandling. Ingår i Ernst, Niels & Hildebrand, Eva & Larson, Noel Ruth & Marquit, Carl & Mitnick, Mindy & Feuck, Lena & Holman, Patricia L. & Leick, Nini & Michelson, Niels & Nyborg Egit. Sexuell barnmisshandel inom familjen. Stockholm: Natur och Kultur, 119 - 142.

Molander, Helena (2000) Lapsen suojeleminen pedofialta. Helsinki: Otava.

Mäenpää, Johanna & Törrönen, Martitta (1996) Dokumentoitu lapsi – Miten lapsi näkyy lastensuojelun asiakirjoissa? Stakes aiheita 4/1996. Helsinki: Stakesin monistamo.

Möller, Sointu (2005) Sattumista suunnitelmallisuuteen. Lapsen elämäntilanteen kartoitus lastensuojelussa. Opas – ja käsikirjat 1. Jyväskylä: Pesäpuu ry.

Niemi, Hannu. 4.2 Lapsiin ja varhaisnuoriin kohdistuvat seksuaalirikokset, 65 – 73. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. <http://www.optula.om.fi/26211.htm> (hämtad 1.3.2008)

Olsson, Henry & Sörensen, Stefan (2007) Forskningsprocessen. Kvalitativa och kvantitativa perspektiv. Stockholm: Liber.

Oranen, Mikko (2006) Tutkimusta ja tunnustelua – lastensuojelun alkuarvioinnin käytäntöjä, malleja ja kehittämissuuntia. Alkuarviointi ja avohuolto-työryhmän loppuraportti 22.3.2006. Lastensuojelun kehittämisohjelma. Helsinki: sosiaali- ja terveysministeriö. www.sosiaaliportti.fi/fi-fi/lastensuojelu. (hämtad 30.5.2006)

Peltoniemi, Teuvo (1988) Yhteinen salaisuus: Seksuaalisesti hyväksikäytetyt lapset kertovat. Keuruu: Otava.

Pösö, Tarja (1995) Lasten pahoinpitely lastensuojelussa - ollako vai eikö? Ingår i Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Pösö, Tarja. Sosiaalityö, asiakkuus ja sosiaaliset ongelmat: Konstruktionistinen näkökulma. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto, 32 – 53.

Rantalaiho, Ulla-Maija (1993) Sosiaalityöntekijä lapsen etua etsimässä. Ingår i Karvinen, Synnöve (red.) Sosiaalityön eettiset jännitteet. Sosiaalityön vuosikirja 1993. Helsinki: Painatuskeskus, 104 – 120.

Roberts, Jacquie & Taylor, Cathy (1993) Sexually Abused Children and Young People Speak Out. Ingår i Waterhouse, Lorraine (red.) Child Abuse and Child abusers: Protection and Prevention. Research Highlights in Social Work 24. Avon: Bookcraft, 15 – 40.

Rodger, John J. (1996) Family Life and Social Control: a Sociological Perspective. Basingstoke: MacMillan.

Roos, J.P. (2006) Miksi Suomessa ei saa muutoksia väärin päätöksiin? Ingår i Helne, Tuula & Laatu, Markku (red.) Vääryyskirja. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 185 – 214.

Räsänen, Pekka & Anttila, Anu-Hanna & Melin, Harri (red.) (2005) Tutkimus menetelmien pyörteissä. Sosiaalitutkimuksen lähtökohdat ja valinnat. Juva: PS-kustannus.

Sahlin, Ingrid (2002) Sociala problem som verklighetskonstruktioner. Ingår i Meeuwisse, Anna & Swärd Hans (red.) Perspektiv på sociala problem. Stockholm: Natur och Kultur, 109 – 129.

Sariola, Heikki (1998) Epäily jää voimaan. Tapaustutkimus eräästä incestiselvityksestä. Aiheita-sarja11/1998. Helsinki: Stakes.

Sariola, Heikki (1990) Lasten väkivalta- ja seksuaaliset kokemukset: Kotona koettu väkivalta ja seksuaalikokemukset aikuisten kanssa. Tutkimus suomalaisista peruskoulun 9.-luokkalaisista vuonna 1988. Julkaisu 85. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.

Sariola, Heikki (1985) Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö Suomessa. Selvitys viranomaisten tietoon vuosina 1983 - 1984 tulleista lapsiin kohdistuneista hyväksikäyttötapauksista. Julkaisu 79. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.

Satka, Mirja & Karvinen-Niinikoski, Synnöve & Nylund, Marianne & Hoikkala, Susanna (red.) (2005) Sosiaalityön käytäntötutkimus. Helsinki: Palmenia-kustannus

Schetky, Diane H. & Green, Arthur, H. (red.) (1988) Child Sexual Abuse. A Handbook for Health Care and Legal Professionals. New York: Brunner/Mazel.

Seidel, Jan (1991) Övergripp mot barn. Lund: Studentlitteratur.

Sirèn, Mirja (1992) Inestiepäilyn kohtaaminen sosiaalityöntekijän näkökulmasta. Tampere: Tampereen yliopisto.

Spector, Malcolm & Kitsuse, John (1987) *Constructing Social Problems*. New York: Aldine de Gruyter.

Uusimaa (10.11.2002) Seksuaalirikolliset vähättelevät tekojaan.

Uusimaa (18.2.2002) Pedofiiliskandaali huojuttaa katolista kirkkoa Yhdysvalloissa.

Strafflag 563/1998. <http://www.finlex.fi>

Sundell, Knut & Egelund, Tine (2002) *Barnavårdsutredningar – en kunskapsöversikt*. Stockholm: Gothia.

Sundholm, Stina (1989) *Insesti*. Helsinki: Gaudeamus.

Suomela, Anu (red.) (1997) *Kriittisiä näkökulmia lapsen seksuaalisen hyväksikäytön selvittämiseen*. Helsinki: Sexpo/Edita.

Suomela, Anu (1997) Seksuaalisen hyväksikäytön selvittely ja lapsen etu. Ingår i Suomela, Anu (red.). *Kriittisiä näkökulmia lapsen seksuaalisen hyväksikäytön selvittämiseen*. Helsinki: Sexpo/Edita, 137 – 171.

Svedin, Carl-Göran (1999) *Sexuella övergrepp mot barn. Definition och förekomst*. Expertrapport. BUP-elefanten Linköpings universitetssjukhus.

Svedin, Carl Göran & Back, Kristina (1996) *Barn som inte berättar: om att utnyttjas i barnpornografi*. Falun: Rädda Barnen.

Söderholm, Anniis & Turunen, Merja-Maaria (1992) *Lapsen seksuaalisen riiston tutkimus lääkärin kannalta*. Ingår i Taskinen, Sirpa & Aromaa, Kauko & Heinänen, Aira m.fl. *Miten auttaa lasta: lapsen fyysisen ja seksuaalisen pahoinpitelyn tutkimus ja hoito*. Julkaisu 89. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto, 107 – 120.

Taskinen, Sirpa (2007) Barnskyddslag (417/2007). Tillämpningsguide. Stakes handböcker 69. Helsingfors: Stakes.

Taskinen, Sirpa (red.) (2003) Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja pahoinpitelyn selvittäminen. Asiantuntijaryhmän suositukset sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstölle. Stakes oppaita 55. Helsinki: Stakes.

Taskinen, Sirpa (red.) (1994) Lapsen seksuaalisen riiston selvittäminen ja hoito: Seksuaalisen riiston ehkäisyn asiantuntijatyöryhmän suositukset. Stakes oppaita 23. Helsinki: Stakes.

Taskinen, Sirpa & Aromaa, Kauko & Heinänen, Aira mfl (1992) Miten auttaa lasta: lapsen fyysisen ja seksuaalisen pahoinpitelyn tutkimus ja hoito. Julkaisu 89. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.

Taskinen, Sirpa (1989) Viranomaisyhteistyö. Ingår i Sundholm, Stina. Insesti. Helsinki: Gaudeamus, 74 – 79.

Taskinen, Sirpa (red.) (1986) Lasten seksuaalisen riiston ehkäisy ja hoito. Sosiaalihuollon julkaisuja 13/1986. Helsinki: Valtion painatuskeskus.

Tulensalo, Hanna & Muukkonen, Tiina (2005) Lapsikeskeinen tilannearvio ja työprosessi lastensuojelun sosiaalityössä. Ingår i Satka, Mirja & Karvinen-Niinikoski, Synnöve & Nylund, Marianne & Hoikkala, Susanna (red.). Sosiaalityön käytäntötutkimus. Helsinki: Palmenia-kustannus, 304 – 321.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2006) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

van der Weele, Theo (1999) Häpeästä rauhaan. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.

Yin, Robert (1994) *Case Study Research: Design and Methods*. Newbury Park: Sage.

Bilaga 1

Helsingfors universitet
Statsvetenskapliga fakulteten
Samhällspolitiska institutionen

Ansökan om forskningslov

Jag heter Belinda Rif och studerar vid Helsingfors universitet. Jag skriver min pro gradu-avhandling i socialt arbete. I min avhandling undersöker jag barnskyddsocialarbetarnas tolkningar och berättelser om utredningen av sexuella övergrepp mot barn i närförhållanden.

Syftet med min forskning är att få kunskap, förståelse och beskriva de tolkningar som socialarbetarna utgår ifrån i sitt arbete vid utredandet av sexuella övergrepp mot barn i närförhållanden. Min frågeställning berör vilka faktorer socialarbetarna fäster uppmärksamhet vid under utredningen och vad detta medför för barnet, samt hur barnets liv ser ut under utredningen. Utredningen begränsas till att beröra socialarbetarnas verksamhet som ställningstagare till barnets behov till barnskydd. De sexuella övergrepp i närförhållanden jag ämnar undersöka berör underåriga barn. Jag ämnar gå igenom ifrågavarande barns dokument och därtill intervjua den socialarbetare som ansvarar för barnets klientskap. Jag har som avsikt att banta och transkribera de intervjuer som görs med socialarbetarna.

Jag ansöker om lov för att få bekanta mig med de dokument som berör barnen. Dokumenten behandlas konfidentiellt och de berörda garanteras anonymitet. Utomstående kommer inte att kunna känna igen dem från forskningen. Det samma gäller socialarbetarnas arbetsplats, de uppgifter som socialarbetarna kommer fram med i intervjuerna på ljudbanden och socialarbetarna garanteras anonymitet.

Min handledare är professor Ilse Julkunen.

21.1.2008

Belinda Rif